

4575

83

2-72

83 | 25 June
C-2 | 25 June/July

235

8/2181

[illegible]

ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ Կ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՔՐԻՍԹՕՅ ՇՄԻՏ

ԺԵՆԸՎԻԵՎ

(ԲԱՐՈՅԱՎԷՊ)

ԳԱՂՂԻԵՐԷՆԷ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Կեդրոնացեղի՝

Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Զամաւեկաւ թիւ 20

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր. Ե. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻՐ

1924

83

Շ-72

44444 9715343
87 LEXINGTON AVE.
NEW YORK, N. Y.

83
Հ-72ՔՐԻՍԹՕՅ ՇՄԻՏ

Ժ Ե Ն Ը Վ Ի Ե Վ

(ԲԱՐՈՅԱՎ ԷՊ)

ԳԱՂՂԻԵՐԷՆԷ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Կեդրոնացեղի՝

Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Զամաֆեկար քիւ 20

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր. Յ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻՐ

1924

ԺԵՆՐՎԻԷՎ

(ԲԱՐՈՅԱՎԷՊ)

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԺԵՆՐՎԻԷՎԻ ԱՍՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ Քրիստոնէութիւնը Կօլի և Գերմանիոյ մէջ տարած-
ւեցաւ, ոչ միայն կռապաշտութեան վերջ տուաւ, այլ ժո-
ղովրդոց բարքերը ուղղեց և քաղաքականութիւնը դարգա-
ցուց: Այն խոսքն և անբեր երկիրն անգամ Քրիստոնէու-
թեամբ լուսաւորուած ժողովուրդներուն աշխատութեամբը
բարեբեր եղաւ. որով մեծատարած անտառներ, ցորենի դաշ-
տեր և ծաղկալից պարտէզներ սկսան երևիլ ամէն կողմ:

Եւրոպիոյ սոյն երկիրներուն մէջ Քրիստոնէութիւնը տա-
րածուած ատեն՝ Ստորին Նահանգաց մէջ ազնուաբարոյ իշ-
խան մը կը բնակէր դուքս Պրապանտի անունով, որ իր ու-
նեցած աներկիւղ քաջութեամբը, մարդասիրութեամբն ու
արդարութեամբը ամենուն սիրելի և պաշտելի եղած էր: Իր
Դքսուհի կինն ալ նոյն ազնիւ և յարգելի զգացումներով օժ-
տուած ըլլալուն, այր և կին մէկ սիրտ ու մէկ հոգի էին:
Ասոնք Ժենրվիէվ անունով աղջիկ զաւակ մը ունէին, որուն
դաստիարակութեանը համար ամենեւին ջանք չէին խնայեր:
Ժենրվիէվ որ խելացի աղջիկ մըն էր, ազնիւ սիրտ մը ունէր
և իր բոլոր շարժմանը մէջ քաղցրութիւն և բարօրութիւն
կ'երևէր: Երբ այն ատենի սովորութիւններուն համեմատ իր

379174

դեքսուհի մայրը ճախարակին առջև նստած կ'աշխատէր, ժէ-
նրվիէվ ալ, տակաւին հինգ տարեկան, աթոռակի մը վրայ
նստած՝ ամենայն յաջողութեամբ իւր կը գործածէր, որով
հաւասար բարակութեամբ և մաքուր թելեր կը շինէր։ Այս
աշխատութեան ժամանակ իր մօրը հարցումներ կ'ընէր, և
անկէ իրեն ուղղուած հարցումներուն խելացի պատասխան-
ներ կուտար։ Զինքը տեսնող ու խօսքերը լսողները ափ ի
բերան կը մնային, և կը խոստովանէին թէ օր մը այս աղ-
ջիկը զարմանալի գործեր պիտի ընէ։ Տասը-տասերկու տա-
րեկան եղած ատենը իր ծնողացը հետ եկեղեցի կ'երթար,
խարտեաշ մազերուն ոսկեգոյն երկայն խոպովիքները ուսե-
րուն վրայ ձգած, ճերմակ հագուստով, ու ծնողացը մէջտեղ
դրուած կարմիր թաւշեայ աթոռակի մը վրայ ծնրադրած՝
անբիծ աստուածապաշտութեամբ և անմեղութեամբ, իր գե-
ղեցիկ կապոյտ աչքերը ջերմեռանդութեամբ կը բարձրացնէր
դէպի երկինք, և զղջմամբ կը խոնարհեցնէր, զոր տեսնողը
կը կարծէր թէ՝ հրեշտակ մըն էր որ կ'աղօթէր։

Աղքատաց խրճիթները այցելելով՝ անոնց մխիթարիչ
հրեշտակը կ'ըլլար, և իր մանր մուշր պէտքերուն համար
մերթ ընդ մերթ հօրմէն առած պղտիկ գումարները անոնց
ձեռքը կը լեցնէր, անոնց՝ իր ձեռքովը կտրած հանդերձներ
կը հագցունէր։ Առտու իրիկուն, թեւ պղտիկ կողով մը ան-
ցուցած՝ հիւանդներուն տունները կ'այցելէր զաղտազողի. ու
իր բաժինէն մէկ կողմ պահած մանդարար կերակուրներ ու
համեղ պտուղներ կը տանէր անոնց։ Ժէնրվիէվ այսպէս մեծ-
նալով, բարեպաշտութեան, պարկեշտութեան ու անմեղու-
թեան օրինակ մը եղաւ, և ամէն խոհական մայրեր զայն իրենց
ղաւակացը կ'առաջարկէին։

Այս միջոցներուն պատահած պատերազմի մը մէջ, Սի-
կիսմօնտ անուն հողատէր մեծատուն ասպետ մը՝ Ժէնրվիէվի
հօր, Պրապանտի դուքսին կեանքը ազատեց։ Սիկիսմօնտ իր
ազնիւ բնաւորութեամբը և զգացումներովը երևելի հանդի-
սացած ասպետ մը ըլլալուն՝ ամէն մարդ կ'ակնածէր անկէ և
կը յարգէր զայն։ Նրբ արտերազմէն վերադարձան, դուքսը
զայն իր ապարանքը բերաւ և իր զաւկին պէս սիրելուն հա-
մար, իր մէկ հատիկ աղջիկը, Ժէնրվիէվը անոր հետ ամուս-
նացուց։

Այն օրը՝ որ Ժէնրվիէվ իր ամուսնոյն ապարանքը երթա-
լու համար ծնողացը բնակարանէն մեկնիլ պատրաստուեցաւ,
թէ՛ տանը մէջ գտնուողները և թէ չըջակայ բնակիչները,
արտասուել սկսան, Ժէնրվիէվ անգամ, որ թէև իր ամու-
սինը խիստ կը սիրէր, բայց որովհետև ծնողքէն պիտի բաժ-
նուէր՝ չկրցաւ իր աչքերէն հոսած արտասուքը դապել։

Հայրը վերջին անգամ իր աղջիկը բազկացը մէջ առնե-
լով՝ ըսաւ, «Երթաս բարեաւ, սիրելի Ժէնրվիէվ, մայրդ և
ես ա'լ ծերացած ենք, ու հոս պիտի մնանք, թերևս անգամ
մըն ալ զմեզ չի տեսնես. բայց որովհետև Աստուած միշտ
հետդ պիտի ըլլայ, անոր պատկերը միշտ աչացդ ու սրտիդ
մէջ ունեցիր, ամենեւին անոր ճանապարհէն մի խոտորի,
եթէ այսպէս վարուիս՝ մենք ալ հոս քեզի համար մտաւան-
ջութեամբ չպիտի նեղուինք, ու խաղաղութեամբ պիտի
մեռնինք։

Հօրմէն ետքը մայրը գրկեց Ժէնրվիէվը, և արտասուելից
աչօք, հեծկտալով հազիւ թէ սա խօսքերը կրցաւ ըսել ա-
նոր. «Բարեաւ երթաս, Ժէնրվիէվ, բարեաւ երթաս աղ-
ջիկս, Աստուած քու պաշտպանդ ըլլայ։ Զեմ գիտեր թէ ինչ
պատրաստած է քեզի համար ճակատագիրդ. միայն՝ սիրտս
անորոշ և աղէտալի բնազդումներով լեցուած է. դուն էիր
երկրի վրայ մեր երջանկութիւնը. երբեք չի վշտացուցիր մեր
սիրտը ու միշտ բարի եղար. աշխատէ որ նոյն բարութեան
և առաքինութեան ճամբէն չի հեռանաս, ամենեւին մի՛ ըներ
անանկ բան մը՝ որու համար թէ՛ Աստուծոյ և թէ՛ ծնողացդ
ներկայութեանը ամօթապարտ կը մնաս։ Կը կրկնեմ, թէ
միշտ բարի և առաքինի եղիր. դիմաւորով որ Աստուած միշտ
քու հետդ կ'ըլլայ։ Եթէ այս աշխարհիս մէջ մէկ մըն ալ չը
կարենանք զիրար տեսնել, անշուշտ երկինքը կը տեսնուինք։»

Այնուհետև դուքսը և դեքսուհին իրենց փեսին դարձան
ու ըսին. «Մեր ամենէն մեծ հարստութիւնը եղող սփս դա-
ւակը քեզի կը յանձնենք, առ, տա՛ր գինքը որ արժանի է
քո սիրոյդ, դու պիտի ըլլաս այսուհետև անոր հայր և մայր»։
Սիկիսմօնտ կոմսը խոստացաւ անոնց այս կամքը կատարել և
Ժէնրվիէվի հետ ծուկի վրայ եկաւ, անոնց ծնողական օրհ-
նութիւնը ստանալու համար։

Այս միջոցին վրայ հասաւ Իտօլֆ եպիսկոպոսը, սպիտակ մազերով ու կարմիր աչտերով, որ ժէնըվիէվի և Սիկիսմօնտի պատկազրութիւնը կատարեբ էր. նա ալ ձեռքերը երկու ամուսիններուն գլխուն վրայ դնելով՝ օրհնեց և ըսաւ ժէնըվիէվի. «Մի՛ լար աղնիւ տիկին, Աստուած անանկ մեծ բարութիւն մը սահմանած է քեզի որ մտքէդ իսկ չանցնիր, որ մը պիտի գայ որ հոս ներկայ գտնուողներս ուրախալից արտասուօք շնորհակալ պիտի ըլլանք նախախնամութեան: Եթէ երբեք անյուսալի բան մը պատահի քեզի՝ այս ըսածներս միտքդ բեր: Երթայք բարեաւ, Աստուած հետեւնիդ ըլլայ»:

Բարեպաշտ կրօնաւորին խօսքերը՝ ներկայից սիրտը անորոշ կասկածներով լեցուցին, կը կարծէին թէ ժէնըվիէվի գլխուն մեծ փորձանքներ պիտի գան. բայց ամենքն ալ Աստուծոյ ողորմութեանը վրայ վստահ իրենց տրտմութիւնը փարատեցին:

Ժէնըվիէվ այս տեսարաններէն խիստ յուզուած ըլլալուն դողդոջուն քայլերով՝ ամուսնոյն օգնութեամբը իրեն համար պատրաստուած շքեղ ձին հեծաւ. Սիկիսմօնտ ալ իր ձիուն վրայ ցատկելով՝ բազմաթիւ ասպետներու ընկերակցութեամբ ճամբայ ելան:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՍԻԿԻՍՄՕՆՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ Կ'ԵՐԹԱՅ

Կոմս Սիկիսմօնտի բերդը Ռէնօսի և Մօզէլի մէջտեղ բարձր ժայռի մը վրայ շինուած էր: Երբ կոմսը ու կոմսուհին իրենց հետևորդներովը բերդին մօտեցան, բոլոր ծառաները և մերձակայ ընակիչները մեծ ու պզտիկ ամենքն ալ իրենց կիրականօրեայ շքեղ հանդերձնին հագած՝ զանոնք ընդունելու համար պատրաստ կեցած էին: Բերդին մեծ դուռը ծաղկէ պսակներով զարդարուած էր և ճամբան ալ ծաղիկներ սփռուած:

Ամենքն ալ իրենց նորատի կոմսուհին տեսնելու սաստիկ փափագ մը ունենալուն, իրենց առաջին նայածքը ժէնըվիէվի վրայ ուղղեցին, և զո՞ն մնացին ժէնըվիէվի հրեշտա-

կային աղնիւ դէմքէն, որուն սիրտն ալ դէմքին պէս հրեշտակային էր և մարդասէր:

Երբ Կոմսուհին ձիէն վար իջաւ, հոն ներկայ գտնուողները սիրալիր կերպով բարեկեց, ծերերուն հետ ակնածանօք, զաւակնին գրկած կամ անոնց ձեռքէն բռնած մայրերուն հետ քաղցրութեամբ կը խօսէր, անոնց անունը և տարիքը կը հարցնէր և առատօրէն դրամական նուէրներ կուտար, որով ամէնուն երախտագիտութիւնը կը գրգռէր:

Ժէնըվիէվ՝ ճամբան իր ամուսինէն ընդունած հրահանգին համեմատ երբ իմացուց թէ այն տարի բերդին պահապանները ու ծառաները կրկին վարձք պիտի առնեն, թէ իրենց հարկատուները հարկ չպիտի վճարեն, և աղքատներուն ցորեն ու փայտ պիտի բաշխուի առատօրէն, բոլոր ներկաները միաբերան շնորհակալութեան և ցնծութեան աղաղակներ հանեցին և ուրախութեան արտասուօք թափելով՝ իրենց իշխանին ու իշխանուհիին բարօրութեանցը համար բարեմաղթութիւններ ըրին: Կոմսին ծերունի զինակիցներն ալ որք այն միջոցին իրենց գլխաւորին ներկայութեանը պատկառանօք բարեկեցած էին՝ չկրցան իրենց յուզումը զսպել, և սկսան արտասուել:

Կոմս Սիկիսմօնտ և ժէնըվիէվ խիստ երջանիկ օրեր անցուցին, բայց այս երջանկութիւնը քանի մը չաբաթ հազիւ տևեց, վասնզի երբ իրիկուն մը ճաշէն ետքը իրենց սենեակը առանձնացած, ժէնըվիէվ բամպակ մանելով երգելու, Սիկիսմօնտ ալ իր քնարովը անոր ընկերացած պահուն, յանկարծ բերդին առջև փողերու ձայներ լսուեցան:

— Արդեօք ի՞նչ պատահեցաւ, պօռաց կոմսը իր մէկ քաջամարտիկ ծառային՝ որ դէպի իրեն կուգար:

— Տէր իմ, պատասխանեց ծառան, Մաւրիտանացիք Սպանիայէն Գաղղիոյ վրայ յանկարծ յարձակեբ են: Վարը երկու ասպետներ կ'սպասեն, որք մեծ իշխանին կողմէն հրամաններ բերած են ձեզի: Եթէ կարելի է այս գիշեր իսկ ճամբայ ելլել պէտք է:

Կոմսը անմիջապէս վար իջաւ, երկու ասպետները բարեկեց և զանոնք ընդունելութեան մեծ սրահը առաջնորդեց: Կոմսուհին ալ թէև այս անակնկալ լուրէն սարսափած, սա-

կայն անմիջապէս խոհանոց վաղեց, որպէս զի ասպետները մեծարելու համար պէտք եղած հրահանգները տայ ծառաներուն (պէտք է գիտնալ որ հին ժամանակները կոմսուհիք իրենց տան խոհանոցը մտնելը ստորնութիւնն էին համարեր) :

Կոմսը բոլոր գիշերը իր մեկնելու պատրաստութիւնները կարգադրելով զբաղեցաւ. նուիրակներ զրկեց որ երկրին ամէն կողմէն օժանդակներ հաւաքեն, և իր բացակայութեանը ժամանակամիջոցին համար ամէն բան կարգի դրաւ : Անմիջապէս մերձակայ դղեակներուն մէջ բնակող ասպետները եկան հաւաքուեցան իր շուրջը : Ժէնըվիէվ կոմսուհին ալ իր հիւրերը մեծարելէն ետքը կոմսին ճերմակեղէնները և բոլոր պէտք ունենալիք բաները ծրարեց պատրաստեց : Երբոր առաւօտը կը ծագէր, բոլոր ասպետները մեծ սրահին մէջ գումարուեցան. կոմսն ալ իր փետրաւոր շքեղ սաղաւարտը գլուխը դրած՝ անոնց մէջ կը գտնուէր : Իսկ բերդին մեծ դրանը առջև ձիաւորք և հետեակք մէկ կարգի վրայ շարուած անոր կ'սպասէին :

Այս միջոցին Ժէնըվիէվ սրահը մտաւ, և այն ժամանակի ասպետական սովորութեանը համեմատ, իր ձեռքովը յանձնեց ասպետական գաւազանը և նետը ըսելով. Աստուծոյ և անոր երկրին փառացը համար գործածէ. անմեղութիւնը պաշտպանելու և յանդուգն մեղապարտները զգաստացընելու համար.» հեծկտալով անոր դրկացը մէջ ինկած՝ «ո՛հ, Սիկիսմօնտ, յարեց հառաչելով, ի՛նչ պիտի ըլլայ իմ վիճակս, եթէ դուն չի վերադառնաս» : Այս ըսելէ ետքը դէմքը թաշկինակին մէջ առած սկսաւ լալ :

— Հանդարտէ Ժէնըվիէվ, պատասխանեց կոմսը : Տիրոջը կամքը թող կատարուի. մենք ամէն ատեն Աստուծոյ ձեռքին մէջ ենք, հոս կամ ուրիշ տեղ, ուր որ ալ ըլլանք, մեռնելու ենթակայ ենք, միմիայն Աստուած եթէ կամի՝ կրնայ զմեզ մահուընէ ազատել : Ուրեմն մի վշտանար պաշտելի ամուսինս և ինձ համար մի խռովիր : Զերմապէս յանձնարարեցի իմ հաւատարիմ տեսչի՝ որ բերդին կոմսութեանս և քու վրադ պէտք եղած հոգը տանի : Ասկէ ետքը ան ոչ միայն բերդին տեսուչն է՝ այլ բոլոր կալուածներուն գործակալը : Մնաս բարեաւ, սիրելի Ժէնըվիէվս, գլխդ ամենակա-

րողին պաշտպանութեանը կը յանձնեմ, միշտ յիշէ՛ դիս և աղօթէ ինձ համար» :

Ժէնըվիէվ մինչև սանդուխին վարի ոտքը ամուսնոյն ընկերացաւ, բոլոր ասպետները անոնց ետեւէն իջան. երբ բերդին մեծ դուռը հասան՝ փողերը սկսան հնչել, ձիաւորք և հետեակք կոմսին ներկայութիւնը բարեհեցին : Այն միջոցին Սիկիսմօնտ իր աչքերէն հոսած արտասուքը չի ցուցնելու համար աշխուժիւ մը ձիուն վրայ նետուեցաւ և ամենէն առաջ ճամբայ ելաւ. իրեն հետեւեցան ասպետները և հետևորդք ու շարժական կամուրջէն անցան : Ժէնըվիէվ մինչև անոնց աչքէ անտեսանելի ըլլալու չափ հեռանալը աշտարակին վրայ սպասելէն ետքը իր սենեակը առանձնացաւ ու նոյն օրը բան մը չկրցաւ ուտել :

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԿՕԼՕՅԻ ԼՐԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կոմսին մեկնելէն ետքը Ժէնըվիէվ առանձին կեանք մը անցուց : Ամէն օր, արշալոյսը ծագելուն պէս պատուհանին առջև կը նստէր, ու իր զբաղմունքին՝ այսինքն ձեռագործին վրայ ցօղի կաթիլներու պէս մերթ ընդ մերթ աչքերէն արտասուք կը կաթկթէին : Երբ պատարագին զանգակին ձայնը կ'առնէր, անմիջապէս բերդին մատուռը կ'երթար և ջերմառանդութեամբ ամուսնոյն պահպանութեանը համար կ'աղօթէր :

Ամենևին օր մը եկեղեցիէն բացակայ չէր գտնուէր. ու կէս օրէն ետքն ալ քանի մը ժամ առանձնակի աղօթելով կ'անցընէր : Բերդին բլրակին մէկ կողմը գտնուած գիւղին աղջիկները բոլորաթիւ կը ժողվուէր, անոնց բուրդ մանել և կտրել սովբեցնելէ զատ, աշխատութեան ժամերնին անզգալի ընել տալու համար կրթական պատմութիւններ կ'ընէր : Իր մանկութեան ատենէն աղքատաց և հիւանդաց սիւփիիչ բարեկամն ըլլալուն, հիմա ալ անոնց ճշմարիտ մայրը եղած էր : Ամենևին չէր գտնուէր թշուառ մը որուն օգնութեան ձեռք

կարկառած չըլլար, ամէն խրճիթ կը մտնէր, հիւանդներուն այցելութիւն կուտար, ու քաղցր և մխիթարիչ խօսքերովը հիւանդաց առնելիք ամենադառն դեղերն անգամ կ'անուշ-ցընէր. իրիկունները իր ծառաներուն քովը նստած մանելով կ'անցընէր ժամանակը, երբեմն ալ, լուսին եղած գիշերները սենեակը առանձնացած, իր վինը կը զարնէր ու բարեպաշտական երգեր կը մրմնջէր: Բարեկարգութիւնը և տանտիկ-նութիւնը չափազանց սիրելուն՝ իր հրամանին տակ եղողնե-րուն անկարգ գործերուն ամենևին չէր ներեր:

✱

Կոմսին կողմէ բերդին և ստացուածոց վրայ կարգեալ տեսուչին անունը Կօլօ էր, որ խորամանկ կեղծաւոր մարդ մը ըլլալուն՝ ամէնուն վստահութիւնը գրաւելու արհեստին տեղ-րակ էր. ի մի բան մօլի և անխիղճ մէկն էր: Միմիայն իր անձնական շահուն և զուարճութեանցը վրայ կը մտածէր, ի նպատակ իրեն ամէն անխրաւութիւն կը գործէր, և կոմսին մեկնելէն ետքը սկսաւ ամէնուն հետ բռնութեամբ վարուիլ: Կոմսէն աւելի չբեղապէս կը հաղուէր, ամէն օր խնջոյքնել կը կազմակերպէր և իր տիրոջ եկամուտները այսպէս կը վատ-նէր: Կոմսին հին և հաւատարիմ ծառաներուն հետ բրտու-թեամբ կը վարուէր, ամենայնտին գործաւորին վարձքն ան-գամ կը կտրէր ու աղքատաց պատառ մը հաց չէր տար: Միմիայն ժէնըվիէվը կը յարգէր, անսահման բարեկամութիւն ու սէր կը ցուցնէր անոր. իսկ ժէնըվիէվ միշտ ծանրութեամբ վարուելով, ամենևին ընտանութիւն չէր ըներ և երբեմն կ'ստիպուէր անոր յիշեցնել իր ստանձնած պարտաւորու-թիւնները: Առջի բերան Կօլօ հնազանդութիւն կեղծելով իւրրած գեղխութիւնները անկէ ծածկել կը ջանար. բայց հե-տըզհետէ աներեսութիւնը ձեռք առաւ ու վերջապէս յան-դըգնեցաւ պարկեշտ կնոջ մը պատիւը արատաւորելու առա-ջարկներ ընել, ժէնըվիէվ սոսկմամբ և բարկութեամբ մեր-ժեց զանոնք. ահա այն օրէն Կօլօ անհաշտ ատելութեամբ վառուած ուխտեց անկէ վրէժ առնել և մինչև իսկ կեանքը վերցնել աշխարհիս վրայէն: Ժէնըվիէվ իր ամուսնոյն նամա-մը գրելով, Կօլօի ընթացքը մի առ մի թուեց և աղաչեց

առանց ժամանակ կորսնցնելու այն թշուառականը իր քովէն հեռացնելու հրամանը ղրկէ:

Տրագօ անունով կոմսին խոհարանապետը, որ պարկեշտ և իր տիրոջ շահը ամէն բանէ նախապատիւ համարող մարդ մըն էր, ձեռքէն եկածին չափ Կօլօի անխրաւ խորհրդոցը ար-գելը կ'ըլլար, ուստի խօսք տուաւ կոմսուհւոյն որ կոմսին ղրկելիք նոյն նամակը վստահելի անձի մը միջոցաւ գաղտնա-բար իր տեղը պիտի հասցնէ. բայց խորամանկն Կօլօ անոնց այս խորհուրդը յաջողելով իմանալ այն առաւօտուն որ կոմ-սուհին իր ամուսնոյն ղրկելիք նամակը իր սենեակին մէջ կը յանձնէր Տրագօյի, ղէն ի ձեռին յանկարծ ներս մտաւ և ըս-պաննեց Տրագօն՝ կատաղութեան սոսկալի ձայներ արձակե-լով: Իր հանած աղաղակներէն բերդին բոլոր բնակիչները վազեցին եկան, ու տեսնելով որ ժէնըվիէվ գունատեալ, սոսկումէն մարած, աթոռի մը վրայ ինկած, ու իր ոտքերուն առջև ալ Տրագօ անկենդան փռուած էր, սոսկումով պա-շարճեցան: Կօլօ առիթը չի փախցուց այն միջոցին իսկ առաքինի կոմսուհւոյն վրայ արատ մը քսելու: Յետոյ բեր-դին ամենէն ամուր աշտարակներէն մէկուն մէջ բանտարկե-լով կոմսուհին իբր մեղապարտ և ոճրագործ, նամակ մը գրեց կոմսին, անոր մէջ կրկնելով իր գարշելի զրպարտութիւնները:

Այս անարժան տեսուչը, իր տիրոջ բնաւորութիւնը աղէկ կը ճանչնար, գիտէր որ առաքինի, արդարասէր, վեհանձն, զթած, միանգամայն դիւրագրգիռ, նախանձոտ և բարկու-թիւնը զսպելու անկարող մէկն է, հետեւաբար պիտի յաջողէր կոմսին վրայ իշխելու. կը յուսար որ կոմսը բարկանալով՝ իր կնոջ ղէմ սոսկալի հրամաններ և թերևս անոր մահուան դատաւճիռը ստորագրելով պիտի ղրկէ:

ԳԼՈՒԽ Դ.

Ժ Է Ն Ը Վ Ի Է Վ Բ Ա Ն Տ Ի Ն Մ Է Զ

Բերդին ամենէն սոսկալի աշտարակը՝ ոճրագործներուն բանտն էր. որուն դռանը առջևէն ատենօք ժէնըվիէվ երբ

կ'անցնէր՝ կը դողար. և բանտարկելոց վրայ կը ցաւէր. ուր հիմա, աւա՛ղ, ինքը բանտարկուած էր. Այս խաւար, ցուրտ ու խոնաւ բանտը իր աչքին գերեզման մը կ'երևար. որուն սև պատերը մամուռներով ու գետինն ալ կարմիր աղիւններով ծածկուած էին:

Արևու և լուսնոյ շաւիղները չէին կրնար թափանցել այս ահռելի բնակարանին մէջ, միայն թէ փոքրիկ լուսամուտէ մը երևցած տկար լոյսը՝ կարծես բանտին սոսկալի երևոյթը ցուցնելու մինակ կը ծառայէր: Բանտին մէկ անկիւնը քիչ մը յարդ փոքր էին, որ ժէնըվիէվի թէ՛ նստարանը և թէ՛ անկողինն էր, անոր քով կտոր մը սև հաց և հողէ ամանով քիչ մը ջուր դրուած էր: Թշուառուհւոյն աչքերը լալէն ուռեցած ու դէմքը բոլորովին փոխուած էր: Այլ սակայն, երբ իր սրտին առաջին յուզմունքը քիչ մը հանդարտեցաւ, ջերմեռանդութեամբ ի ծունր իջաւ, ձեռքերը միացուց, և աչքերը դէպի երկինք բարձրացնելով հետևեալ աղօթքը ըրաւ:

«Ո՛վ ամենակարող Աստուած, դու որ երկինքն ես, լսէ թշուառիս, որ երկրիս մութ մէկ անկիւնը փակեալ՝ կը տառապիմ. աշխարհք երեսի վրայ ձգեց զիս, բայց ես Քեզի կ'ապաւինիմ. չկայ մէկը որ իմ տառապանացս վրայ գլխայ, բայց դու ո՛վ Տէր, իմ արտասուքս կը տեսնես և հառաչանքս կը լսես. զի ամէն տեղ է քու ներկայութիւնդ. ծնողքս չեն գիտեր այս ինծի պատահած դժբախտութիւնը, և ամուսինս ալ այս միջոցիս հեռաւոր երկիր մը գտնուելուն՝ բանէ մը տեղեակ չէ: Թէև մտերիմներս կը փափաղին ինձ օգնութեան հասնիլ՝ բայց աւա՛ղ, բան մը չեն կրնար ընել: Սակայն դու ով Տէր, դու միայն կարող ես զիս ազատել այս մահաստուեր բանտէն. ո՛վ Աստուած իմ, գթա ինձ:»

Այս աղօթքէն ետքը տխրութեամբ նստաւ. «ո՛հ աշխարհիս ամենէն թշուառ մարդն իսկ ինձմէ աւելի բախտաւոր է. վասն զի նա կապոյտ ու կանաչադարձ գեղեցիկ երկինքը, դաշտերը կրնայ տեսնել: Ո՛հ, ինչո՞ւ հովուուհի կամ մուրացիկ մը չեղայ՝ փոխանակ կոմսուհի մը ըլլալու, հիմա որչա՞փ երջանիկ պիտի ըլլայի արդեօք: Կոմսուհւոյ տխրոտէս և ունեցածներէս հիմա բան մը չունիմ ձեռքս, արևն իսկ որ աշխարհը կը լուսաւորէ՝ ահա՛ իր լոյսը ինձմէ կը խնայէ:

Բայց ո՛չ, ո՛չ, չը վհատիմ, որովհետև անտէր ու անօգնական մնացող թշուառին պաշտպանը դու ես, ո՛վ Աստուած իմ, ուրեմն լուսաւորէ իմ վշտացեալ հոգիս: Այո՛, ամէն անգամ որ սիրտս քեզի կը բանամ, խռովեալ հոգիս կը հանդարտի, և վիշտերէ ընկճուած սիրտս թափած արցունքներովս կը թեթևայ:»

Նոյն վայրկեանին՝ Իտոլֆ եպիսկոպոսին իրենց երթաք բարովի եկած օրուան ըրած գուշակութիւնը յիշեց և աչքերը բանտին չորս կողմը պտտցնելով յարեց. «պաշտելի հայր. ա՛յս էր իմ մասին գուշակած երջանկութիւնդ. արդեօք երջանկութիւն ըսածդ, ծաղիկներով զարդարուած յաղթական կամարներէ անցնելէ ետքը այս ստորերկրեայ խաւարին բանտը մտնե՞լս էր: Սակայն, Աստուած իմ, գուցէ այս բանտարկութիւնը ինձ երջանկութիւն պատճառէ. այո՛, այնպէս է, շատ անգամ փորձութիւններ կը զրկես մեզի որոնք քու գաղտնի բարիքներդ են, որպէս զի թշուառութեան երևոյթիւն տակ երջանկութիւնը վայելենք, ինչպէս դառն ու կարծր պատեանի մէջ խորթելի պտուղ մը դրած ես: Ուստի հնամանաւդ ինձ եկած կը նկատեմ: Կը խոստովանիմ, ո՛վ Տէր, թէ իմ հալածիչներուս դէմ ամենեւին չեմ տրտնջար, եթէ այս իսկ է քու հրամանդ, թո՛ղ կատարուի բաւ է որ քու շնորհացդ մէջ անցընեմ կեանքս ու մէկը չի կարենայ մնաս մը հասցնել ինծի:»

Այս աղօթքէն ետքը, իր սիրտը մխիթարուեցաւ, կը թուէր իրեն թէ ներքին ձայն մը կ'ըսէր. «Բաջալերուէ, ժէնըվիէվ, մի՛ վհատիր, արդարեւ քիչ մը պիտի տանջուիս, բայց Աստուած քեզի երեսէ չպիտի ձգէ. դուն որ այսօր մարդոց աչքին յանցաւոր կ'երևաս, պիտի դայ օր մը որ անմեղութիւնդ յայտնուի:» Այս խորհրդածութիւնները հանդարտ ըլն մը պարգևեցին իրեն:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԿՈՄՍՈՒՂԻՆ ՄԱՆՁ ԶԱԻԱԿ ՄԵ ԿԵ ԾՆԻ

Ժէնըվիէի բանտին մէջ քաշած տառապանքը հետզհետէ կը սաստկանար՝ իր յղութեանը պատճառաւ։ Անազորոյն Կօլօէն զատ ուրիշ մէկու մը երեսը չէր կրնար տեսնել որ ամէն ատեն բանտը այցելելուն կը սնդէր թէ Ժէնըվիէի պէտք է իր կամքը կատարէ որպէս զի կորսնցուցած պատիւն ու հանգստութիւնը կարենայ ձեռք ձգել։ Այս ամօթալի խօսքերուն Ժէնըվիէի կը պատասխանէր թէ աւելի կ'ուզէր մարդոց քով անպատիւ կարծուիլ քան թէ իրօք անպատիւ ըլլալ, թէ աւելի կ'ընտրէր իր անմեղութեամբը այն մոլթ բանտին խորը տանջուիլ քան թէ մեղքերով աղտոտած՝ դժբախտական ապարանքներու մէջ բնակիլ։

«Օր ըստ օրէ թշուառութիւնս տառապանքն ու ցաւերը կը սաստկանային, զի ծննդաբերութեան ժամանակը մօտեցեր էր և վերջապէս Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբը անվնաս մանչ զաւակ մը ծնաւ բանտին մէջ, ամէն տեսակ խնամքէ դուրի։

«Ո՛վ սիրասուն զաւակ, ըսաւ՝ զայն սրտին վրայ սեղմելով, թէ և ծնար բայց ո՛ւր, ստորերկրեայ սոսկալի բանտի մը մէջ. եկուր ուրեմն սրտիս վրայ հանգչէ որ զքեզ շունչով տաքցնեմ։ Աւա՛ղ, թշուառ մայրդ կտոր մը կտաւ իսկ չունի զքեզ մէջը փաթթելու համար և չկայ մէկը որ իրեն դգալ մը ապուր տայ. ո՛հ, այս աստիճան թշուառութեան ու չքաւորութեան մէջ ի՞նչպէս պիտի մոռցանէ ու խնամէ զքեզ քու մայրդ։» Գետոյ իր նորածինը դէպի երկինք վերցնելով՝ արտասուալից աչօք յարեց. «Ո՛վ տէր, դու որ այս զաւակը ինձ պարգևեցիր, ես ալ զայն բոլորովին քեզի կը յանձնեմ. ասիկա իմ առաջին պարտքս է։ Եւ որովհետեւ չեմ կրնար քու սուրբ տաճարներէդ մէկը զրկել զայն, և հոս ալ օգնական ձեռք մը չի կայ որ մկրտէ, ուստի քու սուրբ հրամանաւ ձեռք մը չի կայ որ պիտի ըլլամ։ Եթէ զիս ողնաւդ ահա ես անոր կնքահայր պիտի ըլլամ։ Եթէ զիս ողնաւդ ահա, ո՛վ Տէր, կը խոստովանիմ զաւակս ճշմարիտ հաւատ

քով մեծցնել, քու պատուէրներդ անոր սորվեցնել զքեզ ճանչցնել և պաշտել տալ, իր բոլոր նմանները սիրել սորվեցնել, զգուշացնել զինքը ամէն տեսակ մոլութիւններէ, որպէս զի օր մը ինծի յանձնած այս անգին աւանդդ, մեղքերէ և մոլութիւններէ զերծ՝ քեզ վերադարձնեմ։»

Ապա քովը դրուած ջուրին սափորը առաւ և զաւակը մկրտելով անունը դրաւ ՅԱԻՍԿ, «որովհետեւ, ըսաւ, ցաւոց և վշտաց մէջ ծնաւ։» Եւ զայն իր հագուստներուն մէջ փաթթելով՝ «ահա այս է քու խանձարուրդը». յարեց ախրուութեամբ, ու քովը դրուած կտոր մը սև հացին վրայ նայելէն ետքը «ահա խեղճ զաւակս, այս է մեր կերակուրը, բայց հոգ չէ, մօրդ արցունքը զայն պիտի կակուղցնէ և Աստուծոյ օրհնութեամբը երկուքիս ալ պիտի բաւէ։»

Օր մը, երբ զաւակը գրկացը մէջ քնացուցեր էր, անոր երեսը նայելով հառաչեց. «ո՛վ Աստուած իմ, քու նայուածքդ այս ողորմելի արարածին վրայէն մի դարձնէր. վասն զի ծաղիկ մը անգամ որ այս տխուր և մութ կամարներուն տակ իր գեղեցկութիւնը անշուշտ կը կորսնցնէ, ուրեմն ի՞նչպէս այս քնքուշ արարածը պիտի կարենայ ապրիլ, ո՛վ տէր, դու պահպանէ իմ այս միակ յոյսս և մխիթարիչս, որուն համար պատրաստ եմ սիրայօժար զոհել իմ կեանքս։»

Այս միջոցին զաւակը արթնցաւ ու առաջին անգամ իր մօրը նայելով ժպտեցաւ։ Ժէնըվիէի փոխադարձ ժպիտ մը ցուցուց անոր. ահա այս առաջին անգամն էր որ կոմսուհին բանտը մտնելէն ի վեր կը ժպտէր։ «Ո՛հ, կը ժպտիս հոգեհատոր զաւակս, գոչեց զայն սրտին վրայ սեղմելով, այս արգելարանը քեզի սոսկումը՛ն պատճառեք բնաւ. ո՛հ, ժպտէ զաւակս, ժպտէ միշտ, այդ ժպիտովդ շատ մը բաներ ըսել կ'ուզես ինծի, ըսել կ'ուզես թէ մի լար մայրիկ, այլ ուրախացիր, իրաւ է որ դուն աղքատ ես, բայց Աստուծոյ ողորմութիւնը անգին գանձեր ունի, դուն անօգնական ես՝ բայց Աստուած զօրաւոր է և ձեռնառու, դուն զիս շատ կը սիրես, սակայն Աստուած քեզ ալ զիս ալ շատ աւելի կը սիրէ. ժպտէ ուրեմն սիրասուն զաւակս, ժպտէ՛, որչափ որ դուն ժպտիս մայրդ պիտի չի լայ աշխարհիս վրայ։»

Քանի մը օրեր անցնելէն ետքը՝ Կօլօ վերստին այցելեց

Ժէնըվիէվի բանտը ու վայրենի դէմքով մը գոչեց. «Ալ համբերութիւնս հատաւ, գոնէ զաւակդ մեղքքիր Ժէնըվիէվի, և հնազանդէ. եթէ տակաւին կամակորուրթեամք չի հնազանդէիս ինծի, պատրաստուէ զաւակդ հետ մեռնելու»:

Ժէնըվիէվ այս սպառնալից խօսքերուն հանդարտութեամբ պատասխանեց. «հաղար անգամ աւելի նախադաս կը համարեմ մեռնիլը քան թէ քու առաջարկած վատութիւնդ ընդունիլ, որուն համար Աստուծոյ, պաշտելի ծնողացս, ամուսնոյս և զիս ճանչցող անձանց ներկայութեանը ամօթահար պիտի մնամ»:

Կօլօ խիստ զայրացած, անգամ մըն ալ անոր նայելէ ետքը, կատաղութեամբ հեռացաւ ու բանտին երկաթէ դուռը անանկ ուժով մը քաշեց գոցեց որ չէնքին հիմերը սասանեցուց և որուն արձագանդը բանտին ամէն կողմերը կրկնուեցաւ:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԺԷՆԸՎԻԷՎ ԻՐ ԱՄՈՒՍՆՈՅՆ ՆԱՄԱԿ ԿԸ ԳՐԷ

Կէս գիշերուան մօտ Ժէնըվիէվ՝ բանտին փոքր պատուհանին կամաց մը զարնուելու ձայնէն արթնցաւ և ալանջ տուաւ «Տիկին, ըսաւ քաղցր և երկչոտ ձայն մը. արդեօք արթո՞ւն ես. ո՛հ թող Աստուած պատժէ այն գարշելի Կօլօն, որ զքեզ այս վիճակին բերաւ հասցուց»:

— Ո՞վ ես դու, հարցուց կոմսուհին ոտք ելած և դէպի պատուհան մէկ երկու քայլ առնելով:

— Ես՝ աշտարակին պահպանին աղջիկն եմ, պատասխանեց ձայնը. չէ՞ք յիշեր այն երկարատև հիւանդութեամբ տանջուող Պէրթան, որուն այնչափ բարեք ըրիք այն միջոցին, ես եմ այն, ու եկած եմ իմ երախտագիտութիւնս յայտնել. բայց աւա՜ղ, սոսկալի լուր մը պիտի հաղորդեմ. որոշուեցաւ որ այս գիշեր սպաննուիս. Սիկիսմօնտ կոմսը ասան հրաման ըրեր է. վասն զի Կօլօյի խօսքերէն խաբուելով՝ զքեզ հրաման ըրեր է. վասն զի Կօլօյի խօսքերէն կոմսէն նամակ մը իրօք յանցաւոր կը կարծէ: Այս գարշելին կոմսէն նամակ

առեր է՝ որ կը հրամայէ քու մահդ փութացնել: Նորածին զաւակդ ալ մէկտեղ պիտի սպաննեն, որովհետև կոմսը զայն իրեն հարազատ զաւակը չէ ուղեր ճանչնալ: Ա՛հ, տիկին, երբ այս սոսկալի լուրը առի, ինչ ընելս չգիտցայ, ու չկրնալով

գիշերը քնանալ՝ ամէն մարդու խոր քնոյ մէջ ընկղմելէն առիթ գտած, հիւանդութեանս ալ չի նայելով, մեծ դժուարութեամբ ոտքի ելայ ու հոս եկայ. մեծ ցաւ պիտի պատճառէր իմ սրտիս՝ եթէ ինծի ըրած բարիքներուդ համար քեզմէ

չնորհակալ ըլլալու և վերջին հրամաններդ կատարելու չի գայի: Եթէ գաղտնիք մը ունիս՝ յայտնէ ինձ և ամենևին մի կասկածիր իմ հաւատարմութեանս վրայ. թերևս օր մը կա-
րենամ քու անմեղութեանդ համար վկայել:

Ժէնըվիէի Պէրթայի այս խօսքերէն սոսկաց, ու քանի մը վայրկեան գլխիկոր մտածելէն ետքը պատասխանեց.

— Սիրելի և ազնիւ աղջիկ, քանի որ բարեսրտութեամբդ ինձ կ'ուզես օգտակար ըլլալ, չուտով ճրագ մը, քիչ մը թուղթ և գրիչ մեզան ճարէ ինձի:

— Երեսօտարդ աղջիկը անմիջապէս վազեց անոր այս հրամանը կատարեց: Բանտին մէջ աթոռ կամ սեղան մը չը գտնուելուն համար՝ Ժէնըվիէի պարտաւորութեամբ քարերուն վրայ տարածուելով հետեւեալ նամակը գրել.

Պաշտելի ամուսինս,

«Ստորերկրեայ բանտի ցուրտ քարերուն վրայ տարած-
ւած այս վերջին նամակս կը գրեմ քեզի. զայն կարգացած
ատեն մարմինս արդէն մոխիր դարձած պիտի ըլլայ: Քանի մը
վայրկեանէն յաւիտեանական արգարութեան անհղ ատեանին
պիտի ներկայանամ, վասն զի իբր մեղապարտ մահուան դա-
տապարտուած եմ: Բայց զԱստուծոյ վկայ գոչեմ թէ ես ան-
մեղ կը մեռնիմ: Յաւիտեանականութեան եղբայրին վրայ կեցած
կը բողոքեմ այս զրպարտութեան դէմ, հաւատա՛ ինձ, որ
աշխարհէս բաժնուելու ժամանակս սուտ չեմ խօսիր, քաշած
տանջանքներէս աւելի քու վրագ կը ցաւիմ, սիրելի ամու-
սինս, որ դիւային զրպարտութենէ մը խաբուեցար, ապա
թէ ոչ՝ անկարելի էր որ կնոջդ ու զաւակդ մահը ուզէիր:
Ու վերջապէս երբ օր մը այս սխալմանքդ ճանչնաս, չըլլայ
որ շատ ցաւիս, ինչ օգուտ, այս է եղբր իմ ճակատագիրս:
Զի մոռնաս Աստուծոյ ներում խնդրելու և խրատ ըլլայ քեզի
ապիկա՝ որ այսուհետեւ մէկը չի դատապարտես առանց զայն
խօսեցնել տալու:

«Այս անխորհուրդ դատաստանդ՝ թող վերջին սխալը
ըլլայ, ու այս ակամայ մեղքիդ փոխարէն առաքինի և ազ-
նիւ գործեր կատարելու ես՝ որպէսզի թողութիւնդ գտնես,
Յաւելը ու տրտմիլը բանի մը օգուտ չունին, ասկէ ետքը
երկնից համար մտածէ, ուր քու Ժէնըվիէի պիտի տեսնես

օր մը՝ և հոն պիտի ստուգես անոր անմեղութիւնն ու հա-
ւատարմութիւնը հոն պիտի տեսնես նաև առաջին անգամ
ըլլալով քու զաւակդ՝ զոր չուզեցիր երկրի վրայ տեսնել:
Ա՛հ, կոմս, հոն չարագործները չպիտի կրնան դմեղ իրարմէ
բաժնել:

«Քանի որ ապրելու համար մէկ երկու վայրկեան ունիմ,
կ'ուզեմ իմ անմեղութիւնս քեզ յայտնել՝ վերջին պարտաւո-
րութիւնս կատարած ըլլալու համար:

«Մեր վայելած երջանիկ օրերուն մէջ ինձ ցուցուցած
սիրոյդ համար չնորհակալ եմ, և իմ քու վրագ ունեցած
անարատ սէրս հետս գերեզման կը տանիմ:

«Քեզի կը յանձնեմ իմ սիրելի ծնողքս. անոնց բարի գա-
ւակ եղիր ու մխիթարէ՛ զիրենք տառապանացը մէջ: Աւա՛ղ,
մահուան ժամը հասած ըլլալով՝ չեմ կրնար անոնց ալ նա-
մակ մը գրել, բայց կ'աղաչեմ, դուն իմացուր իրենց թէ՛
Ժէնըվիէի ամենևին յանցանք չունէր և անմեղ մեռաւ, իմա-
ցուր թէ մինչև վերջին չունչս անոնց վրայ կը մտածէի և ինձ
տուած բոլոր խնամքներուն համար երախտապարտ եմ յա-
ւիտեան:

«Իսկ գալով այն անմիտ Կօլօին, չըլլայ որ բարկանալով՝
զայն սպաննես, ներէ՛ անոր, կոմս, ինչպէս որ ես կը ներեմ,
կը լսեմ սիրելիս, վասն զի չեմ ուզեր որ յաւիտեանականու-
թեան մէջ հետս՝ քէն մը տանիմ, և իմ պատճառաւս կաթիլ
մը արիւն հոսի:

«Զըլլայ որ դահիճներս ալ պատժես, ընդհակառակն
անոնց բարիք ըրէ, որովհետեւ անոնք պարտաւոր են հնա-
զանդիլ, ու ես վստահ եմ որ չուզելով զիս պիտի սպաննեն:

«Բարի Տրագօն, որ անմեղ ըլլալով սպաննուեցաւ,
պէտք է դիտնաս որ ամենահաւատարիմ ծառաներէդ մէկն
էր: Անոր այրի կնոջը վրայ խնամք տանելու ու որբերուն
հայր ըլլալու ես. զայն ընելովդ նուիրական պարտաւորու-
թիւն մը կատարած պիտի ըլլաս, վասն զի զքեզ սիրելուն
համար սպաննուեցաւ: Նաև չի մոռնաս անոր անմեղութիւնը
տարածալնելու:

«Այս նամակը քեզի յանձնող աղջիկն ալ վարձատրէ,
որովհետեւ երբ ամէն մարդ զիս երեսի վրայ թողուց և չի

պաշտպանեց Կօլօյի առջև, այս աղջիկը միայն հաւատարիմ մնաց ինծի:

«Ձեռքդ ունեցած մարդոցդ հետ քաղցրութեամբ վարուէ՛, աշխատէ անոնց համար արժանաւոր եկեղեցականներ ու ճարտար բժիշկներ ընտրելու: Անոնց խնդրուածքները անմիջապէս կատարէ. վերջապէս ամէն բանէ աւելի աղքատներուն բարիք ըրէ:

«Իմ վերջին բարեներս մատուցանելով կը խնդրեմ որ չի ցաւիս իմ վրաս, պաշտելի ամուսինս, ես ուրախ եմ որ պիտի մեռնիմ, զի այս կեանքը կարճ, դառնութեամբ և ցաւերով լի է, միայն պէտք է գիտնաս թէ անմեղ կը մեռնիմ, բոլորովին անմեղ Կօլօի ամբաստանութիւններէն, և վստահ եմ թէ Տէրը պիտի ողորմի իմ հոգւոյս:

«Մնաս բարեաւ, Կոմս, աղօթէ հոգւոյս խաղաղութեանը համար, հետդ հաշտուած՝ ու սիրալից սրտով կը բաժնուիմ և մինչև գերեզման եմ քու խանդակաթ և հաւատարիմ կինդ: Ժէնըվիւիւ»

Սոյն նամակը գրած ատենը Ժէնըվիւիւի աչքերէն արտասուք կը վազէին, որք մեղանին հետ խառնուելով նամակը գրեթէ անընթեռնելի ըրեր էին: Երբ նամակը ամբողջացուց, զայն Պէրթաին յանձնեց ըսելով. — Սյս նամակը ամենեւին մէկու մը մի՛ ցուցներ. աղէկ պահէ ու երբ Կոմսը պատերազմէ՞ս վերադառնայ քու ձեռքովդ անոր յանձնէ:

Ու նամակը Պէրթաին տալէն ետքը իր թանկագին մարդարտազարդ մանեակը հանեց նորատի աղջկան յանձնեց. «Ինձ ըրած ծառայութեանդ փոխարէն ընդունէ այս մանեակը, որ հարսանեկան զարդս էր և այն օրէն ի վեր վրայէս չի հանեցի: Բու օժիտիդ պահէ զայն. որ քանի մը հազար Փրանքի արժողութիւն ունի: Բայց կը խրատեմ քեզի, չըլլայ որ աշխարհային հարստութիւններուն վստահիս: Յիշէ միշտ թէ այս մանեակը քու իշխանուհիիդ պարանոցը զարդարեց, քանի մը վայրկեանէն անկէ բաժնուած պիտի ըստ պաննուի:

«Ամենեւին մէկու մը սիրոյ կամ անձնուիրութեանը վրայ մի վստահիր, վասն զի ահա կը տեսնես թէ այս մանեակը ինձ պարգևող ձեռքը օր մը գլուխս կտրելու հրամանը կ'ընէ:

ուրեմն միմիայն Աստուծոյ վստահէ, միշտ բարի և խոնամ եղիր: Այլ ժամանակը եկած է որ առ Աստուած դառնամ և յաւիտենականութեան օթեանը մտնելու համար պատրաստուիմ: Երթաս բարեաւ սիրելի աղջիկս:»

ԳԼՈՒԽ Է.

ԵՐԿՈՒ ԴԱՂԻՃՆԵՐԸ

Դիւղացի աղջիկը հազիւ թէ հեռացեր էր. ահա բանտին երկաթեայ դուռը մեծ աղմուկով մը բացուելով երկու դար հիծներ ներս մտան, որոնց մին վառուած ջահ մը բռնած էր երկրորդը սուր մը: Սյս մարդիկը ջահին լոյսովը տեսան որ կոմսուհին իր զաւակը գրկած կ'աղօթէր:

— Տիկին, ոտքի ելիր, ըսաւ սուրը բռնողը սպառնալից ձայնով, և որդւոյդ հետ մեր ետեւէն եկուր:

— Ով Աստուած իմ, գոչեց Ժէնըվիւիւ, զօրացուր զիս, ինքզինքս քեզի կը յանձնեմ ու ոտքի ելած դողդոջուն քայլերով անոնց հետեւեցաւ:

Ջահը բռնողը առջևէն կը քալէր, իսկ սուրը բռնողը ետեւէն. ասոնց հետ մեծ շուն մըն ալ կար: Ստորերկրեայ այն մուրթ բանտէն անցնելով երբ երկաթեայ դռնէն դուրս ելան ջահը մարեցին և անտառ մը մտան: Աչնան գեղածիծաղ դիտեցներէն մէկն էր. երկնից կամարը շողշողուն լոյսերով զարդարուած, լուսինը ամպի մը եզրէն դուրս կ'երևէր և զով հով մը ծառերուն տերևները կը շարժէր մեղմիկ: Դահիճները ամենեւին խօսք մը չփոխանակեցին իրարու, մինչև որ Ժէնըվիւիւն անտառին ամենահեռաւոր մէկ կողմը եղևիններով ու կաղամախներով չրջապատուած ամենի տեղ մը տարին: Հոն, իրենցմէ մէկը խորխորածայն «ծունկի վրայ եկուր տիկին» ըսաւ. Ժէնըվիւիւն հնազանդեցաւ. «Զաւակդ ինձի տուր և դուն ալ, Հէնց, յարեց ընկերոջը, անոր աչքերը կապէ և մանկան մատղաշ թևէն բռնելով սուրը բարձրացուց. բայց Ժէնըվիւիւն զայն գրկացրէ մէջ սեղմած՝ չթողուց, այլ աչքերը դէպի երկինք բարձրացնելով գոչեց:

«Աստուած իմ, թող ես մեռնիմ, բայց գէթ գլխայ այս անմեղ մանուկին :

— Հնազանդէ և զաւակդ ինծի տուր, կրկնեց դահիճը անգթօրէն :

— Ո՛վ բարի մարդիկ, գոչեց Ժէնըվիէվ հառաչելով ու արտասուելով, ի՛նչ սրտով պիտի սպաննէք այս անմեղ մանուկը, ի՛նչ յանցանք գործած է, որո՞ւ վնաս մը հասցուցած է : Մեռցուցէք զիս, ահա պատրաստ եմ սիրայօժար, բայց կ'աղաչեմ, զաւկիս խնայեցէք ու զայն ծնողացս քով տարէք, և եթէ գուցէ ունիք իմ կեանքս ալ շնորհեցէք, ոչ թէ ինծի այլ այս թշուառ մանկան համար : Եթէ գլխաք ինծի, կը խոստանամ մինչև մահս այս անտառէն չի բաժնուիլ և մարդոց չերևնալ : Յիշեցէք թէ ես ձեր իշխանութիւնն եմ, և ահա ձեր ոտքը ինկած կը պաղատիմ, եթէ երբեք ձեզի չարութիւն մը ըրած եմ պատժեցէք զիս, եթէ յանցանք մը գործեցի՝ սպաննեցէք զիս. բայց ո՛չ, ո՛չ, դուք գիտէք որ ես անմեղ եմ և պիտի գայ օր մը որ իմ այսօրուան թափած արտասուացս չի գլխաւորուէ համար զՂլաք : Գլխաւորուէ եղէ՞ք և Աստուած ալ պիտի գլխայ ձեզի : Դրամական նուէրէ մը խաբուելով անանկ մեղքի մը կը ձեռնարկէք որուն պատիժը յաւիտեանական պիտի ըլլայ : Վախեցէք Աստուծոյ, կ'ուզէ՞ք որ ձեզի համար ըսեն թէ Աստուծոյ աւելի Կօլօն կը յարգէք : Անմեղին արիւնը մի թափէք որ արդարութիւն պիտի խնդրէ Աստուծոյ, և մարդասպանը հանգստութիւն չպիտի տեսնէ աշխարհի վրայ :

— Ես ինծի տրուած հրամանը պարտաւոր եմ գործադրելու ինչին, գոչեց սուրը բռնողը, այս հրամանը կ'ուզէ արդարացի ըլլայ կ'ուզէ անիրաւ, ի՛նչ հոգս Կօլօն և Պ. Կոմսը պատասխանատու են Աստուծոյ առջև :

Ժէնըվիէվ դարձեալ սկսաւ պաղատիլ որ իրեն կեանքին խնայեն. «Բարի՛ մարդիկներ, անգամ մը աչքերնիդ դէպք երկինք բարձրացուցէք. ահա լուսինը որ ձեր գործելիք ոճիւրջ չտեսնելու համար կարծես եղեւիններուն ետևը կը պահուրտի տեսէ՞ք ինչպէս կարմրեր է. ամէն անգամ որ անոր վերջալոյսը տեսնէք պիտի յիշէք թէ անմեղի մը արիւնը՝ թափելու ուղի համար զձեզ կը յանդիմանէ : Կր լսէ՞ք, ահա հողմը կը

սկսի փչել ու ծառերուն տերեւները կը խշրտան. տեսէ՞ք, բնութիւնն անգամ անմեղին սպաննութեանը դէմ կը բողոքէ : Ո՛հ, ի՛նչպէս կը յանդգնիք ասանկ ոճիւր մը գործելու երկնից առջև. յիշեցէք թէ հոն վրէժխնդիր Աստուած մը կայ որ օր մը պիտի դատէ զձեզ : Ո՛վ Աստուած իմ, դուն որ որբերուն և այրիներուն պաշտպանն ես, կակղացուր այս մարդոց սիրտը, որպէսզի թշուառ մօր մը և իր զաւկին կեանքին խնայեն, մի թողուր, Տէ՛ր, որ իրենց խիղճը կրկնակի մարդասպանութեամբ ընդհանուրեն :

Ձայս ըսելէ ետքը գլուխը խոնարհեցուց և սկսաւ հեկեկալ :

Դահիճներէն մէկը, Հէնց անուն, որ մինչև այն վայրկեանը լուռ կեցեր էր, սիրտը ելաւ ու աչքէն ինկած կաթիլ մը արցունքը սրբելով՝ ըսաւ ընկերոջը.

— Բարեկամ, ես ալ չեմ կրնար հաշտուիլ, սիրտս կտոր կտոր կ'ըլլայ, թողունք այս կինը որ երթայ ապրի, եթէ սուրբ արեան ծարաւի է՝ տար զայն Կօլօն սիրտը միտէ, որովհետև ինքն է յանցաւորը. այս կինը ամէնուս ալ աղէկութիւն ըրած է. յիշէ վերջին հիւանդութեանդ միջոցին քեզի ըրած բարիքները :

— Բայց պարտաւոր ենք ականջ առնելու հնազանդի, պատասխանեց երկրորդը, եթէ ասոր խնայենք՝ մեր կեանքը վրայ պիտի տանք. և Կօլօ գտնելով այս կինը ուզածը պիտի ընէ. չե՞ս յիշեր թէ սպաննած ըլլալին հաստատելու համար հրաման առած ենք ասոր երկու աչքերը հանելով իրեն ներկայացնելու :

— Այդ բանը արգելք չի կրնար ըլլալ զայն չսպաննելուն. մտիկ ըրէ ինձ, չի մատնուելու համար կ'երդուրնցնենք այս կինը որ անտառէն դուրս չելլէ, և քու որսի շունիդ աչքերը հանելով Կօլօն կը տանինք, ու հեռուէն ցուցնելով զանոնք մեր վարպետութիւնը չպիտի հասկնայ, միայն թէ շունդ վրայ պիտի տաս, բայց այս ալ կարեւորութիւն չունի. եթէ մտածես որ թշուառ մօր մը ու անմեղ մանկան մը կեանքը ազատելու համար անբան անասուն մը պիտի կորսնցնես : Ահ, բարեկամդ իմ, Գօրէնց յարեց աղաչելով, անգութ մի ըլլար այդչափ :

— Ես երբեք անգութ եղած չեմ, պատասխանեց Գօ-

րէնց, և այս ըսածիս վկայ են երկինք, բայց Կօլօ պիտի կատարի երբոր...

— Է՛հ, դուն միշտ Կօլօն կը մտածես և ոչ ուրիշ բան. յայտնի է որ անմեղները ազատելը մեծ բարեգործութիւն մըն է, ու բարի գործ մը կատարելու համար մարդ առանց երկիւղի պէտք է վտանգը աչք առնէ: Մեր այս ընելիք բարեգործութեան համար եթէ գլուխնիս դժբախտութիւն մըն ալ գայ՝ պէտք չէ որ հոգ ընենք, վասն զի ուշ կամ կանուխ մեր ըրածին փոխարէն բարիք պիտի վայելենք:

— Շատ աղէկ, թող այդպէս ըլլայ, ըսաւ Քօրէնց:

Այս որոշումէն ետքը ժէնըվիէվի դարձան ու զայն երդմնացողին անապատէն դուրս չելլելու համար, երկու ընկերք ալ երդմնացան իրենց սուրբրուսն վրայ մէկու մը չիմացնելու այս գաղափարը և ոչ ալ վերստին երթալ ժէնըվիէվը մեռացրնելու. ուստի ապահով ըլլալու համար լեռներու և հովիտներու մէջէն անցնելով՝ ժէնըվիէվը հեռուն անտառին ամայի մէկ կողմը տարին թողուցին: Բարձր եղեւնիի ծառի մը տակ ժէնըվիէվ ողեսպառ և գրեթէ նուազած գետին ինկաւ, դահիճները անմիջապէս աներևոյթ եղան ու երբ բերդը վերադարձան, Կօլօն առանձին իր սենեակին մէջ նստած գտան որ յուսահատ կ'երևէր:

— Ահաւասիկ ժէնըվիէվ կոմսուհւոյն աչքերը, ըսաւ Քօրէնց դրանը սեմին վրայ կենալով. ու ձեռքին մէջի շունին աչքերը հեռուէն ցուցուց:

— Տարէ՛ք, տարէ՛ք. չի տեսնեմ դանոնք, պոռաց սոսկալի ձայնով, ու ոտքի ելնելով ձեռքը սուրին երախակալին վրայ դրած յարեց. «Այսուհետեւ ով որ այն թշուառական կնոջ անունը իմ ներկայութեանս բերանը առնէ՝ այս սուրը անոր սիրտը պիտի մխեմ, չուտով՝ դուրս ելէք ու մէյ մըն ալ դձեղ չտեսնեմ»:

Երբ դահիճները հեռացան՝ Կօլօ ինքնիրեն ըսաւ. «Ձարմանք. դեռ երէկ, վրէժխնդրութեան խորհուրդը ինձ քաղցր կ'երևէր, բայց հիմա սոսկալի և անտանելի կը թուի. աւելի աղէկ էր որ կեանքս վերջանար ու այս դէպքը չի պատահեր: Աւա՛ղ իր կիրքերուն հնազանդողը միշտ դժբախտ կ'ըլլայ»:

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԵԼՆԻԿԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՇԱՍՆԻ

Ժէնըվիէվ երկար ատեն հոն նուաղեալ մնալէ ետքը՝ վերջապէս սթափելով՝ ինքզինքը իր որդւոյն հետ միայնակ՝ ամայի անտառին մէջ գտաւ: Երկնից կամարը սև ամպերով ծածկուած խիստ մթութիւն մը կը տրէր և սաստկաշունչ հովը ծառերուն մէջէն կը մռնչէր. բուր մը տխուր՝ ու գայլի մը ոռնալու ձայնէն ժէնըվիէվ սարսափահար մնաց:

«Ո՛վ Աստուած իմ, գոչեց, թէև սիրտս սարսափի մէջ է. բայց քու ներկայութիւնդ զիս կը հանդարտեցնէ, վասն զի երբեք երեսի վրայ չես թողուր գանոնք՝ որ քեզի կ'ապաւնին, Դահիճներուն ձեռքէն զիս և որդիս ազատեցիր, ուստի փա՛ռք քու Նախախնամութեանդ. և անշուշտ հիմա ալ պիտի չթողուս որ վայրենի դադաններուն կերակուր ըլլանք: Միայն առ քեզ վստահելով աներկիւղ պիտի ապրիմ»:

Ու զաւակը ծուկներուն վրայ պառկեցուցած՝ աչքերը դէպի երկինք յառած կը սպասէր որ առաւօտ ըլլայ, չը գիտնալով որ առտուան լոյսը իրեն նոր ցաւէր պիտի պատճառէր:

Աչնանային տխուր և ամպամած առաւօտ մըն էր, բոլոր անտառը վայրենի և սոսկալի երևոյթ մը ունէր. ամէն կողմ չոր ժայռերէ, տխուր եղևնիներէ ու փշալից մացառներէ զատ ուրիշ բան չէր տեսնուեր, առտուան օդը խիստ էր և կծու ցուրտ մը կը փչէր. շատ չանցած՝ ձիւնախառն սաստիկ անձրև մը սկսաւ գալ:

Ժէնըվիէվ ցուրտէն կը սարսուէր. իր սիրասուն զաւակն ալ ցուրտէն ու անօթութենէն տանջուելով սկսեւ էր լալ ու ձչել:

Թշուառուհին բոլոր շրջակայ տեղերը պտտեցաւ՝ որպէս զի ապաստանուելու համար խոռոչ մը կամ ժայռի ճեղք մը ու ապրուելու համար վայրի պտուղներ գտնէ. բայց աւա՛ղ, բան մը չգտաւ. այն ատեն իր փափուկ ձեռքերովը սկսաւ դետինը փորել. այս գործողութեան ատեն ձիւնը իր մատներէն հոսած արիւնովը կարմրեցաւ. վերջապէս, ձիւնին տակէն տեսակ մը վայրի արմատներ գտաւ, զորս ակռաներովը կալըցուց և զաւակին բերանը դրաւ:

Թէ՛ն վերջին աստիճան ուժաթափ եղած էր, բայց իր ճարման շարունակեց անձրեկին ու ձիւնին տակ, առանց դիտնալու թէ ո՛ւր կ'երթար. ու վերջապէս լեռան մը գլուխը գտնուած ժամանակ տեսաւ որ ժայռերուն քովը կանանչազարդ ձորակ մը կար: Մեծ դժուարութեամբ լեռնէն վար իջաւ, ու եղեւնիներով պաշարուած ժայռի մը մէջ բաւական բացուածք մը գտաւ, ուր մտնելու քաջասրտութիւնն ունեցաւ: Հոն՝ երկու երեք հոգիի ապաստանարան ըլլալու մեծութեամբ քարայր մը տեսաւ:

Քարայրին մօտէն յստակ աղբիւրի մը խոխոչիւնը լսեց, որ ժայռին կողէն կը բղխէր: Նոյն ժայռին երկայնութեամբը դուռմի նման տունկ մը կախուած էր. բայց տերեւները չորացեր էին, և որուն պտուղները կէս փտած վիճակի մէջ գետնին վրայ հոս հոն ինկած էին, այս պտուղները չէր ուտուեր:

Ժէնըվիէվ թէ՛ն հովէն ու անձրեկէն պատսպարուելու համար քարայրը մտաւ, բայց չափազանց կը մտէր և անօթութենէն կը տանջուէր, իր զաւակն ալ նոյնպէս անօթութենէն կը ճէր ու կուլար: Վերջապէս յուսահատեալ ծնկան վրայ եկաւ ու զաւակը գետինը դնելէ ետքը ձեռքերը միացուց. «Ո՛վ Աստուած իմ, ըսաւ, քու նայուածքդ բարեհաճէ վայրկան մը արտասուող մօր մը և իր ողորմելի զաւակին վրայ դարձնել: Դու որ այս ձմրան եղանակին մէջ իսկ սա ժայռերուն բոլորաթիւր թռչտող աղաւանները կը կերակրես և գետինը սողացող որդերուն անգամ ձմեռուան խիստ եղանակին մէջ անունդ կը մատակարարես, կարող ես այս ամայի անտառին մէջ իմ և որդւոյս կեանքն ալ պահպանելու, այո՛, Տէ՛ր, քարերէն անգամ դու կրնաս մեզի հաց պարգևել: Անշուշտ եմ թէ, ո՛վ Տէր, չպիտի թողուս որ մենք կորսուինք, այլ կը հաւատամ որ ինչպէս ապաստանարան մը շնորհեցիր մեզի, նոյնպէս անունդնիս ալ պիտի հոգաս:

Հազիւ թէ այս աղօթքը ըրեր էր, ահա յանկարծ ամպերը ցրուեցան երկնից կամարէն, պայծառ արևը ծագեցաւ և տաքութիւն մը սփռեց քարայրին մէջ: Այն պահուն, խոտերուն մէջէն խշրտուք մը լսուելով, քարայրին դրանը առջև եղնիկ մը երևցաւ: Այս կենդանին, կ'երևար թէ ամենևին մարդոցմէ հալածուած չըլլալուն համար կոմսուհիէն չի վախ-

ցաւ, ընդհակառակը քարայրը մտաւ ու ժէնըվիէվի առջև կեցաւ: Այս քարայրը եղնիկին բնակարանն էր:

Ողորմելի կոմսուհին նախ և առաջ վախցաւ, բայց քիչ քիչ ոգևորեալ՝ սկսաւ շոյել զայն, եղնիկն ալ իւր շարժումներովը կ'ուզէր հասկցնել թէ այս բարեկամութեան նըշաններուն անդգայ չէր: Այն ատեն ժէնըվիէվ մտածեց՝ անասնոյն կաթովը զինքը և զաւակը սնուցանել: «Ո՛վ Աստուած իմ գոչեց արտասուալից աչօք, անօթութիւնը ինչ բանի չստիպեր թշուառ մայր մը» ու զաւակին բերանը եղնիկին ըստինքին մօտեցուց:

Այս եղնիկը, որուն ձագը գայլէ մը յափշտակուած էր, կաթին առատութենէն արդէն անհանգիստ կ'ըլլար, ուստի առանց դժուարութիւն մը ցուցնելու թողուց որ մանկիկը իր ստինքը ծծէ:

Երբ մանուկը կշտանալով քնացաւ, ժէնըվիէվ զայն իր հանդերձին մէջ փաթտելով քարայրին մէջ յարմար տեղ մը դրաւ որ հանգչի: Զաւակին պէտքը հողալէն ետքը, քարայրէն դուրս ելաւ ու ժայռերուն ստորոտը բուսած վայրի դուռնիներէն քանի մը հատ ժողվելով, անոնց մէջը պարպեց ու աղբիւրին ջուրովը լուալէն ետքը կանանչ խոտեր ժողվեց, քարայրը վերադարձաւ ու զանոնք ձեռքովը եղնիկին կերցուց:

Ժէնըվիէվ իր երախտագիտութիւնը յայտնելու համար՝ ձեռքերը դէպի երկինք բարձրացնելով սկսաւ աղօթել:

«Ո՛վ Տէր, այս թանկագին պարգևիդ համար ընդունէ իմ երախտագիտական արցունքս, այո՛, այս կաթը քու անհամ բարերարութեանդ շնորհիւն է, այս չոր ապառաժներուն մէջ այս աղբիւրը դուն բղխեցուցիր, որպէս զի իմ ծարաւս անցունեմ. դուն հրամայեցիր որ թռչնիկ մը այս անապատին մէջ բերէ ձգէ դուռմի սերմը, որ քու պարգևներդ մէջը ամփոփելու համար անոր պտուղէն ամաններ շինեմ: Դու, Տէր, դու առաջնորդեցիր իմ քայլերուս այս մարդասէր կենդանիին բնակարանը մտնելու. որով այլևս ոչ ես ոչ զաւակս անօթութենէ տանջուելու, մեռնելու վախը չունինք, հետեւաբար միմիայն քեզի վստահելով այս դառն ձմեռուան մինչև վերջը պիտի համբերեմ:

Այս խօսքերէն վերջը խմեց զայն: «Ո՛հ, ինչ քաղցր

սնունդ մըն է, յարեց ուրախութեամբ. կեանքիս մէջ կրնամ ըսել թէ ասկէ աւելի քաղցրահամ բան մը խմած չէի: Աստուած իմ, երբ ծնողացս հետ փառաւոր սեղան կը նստէի՝ ինչո՞ւ չգիտցայ քու պարգևներուդ յարգը, ո՞հ, անոնց համար բաւական չնորհակալ չըլլալուս ու աղքատաց շատ մը բարիքներ ըրած չըլլալուս համար ներում կը խնդրեմ: Չգիտէի թէ անօթութիւնը որչա՞փ դժնդակ բան մըն էր մարդուս. թէ կրնայի շատերու համով կերակուրներ տալ՝ առանց մեծ կորուստ մը ընելու:

Ժէնըվիէվ ժայռերուն ու ծառերու հին կոճղերուն վրայէն փափուկ ու չոր մամուռներ ժողվեց ու քարայրին մէկ խորշը իր և որդւոյն համար անկողին պատրաստեց. անձրեւէն ու հովէն պատսպարուելու համար ալ՝ քարայրին մուտքը ծածկող եղեւնիներու ճիւղերուն մէջ չոր ոստեր տեղաւորեց:

Հին եղևնիի մը արմատին վրայ ողորկ և չոր ճիւղ մը տեսնելով զայն կտրեց, անհաւասար երկայնութեամբ երկու կտոր ըրաւ ու զանոնք կակուղ ճիւղով մը իրարու վրայ հաստատելով խաչ մը տնկեց:

Կանանչ վարագոյրի մը պէս քարայրին վրայէն կախուած ճիւղերու մէջէն մթնշաղ լոյս մը կը թափանցէր, ու այս փոքրիկ քարայրը՝ հաւատարիմ եղնիկին շնչառութենէն կը տաքնար: Այն ատեն Ժէնըվիէվ Աստուծոյ չնորհակալ եղաւ որ զինքը ստորերկրեայ մութ բանտէն ազատելով այս ապաստանարանը պարգևէր էր. ուր Կօլօյի հալածանքներէն ալ չէր վախնար:

Ու թէ և կը մտածէր որ շատ նեղութիւններ ունէր տակաւին կրելիք, բայց յոյսը Աստուծոյն չի կտրելով դէպի խաչին նայեցաւ ու ըսաւ. «Ո՛վ Փրկիչ իմ, դու որ իմ սիրոյս համար խաչին վրայ մեռար, քու պաշտպանութիւնդ ինձմէ մի զլանար, ես միշտ քու խաչիդ առջևը պիտի ըլլամ, որ պիտի յիշեցնէ ինձի Բու սէրդ. քու օրինակիդ հետեւելով՝ համբերութեամբ պիտի տանիմ ամէն զրկանք ու նեղութիւն և քեզի հետ պիտի կրկնեմ միշտ «Հա՛յր, թո՛ղ քու կամքդ կատարուի և ոչ թէ իմս»:

Այս աղօթքէն ետքը քաղցր քունի մը մէջ ընկղմեցաւ: Հաւատարիմ եղնիկն ալ իր քովէն չէր զատուեր, անոր ոտքերուն տակը պառկեցաւ:

ԳԼՈՒԽ Գ.

Ժէնըվիէվի ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժէնըվիէվ այս անտառին մէջ ճգնաւորի պէս կեանք մը անցուց. ձմեռը անցաւ ամառ եկաւ, որուն յաջորդեց երկրորդ ձմեռը, ու ամենեւին արտաքոյ կարգի բան մը չի պատահեցաւ:

Ամառը օդին տաք եղած ատենը ժայռերուն վրայ կամ եղեւնիներուն մէջ նստած՝ ագռաւներուն ու թռչնոց ձայնէն զատ ուրիշ բան չէր լսեր. աշնան տխուր գիշերները ու ձմեռն ալ քարայրին մէջ փակուած՝ ձիւնին անհուն տարածութեանը վրայ կը նայէր, ու գոհ կ'ըլլար որ վայրի գաղաններու հետքն իսկ չէր տեսներ: Այն ատեն իր ծնողքը, ամուսինը, բարեկամներն ու կամ գոնէ մարդկային դէմք մը տեսնելու փափաք մը կ'ունենար:

«Ո՛հ, որչափ երջանիկ են արդեօք անոնք, կ'ըսէր ինքնիրեն որ ընկերութեան մէջ են, կրնան խօսիլ ու իրենց ուրախութիւնը կամ ցաւերը իրարու կ'իմացնեն. ո՞հ, որչափ անմիտներ կան անոնց մէջ որ իրենց այն քաղցր երջանկութեան յարգը չգիտնալով շատ անգամ կը դառնացնեն իրենց կեանքը». բայց անմիջապէս յուշաբերելով կը յարէր. «Ո՛վ Աստուած, քեզի հետ խօսելու երջանկութիւնը մարդոց հետ տեսնուելու երջանկութենէն շատ աւելի անսահման է և քաղցր: Թէ և բնակիչներով լեցուն քաղաքներէ հեռու ըլլանք, թէ և ամայի անապատի և մութի մէջ ըլլանք, սակայն քանի որ դու մեր քովն ես, յանձունս ուրախ ենք որ ամէն ժամ քեզի հետ խօսելու երջանկութիւնը կը վայելենք»:

Այսպէս միշտ Աստուծոյ հետ խօսելը իրեն սովորութիւն ընելուն՝ օրուան ժամերը վայրկեանի պէս կը սահէին: Թէպէտ արմատներ և վայրի պտուղներ փնտռել քաղելու համար բաւական ժամանակ կ'աշխատէր ու նեղութիւն կը կրէր, սակայն շատ անգամ անգործ կը նստէր ու չէր գիտեր թէ ինչպէս ժամանակը անցունէ: Ուստի, կ'ըսէր ինքնիրեն. «Ինչո՞ւ քովս ասեղ, դերձան և կամ բուրդ չգտնուէր որ իմ այս երկար ու անգործ ժամերս օգտակար աշխատութեամբ

անցնէի, ու զաւելիս հանդերձներ չինէի՝ շատեր կը գտնուէին աշխատութեան համար, բայց պէտք է գիտնան թէ կեանքը՝ առանց աշխատութեան տխուր և տաղալարի կ'ըլլայ, թէ ամենադժուարին աշխատութիւնը ծուլութեան հետ բաղդատելով, քաղցր ու դիւրատար է մարդուս:»

Կը ցաւէր նաև որ կարդալու գիրք մը չունէր քովը, «Գիրք կարդալը շատ օգտակար և զուարճալի է կ'ըսէր. թէև աշխարհիս երեսը տեսնուած Աստուծոյ հրաշալիքները մէյ մէկ կրթական գրքեր են, հետևաբար մարդս կրնայ ամենաշնչին ծաղիկը կամ ամենափոքր միջատը խիստ մօտէն քննելով Աստուածային գիտութեան և մարդասիրութեան նշանները տեսնել անոնց վրայ:»

Գարնան մէջ, երբ արևուն ճառագայթները մինչև քարայրին մէջը կը թափանցէին, ուրախութեամբ կ'ըսէր. «Բարեբար Տէր, ստուգիւ արևը քու հայրական ինամատարութեանդ մէկ ապացոյցն է, վասն զի քու խաչեցեալ որդիդ մեզի բօաւ. «Աստուած արևը բարիներուն վրայ ալ կը ծագէ չարերուն ալ, ասով պէտք է սովորիմ թէ ես իմ թշնամեաց անգամ բարիք ընելու եմ:» Իր օբապահիկին համար մտաւորաշնչութեան մէջ եղած ատենը՝ թռչնոց գայլալիկները լսելով, կ'ըսէր. Ո՛վ սիրուն ու փոքրիկ արարածներ, պէտք չէ՞ր որ ես ալ ձեզի պէս ուրախ ըլլայի ու երգէի, ձեզի համար Յիսուս ըսաւ մեզի. «Տեսէ՛ք սա թռչունները որ ոչ կը սերմանեն, ոչ կը հնձեն և ոչ կ'ամբարեն, սակայն երկնաւոր հայրը կը սնուցանէ զիրենք. ո՛չ ապաքէն մարդիկ անոնցմէ աւելի յարգի են Աստուծոյ առջև:» Այո՛, Տէր իմ, դու այս թռչուններէն աւելի կը սիրես զիս որ կը կերակրես այս ամայի անտառին մէջ իսկ, ուր թէև մարդկային ձեռք մը ինծի համար չէ սերմանած ու չէ հնձած, սակայն քու շնորհիւդ կըրնամ ապրիլ:»

Անտառին մէջ տեղ տեղ բուսած ծաղիկները տեսնելով կ'ըսէր. «Ի՛նչքա՛ն ալ, ո՛ր գեղեցիկ ծաղիկներ, դուք ալ Աստուծոյ ինամատարութիւնը կը հաստատէք. միթէ Յիսուս ձեզի համար չըսա՞ւ թէ՝ «Տեսէ՛ք դաշտերու ծաղիկները, որ ոչ կ'աշխատին ու ոչ կը հիւսնեն, սակայն ես կ'ըսեմ թէ Սողոմոն անգամ իր ամէն շքեղութեամբը չկրցաւ ամենևին ամենաշն-

չին ծաղիկի մը պէս հագուել:» Արդ, Աստուած որ դաշտերուն խոտերը այսպէս կը զարդարէ, ոչ ապաքէն զձեզ աւելի շքեղապէս պիտի զարդարէ, ո՛վ կարճամիտ մարդիկներ: Ուստի չեմ ուզեր որ ես ալ կարճամիտ ըլլամ, թէև չեմ կրնար ոչ մանել ու ոչ կարել, և չպիտի տանջեմ ինքզինքս ըսելով. «Արդեօք ի՞նչ պիտի ուտեմ ի՞նչ պիտի խմեմ և ի՞նչ պիտի հագնիմ, այլ Նախախնամութեան տնօրէնութեանը պիտի ապաւինիմ որ կը հոգայ ինծի պէտք եղած ամէն բաները:»

Ամառը սաստիկ տաք եղած ժամանակ, երբ իր ծարաւը անցնելու համար աղբիւրին կը մօտենար, ո՛վ Տէր, կը գոչէր, ինչպէս որ այս աղբիւրը իմ ցամքած չրթունքս կը զովացնէ, նոյնպէս քու Աստուածային խօսքերդ ալ հոգիս կը զովացնեն. վասն զի դու էիր ըսողը. «Ով որ ծարաւի է թող ինծի գայ, ես անոր ծարաւը կ'անցունեմ. իմ անոր տուած ջուրս՝ յաւելտեանական կենաց համար պիտի ըլլայ: Այո՛, այս հոգևոր աղբիւրը, որ է ճշմարիտ հաւատքը, ուրախութեամբ և մխիթարութեամբ կը լեցնէ իմ հոգիս, որ արտաքին մխիթարութիւններէ ու ընկերային զուարճութիւններէ զրկուած է:»

Անմարդաբնակ անտառը շրջապատող անուշիկ ժայռերը քննելով, որոնք հաղաբաւոր տարիներէ ի վեր հողմերուն և մրրիկներուն դէմ դրած էին, Յիսուսի սա խօսքերը կը յիշէր. «Ով որ իմ խօսքերուս ահանջ կը դնէ և անոնց կը հետևի, կը նմանի այն մարդուն որ իր տունը ժայռերուն վրայ կը շինէ:» Ես ալ քու խօսքերուդ վրայ փրկութեանս հիմերը պիտի դնեմ, որպէսզի ժայռերուն պէս հաստատուն ըլլան:»

Փուշերն ու տատաղներն անգամ կարևոր դասեր կը մատակարարէին իրեն. «Եթէ ասոնք խաղող կամ ուրիշ ընտիր պտուղներ տային կ'ըսէր, ինձ աւելի հաճելի և աւելի օգտակար պիտի ըլլային, բայց Յիսուսի խօսքին համեմատ՝ անկարելի է փուշերէն խաղող և տատաղներուն թուղ քաղել. քանզի բարի ծառը բարի պտուղ կուտայ, իսկ անպիտան ծառը՝ անպիտան պտուղ: Ուրեմն աշխատիմ ես ալ բարի ծառի նմանիլ և կրցածիս չափ բարիք ընել: Չեմ ուզեր երբեք նմանիլ փուշերու և տատաղներու, որոնք բարի պտուղ չեն տար և մարդը վիրաւորելէն զատ ուրիշ բան չեն ըներ:»

Ահա այսպէս բնութեան հրաշալեաց վրայ սքանչանալով,

քարեպաշտ խորհրդածութիւններ կ'ընէր և իր ժամանակը կ'անցընէր. բայց ոչ գարնան արևը և ոչ նոյն իսկ գարունը իր ծաղիկներովը և թռչուններովը այս անապատին մէջ իրեն այնչափ քաղցր և այնչափ կրթական երևցան, որչափ իր որդւոյն ներկայութիւնը և դաստիարակութիւնը:

Օղբ գեղեցիկ եղած օրը իր զաւակը գրկած դուրս կ'ելլէր ու քարայրին առջևը կը պտտէր, գորովանօք անոր հետ խօսելով թէ և ան չէր կրնար տակաւին իր մօրը խօսքերէ հասկնալ, և իբր պատասխան, իր փոքր բաղունկները ժպիտով մը մօրը կ'երկնցնէր. և ժէնըվիէվի շուրջը եղած տխրութիւնը կը փարատէր. այն ատեն ծունկի գալով կ'ըսէր. «Ո՛վ Տէր. ո՛րչափ շնորհակալ ըլլամ այս սիրելի զաւակը ինձ պարգևելուդ համար քիչ է. այս դժնդակ բնակութեանս մէջ ամէն օր ինձ ուրախութիւն մխիթարութիւն և զուարճութիւն կը պատճառէ: Ո՛վ երկնային հայր, բարեհաճէ զայն օրհնելու մեծցնելու և երջանկացնելու. Ո՛հ, ինչպէս գեղեցիկ են անոր աչքերը, ինչպէս անոր դեղին ձակատը ոսկեգոյն խոպոպիկներով զարդարուած է և ինչպէս սիրուն են անոր վարդապոյն այտերը. ո՛հ, ինչպէս հանդարտութեամբ կուրծքիս վրայ կը հանդէս: Այո՛, չատ իրաւամբ մեր Փրկիչը ըսաւ թէ. «Եթէ այս փոքր մանկանց չնմանիք, արքայութիւնը պիտի չկարենաք մանել»: Որչափ ցանկալի էր որ աշխարհիս մարդիկը այս անմեղ մանկան պէս հպարտութենէ, նախանձութենէ, իսակալութենէ և ամէն տեսակ վնասակար մոլութիւններէ զերծ ըլլային, այն ատեն ստուգիւ արքայութիւնը մեր սրտերուն մէջ պիտի ունենայինք ու այն ատեն այն մանկան իր մօրը կուրծքին վրայ երջանիկ եղածին պէս մենք ալ այս աշխարհիս մէջ երջանիկ կեանք մը պիտի ունենայինք»:

Շատ անգամ եկեղեցի երթալու մեծ իղձ կը զգար. «Ինչպէս երջանիկ են անոնք, կ'ըսէր, որ անթիւ հաւատացելոց բաղմութեան հետ կը միանան և եկեղեցի կ'երթան Աստուծոյ խօսք լսելու համար: Ո՛հ եթէ զանգակին ձայնը գոնե առնէի, ստուգիւ ինքզինքս երջանիկ պիտի համարէի: Սակայն, կը յարէր, համայն բնութիւնը, երկինք և երկիր, նոյն պէս քու տաճարներդ են, ո՛վ Աստուած, և զքեզ սիրող ու փառաբանող սիրտը՝ քու սեղանդ: Ուրեմն այս ժայռու-

անապատը թող քեզի նուիրած իմ տաճարս ըլլայ և սիրտս ալ անոր սեղանը:

Ձմեռը երբ ալ չէր կրնար դուրս ելլել, քարայրին մէջ փոքր խաչին առջևը ծնկան վրայ կուգար ու կ'աղօթէր:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՅԱԼԱԿԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Փուշերու և վայրի խոտերու մէջ երբեմն բուսած գեղեցիկ ծաղիկի մը պէս ժէնըվիէվի դաւակը այս առանձնութեան մէջ հրեշտակային գեղեցկութեամբ կը մեծնար ու կը զարգանար, թէև միայն խոտերով, արմատներով, կաթով և ջուրով կը սնանէր, և իր զգեստը այժեամբի մօրթէ էր, զոր մայրը օր մը աղուէսի մը բերնէն յափշտակած էր:

Իր իմացականութիւնը քիչ քիչ ամփոփուելով սկսաւ առարկաները ճանչնալ, մօրը խօսքերը հասկնալ և զանոնք կրկնել: Ժէնըվիէվ օր երկար ատենէ ի վեր մարդկային ձայն մը լսած չէր, աննկարագրելի ուրախութիւն մը զգաց երբ առաջին անգամ անոր խօսիլը լսեց. այն ատեն ժամերով անոր հետ կը խօսէր ու քիչ ժամանակի մէջ քարայրին ու ձորակին մէջ եղած առարկաներուն անունները սորվեցուց: այնպէս որ այլևս խօսակցելու կարող եղան:

Յաւակին իմացականութեան զարգացումը և որդիական սիրոյն առաջին զգացումները՝ ժէնըվիէվի անպատմելի ուրախութիւն մը պատճառեցին. այսպէս ամէն օր նորանոր զուարճութիւններ գտաւ՝ ձմեռուան խիստ օրերը իրենց համար քաղցրութեամբ անցան:

Ձմեռուան վերջերը՝ Յաւակ հիւանդացաւ. որով երկար ատեն չկրցաւ քարայրէն դուրս ելնել: Բայց դարձեալ սկիզբները առողջանալով՝ գեղեցիկ առտու մը՝ ժէնըվիէվ զայն փոքր ձորակը տարաւ:

Երբ Յաւակին իմացականութիւնը բացուեցաւ, առաջին անգամ դարձեալ գեղեցկութիւնը տեսնելով՝ իր վրայ մեծ ապաւորութիւն ըրաւ. ուստի աչքը չորս կողմը շրջելով՝ Վայր իմ ըսաւ, այսօր ամէն բան փոխուած կը տեսնեմ: ամէն բան առաջնանէ աւելի գեղեցիկ է. այս անտառը ձիւնով պատուած էր և այսօր այնպէս կանանչազարդ գեղեցկացած է, որ եղեւինները անոնց քովը սև կ'երևան, թուփերն ու ծառերը որոնք ասկէ առաջ մերկ էին, և հաղիւ քանի մը գեղնած տերևներ ունէին, հիմա քնքուշ և կանանչ տերևներ

րով ծածկուած են, արևը աւելի պայծառ կ'երևի և ջերմութիւն մը կը տարածէ ամէն կողմ: Դեռինը նայէ, մայր իմ, որչափ գեղեցիկ գոյնզգոյն անթիւ ծաղիկներ բուսած են: Հապա սա հեշտալուր ձայները ի՞նչ են, որոնք խոտերուն մէջէն ու թուփերուն տակէն կը լսուին. եկու տեսնենք, ո՞ւր կից կ'եղնեն այս ձայները, եկուր, մայր իմ:

Ժէնըվիէվ մամուռով պատած և գեղին սփիններէ հովանաւորեալ ժայռի մը վրայ նստաւ. զաւակն ալ ծնկացը վրայ նստեցուց և ձմեռուան մէջ ու դարձեալ առջի օրերը ըրածին պէս քանի մը հատ վայրի տունկերու հունտեր նետեց իրենց առջևը: Անմիջապէս բազմաթիւ թռչուններ եկան հոն ժողովուեցան զանոնք ուտելու: Ահա այս թռչուններն են, ըսաւ մայրը, որ այնպէս հեշտալի կերպով կ'երգեն:

— Ո՛վ փոքրիկ արարածներ, պօռաց մանուկը ուրախութեան յափշտակուելով, այնպէս ներդաշնակաւոր երգողը դժուր էք, ո՛հ, այո՛, ձեր ձայնը ազաւաններուն ձայնէն աւելի քաղցր է, որոնք ձմեռուան մէջ տխուր կերպով կը կանչեն և դուք անոնցմէ աւելի գեղեցիկ էք: Բայց ըսէ ինձ, մայր իմ, ի՞նչ է պատճառը որ ընտելութիւնը այսպէս գեղեցիկ է այսօր. այս ամէն հրաշալի բաները ո՞վ հոս ամփոփեց. չեմ կարծեր որ հիւանդութեանս ժամանակ կարող ըլլաս ասոնք ընելու:

— Ոչ, սիրելի զաւակս, ես կարող չեմ բան մը ընելու, պատասխանեց մայրը, կը յիշե՞ս, արդէն ըսի քեզ թէ մենք երկնաւոր հայր մը ունինք որ արևը, լուսինը և մոլորակները ստեղծեց, նոյն հայրերնիս է որ այս ամէն տեսածներդ զարդարեց որպէս զի մենք զուարճանանք:

— Ո՛հ, ինչպէս բարի և ճարտար է մեր երկնաւոր Հայրը ըսաւ Յաւակ:

Այն ատեն ժէնըվիէվ սորվեցուց թէ ի՞նչպէս Աստուած աշխարհս ստեղծեց, թէ Աստուած է միայն բացարձակ տէր և իշխան տիեզերաց, թէ առանց անոր հրամանին՝ տերև մը անգամ չի շարժիր ու մեր պէտքերուն համար ամէն բան առաջուց հոգացած է, և մենք պարտինք ամէն ժամանակ սիրել, պաշտել և փառարանել զայն:

Հետեւեալ առտու՝ Յաւակ՝ մայրիկը խիստ կանուխ ար-

թընցուց, որպէս զի երթան տեսնեն թէ Աստուած նոյն գիշերը ուրիշ ի՞նչ ըրաւ: Ժէնըվիէի ժայռերուն մէջտեղը ելակներ տեսնելով՝ իր որդւոյն ցուցուց որ հասածները ժողովէ: Յաւակ անոնցմէ իր մօրը տուաւ և ինքն ալ կերաւ. «Ո՛հ, ի՞նչ պէս բարի է Աստուած, ըսաւ, որ մեզ այսպիսի ախորժելի պտուղներ կուտայ:

— Այո՛, զաւակս, բայց մի մոռնար անոր չնորհակալ ըլլալու:

Այն ատեն Յաւակ ծնկան վրայ դալով և իր նայուածքը դէպի երկինք վերցնելով ըսաւ. «Շնորհակալ եմ բարի Աստուած, օրհնալ ըլլայ անունդ որ մեզի ասանկ աղուոր ելակներ տուիր ուտելու:»

Այս ըսելով դարձաւ իր մօրը հարցուց. «Արդեօք Աստուած լսե՞ց իմ խօսքերս, մայր իմ:»

— Այո՛, անշուշտ, պատասխանեց մայրը ժպտելով ու զայն գրկացը մէջ սեղմելով յարեց. «Մտքէդ անցած խորհուրդներն անգամ դիտէ Աստուած և ամէն բան կը տեսնէ ու կը լսէ:»

Յաւակ ամէն օր կ'ուզէր որ մայրը զինքը փոքր ձորակը տանի որ հոն զբօսնուն և խօսակցին:

Հետեւեալ իրիկունը անձրև գալով, նոր տերևներ և ծաղիկներ բացուեցին. Յաւակ մեծ ուրախութեամբ իր մօրը քովը վազելով. «Մայր իմ, ըսաւ, տես, ինչպէս նոր ծաղիկներ բացուեցին այս իրիկուն, բայց սա կոկոնին ալ նայէ՛, կ'երևի թէ Աստուած այս գիշեր ժամանակ չէ ունեցեր զայն լմնցնելու:

— Ո՛հ, զաւակս, պատասխանեց ժէնըվիէի, Աստուած ամենակարող է. մէկ վայրկեանի մէջ կրնայ բոլոր անտառը ծաղկեցնել և չորցնել:

— Բայց, կրկնեց Յաւակ, ի՞նչպէս Աստուած մութ տեղը և առանց ճրագի կրցաւ աշխատիլ:

— Աստուած ճրագի պէտք չունի, ցորեկուան պէս գիշերն ալ կը տեսնէ, մինչև իսկ ամենածածուկ և անթափանց տեղերը պահուած գաղտնի բաներն ալ կը տեսնէ:

Առտու մը Յաւակ ուրախութեամբ մօրը քովը վազելով ըսաւ. «Մայր իմ, եկու հետս որ խիստ գեղեցիկ բան մը ցուցնեմ քեզի: Եւ մօրը ձեռքէն քաշելով մացառներուն քովը տարաւ. «Նայէ, մայր իմ, սա փշալից մացառներուն քով շինուած գեղեցիկ բան մը կայ:

— Թռչունի բոյն է ան, զաւակս, պատասխանեց ժէնըվիէի, ինչպէս որ ընակելու համար մենք քարայր մը ունինք, թռչուններն ալ բոյն ունին, որ խիստ ճարտարութեամբ շինուած է: Մէջը նայէ, կրկնեց զայն գրկելով, թռչնիկները կը տեսնե՞ս, դեռ ոչ փետուր ունին, ոչ կրնան թռչիլ և ոչ ալ շոյնէն դուրս ելլել:

— Ի՞նչ գեղեցիկ և քնքուշ փոքրիկ թռչուններ են ասոնք: Բայց ըսէ ինձ. մայր իմ, արդեօք ցուրտէ և անօթու թեւէ չեն վնասուիր:

— Ո՛հ, սիրելի զաւակս, բարերարն Աստուած զանոնք պատսպարեալ համար հոգ կը տանի: Բոյնին մէջը մամուռներով և տունկերով փափուկ աղուամազով պատած է, որպէս զի թռչնիկները տաքնան և հանգիստ ընեն: Բոյնը կը որ ձեւ մը ունի որպէս զի ասդին անդին զարնուելով՝ ձագերը չը վնասուին: Տես, ի՞նչ ճարտարութեամբ այս թռչնիկներուն մանր մենք չենք կրնար շինել: Աստուած սորվեցուցած է անոնց որ իրենց ձագերուն պահպանութեանը համար բոյն շինեն: Գիշերը, առտու և իրիկուն օդը զովանալուն պէս՝ մայրը կը վաղէ կուգայ, և իր թեւերը անոնց վրայ տարածելով՝ բոյնին մէջ կը նստի, որպէս զի ցուրտէն զանոնք պատսպարէ: Այս մացառներուն փուշերն անգամ իրենց ծառայութիւն կը մատուցանեն, վառն զի չար և որկրամոլ ագռաւները զանոնք ուտելու համար եկած ժամանակնին՝ փուշերէն կ'արգիլուին և չեն կրնար անոնց մօտենալ: Բայց այս թռչնիկներուն մայրը խիստ փոքր ըլլալուն՝ առանց վիրաւորուելու դիւրութեամբ մը փուշերուն մէջէն կրնայ անցնիլ: Կը տեսնե՞ս, սիրելի զաւակս, բնութեան մէջ ամէն բան, փուշերն անգամ Աստուծոյ բարութիւնը և նախախնամութիւնը կը յայտնեն:

Ժէնըվիէի իր խօսքը դեռ լմնցուցած չէր, երբ թռչնիկներուն մայրը թռչելով մացառներուն մէջ մտաւ և բոյնին ծայրը կեցաւ: Անմիջապէս բոլոր ձագերը գլուխնին վերցուցին և ձուռողելով կտուցնին բացին, մայրերնին անոնց ուտելիք տուաւ: Ասոնք տեսնելով Յաւակ ուրախութեան չէր ցատկէր:

«Թռչնիկները, կրկնեց ժենըվիէվ, իրենց ուտելիքը հոգալու անկարող ըլլալով, մայրերնին իրենց կը բերէ. եթէ բերած հոռետեքը մեծ և կարծր ըլլան, նախ զանոնք կը փշրէ, իր բերնին մէջ կակղցնելէն ետքը կուտայ: Միթէ Աստուծոյ այս կարգադրութիւնը զարմանալի չէ՞, Աստուած իր բոլոր արարածոց, մինչեւ իսկ ամենափոքր թռչնոց պէտք եղածը առաջուց հոգացած է. նոյն հոգատարութիւնը մեր վրայ ալ ունի, այո՛, սիրասուն դաւակո, մինչեւ այս վայրկեանիս ըզքեզ ամէն վտանգներէ նա ինքն ազատեց, և միշտ պիտի պահպանէ:»

— Այո՛, մայր իմ, բարի Աստուած զմեզ մինչեւ ցայսօր խնամեց ու զիս ալ քեզի տուաւ որ սիրես. այո՛, գիտեմ որ այս թռչունին իր ձագերը սիրելէն աւելի զիս կը սիրես, առանց քեզի ես չատոնց կորսուած էի»: Այս ըսելով իր մօրը փաթտուեցաւ:

Յաւակ ամէն օր նորանոր բաներ կը գտնէր իր մօրը ցուցնելու և անոնց վրայ հարցումներ ընելու, և որովհետեւ մօրը միակ հողը անոր դաստիարակութիւնն էր և զայն զբօսցնելու համար տղայական խաղալիք մը չունէր և ոչ ալ ընկեր մը, ուստի իր իմացականութիւնը քիչ ժամանակի մէջ մեծ յառաջդիմութիւն ստացան: Յաւակ իր մօրը վրայ չափազանց սէր ունէր, ամեն առտու գեղեցիկ ծաղիկներ ժողվելով փունջ մը կը շինէր, և իր ձեռքովը եղէգով հիւսած գեղեցիկ փոքր կոշիկներու մէջ ելակներ, վայրի մորմենիներ և ուրիշ վայրի պտուղներ կը ժողվէր ու իր մօրը կը տանէր. իրենց մերկ քարայրը խխունջներու, խեցեմորթներու և անոնց նման փայլուն քարերով կը զարդարէր:

Բնութեան մէն մի տեսարանը Յաւակին վրայ ազդեցութիւն կ'ընէր. ծաղիկներուն բացուիլը, պտուղներուն աստիճանաբար հասուննալը, թռչուններուն մեծնալը, արեւու ծագիլը, մարը մտնելը, ծիածանին երեւիլը՝ իր զարմանքը կը գրեռէին, և չատ անգամ իր մայրը կը կանչէր որ իրեն հետը բնութեան վրայ զմայլի, ու միասին Ամենակարողին շնորհակալ կ'ըլլային որ իրենց համար այնչափ բաներ ստեղծեր էր:

Ժենըվիէվ իր որդւոյն այնպէս մեծնալը տեսնելով, ուրախութեան արտասուք կը թափէր և կ'ըսէր. «Մ՛վ Տէր,

անմեղ սիրտը թէեւ անապատին մէջ ըլլայ, արքայութեան մէջ կը կարծէ զինքը, և զքեզ սիրող ու միշտ իր սրտին մէջ ունեցող անձը դժբաղդութեանց և փորձութեանց մէջ իսկ երկնային երջանկութիւն մը կ'զգայ»:

Ժենըվիէվ զգուշացուց իր զաւակը այն կողմերը առատութեամբ գտնուած թունալի տունկերէն, որոնք խիստ փայլուն և գեղեցիկ գոյներ ունէին. և պատուիրեց որ առանց իրեն ցուցնելու բան մը չուտէ: Սորվեցուց անոր նմանապէս անհնազանդութեան, յամառութեան, անձնահաճութեան և որկրամոլութեան վտանգները: «Այս պակասութիւնները, կ'ըսէր, թունաւոր տունկերէն աւելի վտանգաւոր են. մեղքը շատ անգամ այս տունկերուն կը նմանի, որոնք փայլուն կ'երեւին, բայց անոնց գործածութիւնը մահացու է: Այո՛, շատ անգամ չարութիւնը բարիք գործելէն աւելի մեր սիրտը կը գրաւէ և մեր միտքը կը հրապուրէ, բայց պէտք է զգուշանալ Աստուծոյ կամաց դէմ գործելէ:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԶՄԵՌԸ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Այսպէս անմեղ զբօսանքներով գարունը և ամառը անցուցին ու աշունը եկաւ. երկնից երեսը գրեթէ միշտ խիստ և տխուր ամպերով ծածկուած էր. երկիրը նոր բան մը չէր բուսեր, թռչունները իրենց երգերը դադարեցուցեր և անոնցմէ շատերը այն կողմէն հեռացեր էին. ծաղիկները կը թառամէին ու կ'ոչնչանային, և տերեւները գեղնելով կ'իյնային և կամ ցրտաշունչ հողմերէն աստ անդ կը նետուէին:

Ժենըվիէվ երբ ձմեռը մօտենալուն վրայ սիրտը կոտրած քարայրին դրանը առջեւ նստեր կը մտածէր, ահա Յաւակ իրեն քով վազելով գոչեց.

— Մայրի՛կ, միթէ Աստուած այսուհետեւ պիտի չսիրէ՞ զմեզ որ, այսպէս անտառին ծառերը ու տունկերը հետզհետէ կը չորնան ու տերեւնին կը թափեն, արդեօք աշխարհս պիտի վերջանայ:

— Ո՛հ, զաւակս, պատասխանեց ժէնըվիէվ, որչափ որ մենք բարի ըլլանք, Աստուած այնքան պիտի սիրէ զմեզ, ինչ որ կը տեսնենք երկրին վրայ՝ անցաւոր բաներ են, մի միայն աստուածային սէրն է յաւիտեանական: Բնութեան այս մերկացումը ուրիշ բան չի նշանակեր բայց եթէ ձմեռուան մօտեանալը ձմեռէն ետքը գարուն պիտի գայ, այսպէս կ'ըլլայ ամեն տարի նմանապէս, տառապանքէն ետքն ալ ուրախութիւն կուգայ թէեւ մարդ նեղութեան մէջ եղած ատենը՝ ետքէն գալիք ուրախութեան չի հաւատար: Իսկ ես պիտի չի դժգոհանամ, և բոլոր յոյսովս հանդերձեալ երջանկութեանս վրայ պիտի տի մտածեմ որպէսզի քեզի պէս հանգիստ և ուրախ ըլլամ:

Ժէնըվիէվ սկսաւ իր ձմեռուան համար պատրաստութիւնները տեսնել. վայրի խնձորներ, տանձ, կաղին, սալոր, վերջապէս ուտելիք պտուղներ կը հաւաքէր, բաց ասկից, Յաւակին օգնութեամբը եղնիկին համար չոր խոտեր կ'ամբարէր իրենց օրապահիկէն աւելի հազուադէպ կը մտածէր: Ունեցած մէկ շրջազգեստը այնչափ տարիներէ ի վեր գիշեր ցորեկ հազած ըլլալէն այլ եւս պատառ պատառ եղած էր: Արտաստուալից աչօք քարայրին դուռը նստած ի դո՛ւր կը ջանար կայերտները փուշերով ու խոտի թելերով իրար կպցնել: «Աւա՛ղ, կ'ըսէր հառաչելով, ո՛րչափ երջանիկ պիտի ըլլայի՝ եթէ ասեղմը ու քանի մը թել դերձան ունենայի: Ո՛հ, ընկերութեան մէջ ապրող ո՛րչափ մարդիկ կան, որոնք Աստուծոյ անթիւ բարիքները կը վայելեն ու ամենեւին մտքերէն չեն անցընել: Անոր շնորհակալ ըլլալու:

Օր մը Յաւակ մօրը տրտմութիւնը տեսնելով ըսաւ.

— Մայր իմ կը յիշես, անցած օր երբ քեզի կը հարցնէի թէ ինչո՞ւ համար մեր եղնիկը բուրդերը վրայէն կը թափէ պատասխանեցիր որ Աստուած տարին երկու անգամ նոր ըզգեստ կուտայ անոր:

— Զձմարիտ է, զաւակս:

— Ուրեմն ինչո՞ւ կը յուսահատիս, բարին Աստուած անշուշտ քեզի ալ նոր զգեստ մը պիտի տայ, վասնզի անտարակոյս զքեզ մեր եղնիկէն չատ աւելի կը սիրէ:

— Իրաւունք ունիս պատասխանեց ժէնըվիէվ ժպտելով պէտք որ այս մասին անհոգ ըլլամ. Աստուած մեր ամեն

պէտքերը կը հոգայ, նա որ անասնոց ու ծաղկանց նոր ըզգեստներ կը պարգեւէ, անշուշտ մեզի ալ պիտի տայ:

Իսկ մը օր անցնելէն ետքը Յաւակին պատուիրելով որ քարայրէն դուրս չելլէ, խոշոր փայտ մը առաւ ձեռքը, կաթով լեցուն դուռնի ամանը պարանոցէն կախեց և անտառին հեռաւոր անկիւնները գնաց, որպէսզի ուտելիք պտուղներու ուրիշ ծառեր ալ գտնէ: Բարձր լեռան մը գագաթը հասնելով, ծառի մը տակ նստաւ քիչ մը յոգնութիւն առնելու, ու երբ կաթին ամանը բերանը տանելու վրայ էր՝ անա յանկարծ տեսաւ անուշիկ գայլ մը՝ որ բերանը ոչխար մը առած՝ լեռան միւս կողմէն վազելով կուգար. գիշատիչ կենդանին երբ ժէնըվիէվին մօտենալով զայն տեսաւ՝ կանգ առաւ ու կատաղութեամբ սկսաւ անոր նայիլ: Ժէնըվիէվ առջի բաւական սոսկաց, բայց ոգեւորուելով քովը ունեցած փայտովը գայլին վրայ յարձակելով, անանի սաստիկ հարուած մը իջեցունց գլխուն, որ գազանը զգացած ցաւէն պարտաւորուեցաւ ոչխարը բերնէն ձգել և մինչեւ լեռան ստորոտը գլորիլ, ուսկից ոռնալով փախաւ: Ժէնըվիէվ թէեւ ոչխարին քով վազելով աշխատեցաւ անոր բերնին մէջ քանի մը կաթիլ կաթ լեցնել որպէսզի զայն կենդանացնէ, բայց չի յաջողեցաւ, վասնզի խեղճ անասունը արդէն մեռած էր:

Այս անկենդան ոչխարին երեւոյթը ժէնըվիէվի մտքին մէջ դառն յիշատակներ արթնցուց. «Ինչո՞ւ ոչխար, ըսաւ հառաչելով, անշուշտ դու ալ իմ ծննդավայրս ծնած ես. ինչու հիմա ողջ առողջ չըլլայիր որ ուրախութեամբ զքեզ անուցանէի և խնամէի, ո՛րչափ պիտի զուարճանար զաւակս քեզ տեսնելով: Թերեւս ամուսնոյս բազմաթիւ հօտերէն ես, ո՛հ Տէր Աստուած դուցեք յանկարծ, ի՛նչ կը տեսնեմ, այո՛, այս ոչխարը մերն է, վասնզի մեր հովիւներուն չինած նշանը կայ վրան: Ո՛հ, ուրեմն ինչո՞ւ ողջ չըլլայիր, և ինչո՞ւ մարդկային ձայն մը չունենայիր որպէսզի երբ հարցնէի թէ ի՛նչ կ'ընէր իմ ամուսինս, պատասխանէիր. թէ արդեօք ժէնըվիէվի վրայ կը մտածէ՞ տակաւին, արդեօք սրտմտած է թէ ոչ անմեղութիւնս ճանչցած. աւա՛ղ, նա այսօր հոն առատութեան մէջ կ'ապրի, իսկ ես հոս առանձնութեան և թշուառութեան մէջ կը տառապիմ:

Յանկարծ միտքը նոր խորհուրդ մը եկաւ: «Կ'երեւի թէ

իմ ծննդավայրէս շատ հեռու ըլլալու հետ, ըսաւ ինքնիրեն, որովհետեւ այս գայլը պիտի չկրնար ոչխարը մինչեւ հոս բերել: Արդեօք զաւակս առնեմ ծննդավայրս վերադառնամ:» Ասոր վրայ երկար ատեն մտածեց յորդ արտասուք թափելով և վերջապէս ըսաւ. «Ո՛հ, աւելի աղէկ է որ հոս կենամ քանզի երդում ըրած եմ. եթէ վախէս ստիպեալ ըրած ըլլամ այն երդումը, դարձեալ իրաւունք չէ որ դրժեմ: Եւ ո՞վ գիտէ՝ կարելի է այս բռնելիք յանդուգն ընթացքովս կեանքս ազատող երկու անձանց մահուան պատճառ ըլլամ: Ո՛հ, ո՛հ, հոս պիտի մնամ, որչափ որ Աստուած կամի: Եթէ Աստուծոյ կամքը զիս այս անապատէն հանել է՝ օր մը քանի մը գլխաւորտ անձանց քայլերը կրնայ այս անքնակ անտառը առաջնորդել: Աւելի լաւ է թշուառութեան համբերել քան թէ խիղճը բեռնաւորել:

Այն ատեն գնաց աղբիւրին եղերքէն կարծր և սուր խեցի մը գտաւ, անով՝ ոչխարին վրայի մորթը հանեց և աղբիւրին ջուրովը լուալէն ու արեւէն չորցնելէն ետքը վրան առաւ և իրիկունը ուշ ատեն քարայրը դարձաւ: Յաւակ հեռուէն զայն տեսնելուն պէս անոր առջեւը վազեց և ուրախութենէն պուռաց. «Ո՛րք մնացիր մայր իմ, զիս մտատանջութեան մէջ թողցիր»: Բայց յանկարծ դարմանքով կանգ առաւ. վասն զի մութէն և վրայի մորթէն զայն չճանչնալով՝ անմիջապէս ետ քաշուեցաւ, որպէս զի քարայրին մէջ պահուի, ու երբ իր մօրը ձայնը լսեց որ կ'ըսէր. «Ո՛րք վախնար, սիրելի զաւակս, ես եմ», սիրտը հանդարտեցաւ:

— Դո՛ւն ես մայր իմ, պուռաց, օրհնեալ ըլլայ Աստուած բայց ըսէ ինծի ի՞նչ է այդ վրայինդ, հիմա ինծի պէս հագուած ես, այդ զգեստը ուրկի՞ց գտար:

— Բարեբարն Աստուած պարգեւեց զայս:

— Ես քեզի չըսի՞, սիրելի մայր իմ թէ Աստուած ձմեռուան համար քեզ նոր զգեստ մը պիտի տայ: Ի՞նչ հաստ և ձերմակ զգեստ մըն է այդ, աւելցուց, ձեռքովը ոչխարին մորթը շօշափելով, ստուգիւ Աստուծոյ մէկ պարգեւն է այս:

Այս ըսելով քարայրին մէջ մտան, երբ Յաւակ աման մը կաթ և պտուղներով լեցուն փոքր կողով մը բերաւ իր մօրը առջեւ դրաւ, այն ատեն ժէնրվիէվ մի առ մի պատմեց անոր այս մորթին ի՞նչ կերպով ձեռք բերած ըլլալը:

Երբ ձմեռը սաստկացաւ, ժէնրվիէվ և Յաւակ պարտաւորուեցան քարայրէն դուրս չելլել, միայն օդը բաց և գեղեցիկ օրերը ձորակին մէջ քիչ մը պտտելու կ'ելլէին:

— Սիրելի զաւակս, ըսաւ օր մը ժէնրվիէվ պտտած ատենին, Աստուծոյ մարդասիրութիւնը և հայրական խնամքը ձմեռուան մէջ անգամ ամէն տեղ կրնանք տեսնել: Տե՛ս, արեւը ձիւնին վրայ իր ճառագայթները սփռած ժամանակը կարծես թէ կարմիր, կապոյտ և կանաչ կայծեր կ'արձակէ վրան. թէեւ ծառերը իրենց տերեւներէն մերկացած եմ, բայց Աստուած եղեւնիներուն տերեւները կանաչ թողուցած է, որպէս զի անտառին անասունները կարենան պատսպարան մը գտնել: Խուներուն (չալը չըրբը) վրայ ձմեռուան խիստ եղանակին մէջ անգամ կապոյտ և թարմ մրգիկներ կը գտնուին որպէս զի թռչունները անոնցմով կերակրուին:

«Տես, մեր աղբիւրը ամենեւին չը սառիր, որպէս զի թէ մենք և թէ թռչունները կարենանք անկէ ջուր խմել. ջուրին բոլորտիքը տեսակ մը ջրային խոտեր կ'աճին, անոնցմով բազմաթիւ թռչնիկներ կը սնանին: Աստուած ամենադժնդակ եղանակին մէջ անգամ իր չնորհքը և բարութիւնը արարածոց կը պարգեւէ:»

Գէշ օդ և սաստիկ հով եղած օրերը՝ Յաւակ քարայրին դրան առջեւ սերմեր և հունտեր նետելով տեսակ տեսակ թռչուններ հոն կը ժողվուէին որ ուտեն. շատ անգամ ալ՝ չոր խոտեր կը դնէր քարայրէն դուրս որպէսզի այծեամները և նապաստակները եթէ անօթենային՝ վազելով հոն կուգային. ասանկով այս կենդանիները այնչափ ընտանեցան որ նապաստակները իրեն ձեռքէն կուգային ուտելու, և այծեամներն ալ հեռը կը խաղային ցատկելով և վազվաւաղելով:

Ձմեռուան երկար գիշերները՝ ժէնրվիէվ շատ անհանգիստ կ'ըլլար, քանզի Յաւակ առջի իրիկունէ կը քնանար, և ինքը առանձին մութ քարայրին մէջ նստած երկար ատեն արթուն կենալով, չէր կրնար քնանալ. «Ո՛րչափ երջանիկ պիտի ըլլայի, կ'ըսէր, եթէ ճրագ մը, գիրք մը և կամ կանեփ և իլ մը ունենայի: Իմ ծառաներէս ամենէն յետինն անգամ այսօր ինձմէ շատ աւելի երջանիկ է, անոնք ձմեռուան երկար գիշերները տաք սենեակի մէջ կ'անցնեն, ճրագին լուսովը կը մանեն և

խօսակցութեամբ ու ծիծաղներով երկար գիշերները վայրկեաններու պէս կ'անցընեն» :

Բայց անմիջապէս յիշելով զարարիչն Աստուած, իր տըրտում խորհուրդները կը մոռնար ու կը յարէր : « Ի՞նչպէս երջանիկ է մարդ, որ Աստուծոյ կը հաւատայ և իր յոյսը անոր վրայ կը դնէ. առանց քեզի՝ ո՞վ Աստուած իմ, շատոնց ես յուսահատութենէս պիտի մեռնէի : Դու միայն ո՞վ երկնային Հայր, կարող ես կենաց ամէն վիճակին մէջ քաղցր մխիթարութիւններ տալ քու արարածներուդ » :

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԺԵՆՐՎԻԷՎ ԿԸ ՇԻՒԱՆԴԱՆԱՅ

Ժէնրվիէվ իր որդւոյն հետ վեց տարիներ այրին մէջ անցուց, բայց եօթներորդ ձմեռուան մէջ կրած նեղութիւննին ամենը գերադանցեց : Սաստիկ ձիւն մը դալով լեռներն ու դաշտերը պատեց և կաղնիներուն և եղելիներուն ամենէն ուժեղ ոստերն անգամ ձիւնին ծանրութենէն սկսան կորտարիլ :

Պարապ տեղը Ժէնրվիէվ քարայրին մուտքը ծառերու ոստերով կը գոցէր և իր որդւոյն հետ անկիւն մը կ'ուղէր պատուարով : Կիւսիսային հողմը սաստկութեամբ փչելով, ձիւնը մինչեւ ներս կը լեցնէր և խեղճերը թրջելով կը սառեցնէր. քարայրին պատերուն վրայ ալ սառոյցներ կը կախուէին : Եղնիկին բնական տաքութիւնը բաւական չէր այս սոսկալի ցուրտը մեղմացնելու : Աղուէսները ցուրտէն նեղուելով կը պոռային և գիշերները գայլերուն ոռնալու ձայնէրը բոլոր անտառը կը հնչեցնէին :

Ժէնրվիէվ թէ՛ այս անտանելի ցուրտին պատճառաւ և թէ որդւոյն հետ վայրի գաղանաց կերակուր ըլլալու երկիւղէն՝ ամբողջ գիշերներ աչքը չգոցած անցուցած էր : Յաւակ որ իր ծնունդէն ի վեր խիստ կեանք մը անցընելու վարժուած էր, ցուրտին կը դիմանար և շատ առողջ էր : Սակայն Ժէնրվիէվ, այն դժբաղան քնքուշ իշխանուհին, որ փառաւոր ապարանքի մէջ խնամով մեծցած էր, ա՛լ չէր կրնար դիմանալ այն ցուրտ և խոնաւ քարայրին մէջ բնակելու : « Ո՛հ, կ'ըսէր

արտասուելով, եթէ քիչ մը կրակ ունենայի, ուրիշ բան չէի ուղեր առ այժմ, բայց այս բանը անկարելի ըլլալով՝ թերեւս ցուրտէն այս անսահման անապատին մէջ մեռնիմ : Սակայն, ո՞վ Տէր, թող քու կամքդ կատարուի. քու հրամանիդ կը հնազանդիմ » :

Իր վարդապետն քնքուշ դէմքը փոխուեր և մեռելատիպ դոյն մը առեր էր. իր քաղցր աչքերը խոռոչացած՝ իրենց փայլունութիւնը կորսնցուցեր էին, և թշուառուհին այնչափ նիհարցեր էր, որ զինքը տեսնողը պիտի վախնար :

— Ի՞նչ ունիս, սիրելի մայր իմ, պոռաց Յաւակ տրտմութեամբ, որ բոլորովին այլակերպած ես :

— Սիրելի զաւակս, պատասխանեց Ժէնրվիէվ, շատ հիւսանդ եմ և կը կարծեմ թէ պիտի մեռնիմ :

— Պիտի մեռնի՞ս, ի՞նչ ըսել է մեռնիլ, դուն ամենեւին ատոր վրայօք բան մը չըսիր ինծի :

— Պիտի քնանամ և մէյ մըն ալ պիտի չարթնամ. այն ատեն աչքս արեգակը պիտի չտեսնէ, ականջներս քու ձայնդ պիտի չլսեն, մարմինս պաղ՝ երկրի վրայ անզգայ տարածուած պիտի մնայ, այն ատեն պիտի չկրնամ ամենեւին տեղէս շարժիլ և վերջապէս մարմինս պիտի փախի և հող դառնայ :

Այս խօսքերը որ լսեց Յաւակ, անոր պարանոցը փաթտուեցաւ և միայն սա խօսքերը կրցաւ բերնէն հանել. « Մի մեռնիր մայր իմ, մի՛ մեռնիր կ'աղաչեմ » :

— Մի լար, սիրուն զաւակս, մեռնիլը կամ չմեռնիլը մեր ձեռքը չէ, երբ Աստուած այնպէս կ'ուղէ կ'ըլլայ :

— Դուն չըսիր ինձ, մայր իմ, թէ Աստուած բարի է. ի՞նչպէս կրնայ քեզի այսպէս չարութիւն մը ընել :

— Ո՛հ, սիրելի որդեակ, Աստուած ինքը յաւիտեանակալ ըլլալով, մեզի ալ մշտնջենաւոր կեանք մը կուտայ : Կեցիր այս խօսքս բացատրեմ քեզի. կը յիշե՞ս զգետներս հինցած ըլլալուն համար վրայէս հանեցի... ու Աստուած աւելի աղէկը տուաւ ինծի, ահա նոյնպէս այս իմ մահկանացու մարմինէս պիտի մերկանամ, որ հող պիտի դառնայ ու ես Հօր Աստուծոյ քով պիտի երթամ. այն ատեն այս ողորմելի մարմնոյս տեղ՝ ուրիշ աւելի գեղեցիկ մը պիտի տայ. այո՛, հոն երկինքը ես երջանիկ պիտի ըլլամ, հոն ամենեւին պաղէն և հիւսանդու-

Թիւններէն պիտի չվախնամ, հոն ոչ լաց կայ և ոչ տառապանք, բայց միայն յաւիտեանական ուրախութիւն: Ինչպէս որ դարունը ձմեռէն գեղեցիկ է, այնպէս ալ երկինքը երկրէն գեղեցիկ է: Ամենէն զորարթ դարունը երկնից հետ բաղդատելով տխուր և տրտում գիշերուան կը նմանի: Բարի և առաքինի մարդը որ մը երկինք պիտի ելլէ:

— Մայր իմ, ես ալ հետդ կուգամ ու չեմ ուզեր հոս վայրենի գաղաններուն հետ մինակ մնալ, վասն զի անոնց հետ խօսած ատենս ինծի չեն պատասխաներ, ուստի կ'ուզեմ ես ալ քեզի հետ մեռնիլ:

— Ո՛հ, սիրասուն որդեակ, դուն տակաւին պիտի ապրիս. բայց եթէ բարեպաշտ և առաքինի մնաս, անշուշտ որ մը պիտի գաս զիս գտնես երկինքը, քանզի դուն ալ որ մը պիտի մեռնիս: Հիմա մտիկ ըրէ որ ուրիշ բան մը ըսեմ քեզի, երբ տեսնես որ ալ չեմ խօսիր, շունչս կը դադրի, աչքերս կը մարին, շրթունքս կը գունատին և ձեռքերս կը պաղին, երեք որ եւս քովս կեցիր, այն ատեն մարմնոյս անտանելի հոտէն գիւցցիր որ մեռած եմ. ուստի ձգէ անապատը, շիտակ դէպի արեւելեան կողմը դնայ. երկու կամ երեք օր քալելէդ ետքը այս անտառին ծայրը պիտի հասնիս և մեծ քաղաք մը պիտի տեսնես, որուն մէջ անթիւ մարդիկ կը բնակին:

— Անթիւ մարդիկ, պոռաց Յաւակ զարմանքով, ես կը կարծէի թէ այս աշխարհիս մարդկային արարածները մինակ մենք ենք, ինչո՞ւ մինչեւ հիմա այդ բանը չըսիր ինծի: Ո՛հ, եթէ քալելու ոյժ ունենայիր, հիմա իսկոյն այն քաղաքը կ'երթայինք:

— Ափսո՞ս զաւակս, այն քաղաքին մարդիկն են որ զիս ալ քեզ ալ պիտի մեռցնէին, բայց գիտալով, վայրենի գաղաններուն մէջ, այս անապատը ձգեցին:

— Ուրեմն ես ալ չեմ ուզեր անոնց քով երթալ, ես կը կարծէի թէ անոնց ամէնքն ալ քեզի պէս բարի են, մայր իմ, միթէ այն մարդիկն ալ պիտի չմեռնին:

— Այո՛, աշխարհի վրայ ամէն մարդ մահկանացու է, օր մը պիտի մեռնի:

— Ո՛հ, արդեօք կը յիշեն թէ օր մը իրենք ալ պիտի մեռնին:

— Այո, կը յիշեն, բայց իրենց ընթացքը չեն ուզեր և զեղխութեամբ կ'ապրին: Երկիրը անոնց խիստ պատուական պտուղներ կուտայ, զանոնք այս անապատին մէջ չենք կրնար գտնել, խիստ ընտիր ըմպելիներ կը խմեն և խիստ քաղցրահամ կերակուրներ կ'ուտեն: Ծաղկանց ամէն գոյները ունեղ պատմութեաններ կը հագնին ու երեւելի մարդիկ՝ խիստ փայլուն և թանկագին զարդեր ալ ունին: Բնակութիւննին այնչափ գեղեցիկ է որ չեմ կրնար բերնով պատմել: Զմեռ ժամանակ ալ այնչափ աղէկ պատուաւորուած են, որ ամենեւին ցուրտ չեն զգար և գիշերները իրենց սենեակները օրուան պէս կը լուսաւորեն: Բայց ասոնց մեծ մասը Աստուծոյ այս ամեն բարութեանց համար ամենեւին չեն մտածեր շնորհակալ ըլլալու, ընդհակառակը զիրար կ'ատեն. իրարու նեղութիւն կը պատճառեն և իրարու հետ կը կռուին: Թէեւ գրեթէ ամեն օր իրենցմէ մէկը կը մեռնի, բայց ողջ մնացողները ամենեւին հողերնին չեն ըներ և անկարգ ընթացքնին կը շարունակեն, կարծես թէ յաւիտեանս երկրի վրայ պիտի ապրին:

— Ուրեմն ստուգիւ չեմ ուզեր անոնց մէջ մտնել. ըսաւ Յաւակ, այն մարդիկը ոչ միայն մեր անտառի աղաւաններէն աւելի չար են եղեր, այլ մեր եղնիկէն ալ անմիտ որ ամենեւին մեր խօսքերը չ'հասկնար: Կերակուրնին իրենց ըլլայ, աւելի աղէկ կ'ընտրեմ վայրենի անառնոց հետ ուտել, քանզի աւսոնք, բացի գայլէն, խաղաղութեամբ կ'ապրին իրարու հետ և հանդարտութեամբ խոտ և տունկ ուտելով կը սնանին, այո՛, աւելի կ'ուզեմ հոս մնալ. քան թէ այս կարգի մարդոց քով երթալ:

— Այսու ամենայնիւ պէտք ես երթալ, անոնք քեզի չարութիւն մը պիտի չընեն: Մտիկ ըրէ ուրիշ ինչ պիտի ըսեմ. մինչեւ հիմա քու երկնային Հօրդ վրայ խօսեր էի, բայց դուն երկրի վրայ եւս հայր մը ունիս, ինչպէս որ զիս մայր ունեցար:

— Հայր մը ունիմ երկրի վրայ, պոռաց տղան ուրախութեամբ և ո՞ւր է հիմա. արդեօք ան ալ քեզի պէ՞ս է և Հօր Աստուծոյ պէս անտեսանելի չ'է՞:

— Այո՛, սիրասուն զաւակ, ըսաւ մայրը, դուն զայն պիտի տեսնես և պիտի խօսիս հետը:

— Պիտի տեսնե՞մ ու պիտի խօսիմ հետը, բայց ինչու ինքը չի դար զմեզ տեսնելու և ինչո՞ւ զմեզ առանձին այս վայրի անապատին մէջ թողուցած է, արդեօք ան ալ այնչար մարդիկներէն մէկն է :

— Ո՛չ զաւակս, հայրդ բարի է, բայց չգիտեր որ մենք այս անապատին մէջ կը բնակինք, չգիտեր որ տակաւին կենդանի ենք : Այնպէս համոզուած է որ մենք սպաննուեցանք, քանզի մարդիկ սուտ խօսքերով հաւատացուցին թէ ես խիստ յանցաւոր մըն եմ :

— Սուտը ի՞նչ կը նշանակէ, բնդմիջեց Յաւակ :

— Չեղածը կամ մարդուս մտքէն չանցածը խօսելուն սուտ կ'ըսեն. օրինակի համար, մարդիկ իրարու կ'ըսեն թէ զիրար կը սիրեն, մինչդեռ զիրար կ'ատեն, ահա այս է սուտ խօսիլը :

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ այդ բանը, ամենեւին ատանկ խորհուրդ մը եկած չէ միտքս : Ո՛հ ի՞նչ տարօրինակ էակներ են եղեր մարդիկ :

— Այսպէս ուրեմն սուտով մը հայրդ խաբեցին, ըսաւ Ժէնըվիէվ, աչքէն վազած արտասուքը սրբելով ու զաւակին հասկցածին չափ իր պատմութիւնը անոր պատմելէն ետքը աւելցուց. «Տե՛ս այս ոսկի մատնիս, զոր քու հայրդ տուած է ինձի :

— Հա՛յրս տուած է քեզ, ո՛հ, տուր ուրեմն որ մօտէն նայիմ անոր, մեր երկնային Հօր գեղեցիկ պարգեւները, ինչպէս արեւը, լուսինը և ծաղիկները արդէն տեսած եմ, բայց երկրային հօրս պարգեւները տեսած չեմ տակաւին» :

Ժէնըվիէվ մատնին մատէն հանելով անոր տուաւ. «Ո՛հ, ի՞նչ գեղեցիկ է, ըսաւ Յաւակ. հայրս ասկէ աւելի ուրիշ գեղեցիկ բաներ ունի՞, և ինձի ալ պիտի տա՞յ :

— Անշուշտ, ըսաւ Ժէնըվիէվ մատնին վերստին մատը դնելով : Երբ ես մեռնիմ, այս մատնին մատէս հանէ առ, քանզի մինչեւ մեռնիս կ'ուզեմ պահել զայն ինչպէս որ սէրս և հաւատարմութիւնս մինչեւ ցմահ պահեցի : Անոր վրայ ունեցած սէրս այս մատնին ոսկիին նման մաքուր էր և հաւատարմութիւնս յաւիտենական : Երբ մարդոց մէջ մտնես, Սիկիսմոնտ կոմսը հարցուր, քանզի հայրդ այսպէս կը կոչուի : Աղաչէ դիմացդ ելլող մարդոց որ քեզ անոր քովը տանին :

Բայց քու ո՛վ ըլլալդ և ի՞նչ պատճառաւ կոմսին քով երթալ ուղեւոր մի՞ ըսեր, մատնին ալ ամենեւին մէկու մի՞ ցուցնէր, հօրդ առջեւը ելնելուդ պէս մատնին անոր տուր և ըսէ. «Հայր իմ, մայրս այս մատնին քեզ կը զրկէ որ քու որդիդ ըլլալս

ճանչնաս : Մայրս քանի մը օր առաջ մեռաւ և վերջին անգամ մըն ալ քեզ բարեւելով՝ կ'ըսէ թէ ինքը անմեղ էր և քու ըրածիդ համար կը ներէ քեզի. երկրի վրայ զքեզ տեսնել չկարենալով, յոյս ունի վերստին երկինքը տեսնելու : Կը խնդրէ

որ միշտ առաքելնի կեանք մը ունենաս, իրեն համար չցաւիս և զիս խնամես»: Ամէն բանէ աւելի, սիրելի զաւակս, մի՛ մոռնար իմ անմեղութիւնս և հաւատարմութիւնս ապացուցանելու: Ըսէ որ մինչեւ կենացս վերջին շունչը նոյն բանը հաստատեցի՝ քեզի, և իր անունը տալով մեռայ: Խօսք տուր ինծի, զաւակս, որ այս ամէն ըսածներս մի առ մի պիտի ըսես հօրդ, ու ապահովցուր զայն որ մինչեւ մեռած վայրկեանս զքեզ սիրածիս պէս զայն ալ կը սիրէի, պատմէ նաեւ թէ ի՞նչ կեանք անցուցինք այս անապատին մէջ և ի՞նչ վիճակի մէջ մեռայ: Կ'աղաչեմ իրեն որ իմ մարմինս ասկէ վերցնէ և ի՛նչ նախահարցը գերեզմանին մէջ թաղել տայ. քանզի ես անոնց անարժան չէի:

«Աս ալ ըսեմ զոր մինչեւ հիմա չէիր գիտեր: Ես ալ քեզի պէս հայր և մայր ունիմ, եթէ անոնք իմ դժբախտութենէս ետքը կենդանի մնացին, աղաչէ հօրդ որ զքեզ անոնց քովը տանի: Երբ անոնք իրենց սիրելի թողը տեսնեն, անսահման ուրախութիւն մը պիտի զգան, դժբաղդութեան եօթը տարիներու տառապանքնին պիտի մոռնան: Քանզի աւա՛ղ, ըսաւ հեղեղի պէս արտասուք թափելով, հայրս և մայրս ինծի համար շատ արտասուք թափած և խիստ վշտացած են: Ո՛հ, սիրելի ծնողքս, որչափ կը փափաքէի մեռնելէս առաջ ձեր ականածելի դէմքը վերստին տեսնելու և դուք ոչ նուազ անձկանօք պիտի ցանկայիք զիս տեսնել եթէ կենդանի ըլլալս գիտնայիք: Բայց ափսո՛ս, դուք իմ մարմինս երկար ատենէ ի վեր հեռու անապատի մը մէջ հող դարձած կը կարծէք: Ի՛նչ ուրախութիւն որ երկիրքը վերստին զիրար պիտի տեսնենք, եթէ այժմ իսկ թաղութիւնը չունենայինք, այս աշխարհիս վրայ մեր կրած նեղութիւնները անտանելի պիտի ըլլային, և մենք խեղճ մարդկային արարածներ՝ յուսահատութեամբ պիտի տառապէինք: Կուլա՛ս, խեղճ զաւակ, ու կը ցաւի՞ս որ քիչ ժամանակէն մայրդ պիտի կորսնցնես. բայց Աստուած քեզի բարի հայր մը տալով՝ քու կորուստդ պիտի մոռցնէ, սրբէ ուրեմն աչացդ արտասուքը, հայրդ քեզի պիտի սիրէ, գորովանօք պիտի խնամէ և բնաւ պիտի չձանձրանայ զքեզ դժուրելէ ու իմ վրայօք հարցումներ ընելէ, ու ամէն անգամ որ զքեզ տեսնէ՝ պիտի չկրնայ իր վշտալից և միանգամայն ուրախալից արտասուքը զսպելու:»

Ժէնըվիէի վալէն ուժաթափ՝ հեծկտանօք խօսքը ընդմիջեց և մամուլին անկողնոյն վրայ երկնցաւ, սակայն այն աստիճան տկարացեր էր որ երկար ատեն չկրցաւ բերնէն խօսք մը հանել:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՅԱՒԱԿ ԻՐ ԿՐՕՆՔԸ ԿԸ ՍՈՐՎԻ

Ձմեռուան սաստիկ ցուրտը տակաւ առ տակաւ հեռանալով դարնանային հեշտալից օրերը սկսեք էին: Արեւը մինչեւ քարայրին ներսը կը թափանցէր և զգալի տաքութիւն մը կը տարածէր. պատերուն վրայ եղած սառույցները հալեր էին, սակայն Ժէնըվիէի հիւանդութիւնը օրէ օր կը ծանրանար, և իր մահամերձ ըլլալը զգալով պատէն կախուած խաչելութիւնը վար առաւ, իր քովը դրաւ:

Աւա՛ղ, ըսաւ, ուրեմն զրկուած եմ մահուան անկողնոյս քով քահանայ մը ունենալու մխիթարութենէն, որ ջերմեռանդ խրատներովը քաջալերէ զիս, և իր բարերար ձեռքովը կենաց հացը տայ ինծի, որպէս զի դէպի յաւիտենականութիւն կատարելիք ճանապարհորդութեանս մէջ զօրանամ: Բայց, ո՛վ Տէր, դու քովս ներկայ ես միշտ. քանզի լքեալ և թախծեալ անձը առանձին չես թողուր ու քեզի համար նեղութիւն կրող և հառաչող մարդոց օգնութեան կը հասնիս և կը զօրացնես զանոնք, ըստ որում Դու ըսիր՝. «Իրան առջեւ կեցած կը զարնեմ. եթէ մէկը ձայնս լսելով բանայ ինձ, այն ատեն ներս պիտի մտնեմ ու բնակութիւնս հոն պիտի հաստատեմ»:

Այս խօսքերէն ետքը երկար ատեն լռութեամբ աղօթք ըրաւ ձեռքերը ջերմեռանդութեամբ միացուցած և՛ աչքերը դէպի երկիր խոնարհեցուցած:

Յաւակ գիշեր ցորեկ իր մօրը քովէն չէր զատուեր, ու այնչափ տրտում էր որ ոչ ուտել կ'ուզէր և ոչ խմել: Ձեռքէն եկած ամէն ծառայութիւնները կ'ընէր և խանդակաթ սիրով կը խնամէր զայն. թեւերուն հասածին չափ քարայրին խոնաւ պատերը չոր մամուռով կը մաքրէր, որպէսզի խոնաւութենէ առաջ եկած ջուրը՝ հիւանդ մօրկանը վրայ չի կաթկթի: Շատ

անգամ ժայռերու վրայէն չոր մամուռներ կը ժողվէր իր մօրը խոնաւացած անկողինը նորոգելու համար :

Երբեմն առուակէն թարմ ջուր բերելով, կ'ըսէր. «Միթէ ծարաւի չե՞ս մայր իմ, չրթունքներդ ցամքեր ու բոլորովին չորցեր են, և դուն հրատապ կը տոչորիս» : Երբեմն ալ թարմ կաթով լեցուն դժամաման մը ներկայացնելով կ'ըսէր. «Սիրելի՛ մայրիկս, քիչ մը խմէ, պատուական կաթ մըն է. դեռ նոր կ'լեցցի» . և զայն խմցնելէն ետքը լալով կը համբուրէր մայրիկը ու կ'ըսէր. «Մայր իմ, սիրելի մայրիկս, ինչո՞ւ ես քու տեղդ չի հիւանդանայի ու չի մեռնէի» :

Առտու մը ժէնըվիէի վրայէն ու երկար քունէ մը հանգարտութեամբ արթննալով, սկսաւ բոլորտիքը փնտռել փայտէ փոքր խաչը՝ զոր սրտին վրայ բռնած քնացած՝ բայց քունին մէջ կորսնցուցեր էր : Ճաւակ գտաւ զայն և մօրը յանձնելով ըսաւ. — Սիրելի՛ մայրիկ, աս փայտի կտորը ի՞նչ կ'ընես որ միշտ ձեռքէդ չես ուզեր վար ձգել :

— Սիրելի՛ զաւակս, պատասխանեց թշուառուհին. կը կարծէի թէ տակաւին շատ պիտի ապրիմ, ապա թէ ոչ մինչև հիմա քեզի սորվեցուցած էի, բայց հիմա կը զգամ որ կարեւոր բան մը ահնելին մերկնցնելու չէ եղբր իմացնելու. ուստի մտիկ ըրէ. արդէն սորվեցուցի քեզի թէ մեր երկնային Հայրը որդի մը ունի, որ ամէն բանի մէջ իրեն հաւասար է, բայց չկրցայ պատմել թէ ի՞նչ գործեր ըրաւ այս Որդին մեզի համար. վասն զի աշխարհէ և մարդոցէ հեռու բնակելուդ, շատ բաներ պիտի չկարենայիր հասկնալ, Հիմա որ գիտես թէ երկրի վրայ մարդիկ կան, և անոնց սովորութիւնները և բնականութիւնները կը ճանչնաս, հիմա որ մեռնիր ի՞նչ ըսել է գիտես. Հօր Աստուծոյ Որդւոյն պատմութեան ամենէն երեւելի մասերը քեզի պիտի սորվեցնեմ. այն ատեն պիտի հասկնաս թէ այս ձեռքիս փայտի կտորը ի՞նչ կը նշանակէ : Արդ, ուշադրութեամբ մտիկ ըրէ և բնաւ մօրդ խօսքերը մի մոռնար :

«Մարդիկ աշխարհիս վրայ այնչափ վատթարացան և այնչափ մոլորեցան որ աշխարհս ապականեցաւ և ամենեւին արքայութեան արժանի մարդ չգտնուեցաւ : Այն ատեն երկնային Հայր Աստուծոյ անոնց վրայ գթալով, իր միակ և սիրելի Որդին երկնքէն զրկեց, որպէս զի զանոնք մոլորութենէ դարձնէ և փրկութեան ճամբան ցուցնէ անոնց :

«Յիսուս Գրիստոս Որդին Աստուծոյ, որ սրբութեամբ զօրութեամբ և սիրով Հօր Աստուծոյ հաւասար է՝ աշխարհ եկաւ, մարմին առաւ և ծնաւ գրեթէ մերինին նման քարայրի մը մէջ, ուր բաւական անասուններ ալ կային : Երբ մեծցաւ՝ քիչ մը ժամանակ եւս մեր անտառէն աւելի հեռու անապատի մը մէջ անցուց, ուր շարունակ աղօթք կ'ընէր որ մարդիկ իր քարոզութիւնները մտիկ ընեն և իրեն հաւատան :

«Այնուհետեւ սկսաւ քաղաքները պտըտիլ և քարոզելու որ երկնաւոր Հայրը զինքը մարդոց փրկութեան համար աշխարհք զրկած է, թէ ամէն մարդ Աստուծոյ փառաց արժանի ըլլալու համար պէտք է առաքելի ըլլայ, զԱստուծոյ սիրէ և մէկգմէկ չատէ : Ով որ, ըսաւ, իմ խօսքերուս ականջ կը դնէ, չարութենէ ետ կը կենայ և արդարութեան ճամբուն մէջ կը մտնէ՝ երկնից արքայութեան արժանի պիտի ըլլայ ուր մշտնջենաւոր երջանկութիւն մը պիտի վայելէ, բայց այն որ իմ ձայնիս ականջ չդնէր ու ինձ չհետեւիր՝ օր մը դժոխք պիտի երթայ որ սոսկալի և անվերջ տառապանքներով լեցուն է :

«Սակայն մարդիկ չուզեցին Յիսուսի մտիկ ընել, և ոչ իսկ հաւատացին թէ երկնային Հօր Որդին է և անոր կողմէն զորկուած : Այն ատեն Յիսուս սկսաւ հրաշքներ գործել, որ իր Աստուծոյ որդի ըլլալը ապացուցանէ :

«Անգամ մը, կին մը ինձի պէս անանկ հիւանդ էր որ բժշկները չկրցան առողջացնել. Յիսուս անոր ձեռքէն բռնեց : Այսպէս քու ձեռքդ բռնածիս պէս, և անմիջապէս կինը ոտք ելաւ. և առաջուանէ աւելի առողջ և առողջ եղաւ :

«Անգամ մըն ալ՝ քեզմէ քիչ մը աւելի մեծ տղայ մը մեռաւ, որ մօրը մէկ հատիկ զաւակն էր, ինչպէս որ դուն իմ մէկ հատիկ զաւակս ես, և մայրը սաստիկ կ'ողբար : Հօր Աստուծոյ Որդին անոր լացերուն դթալով, քաղցրութեամբ մը ըսաւ. «Մի լար, կին դու», և անչնչացեալ մարմնոյն դառնալով ըսաւ. «Ելիր», և դիակը նոյն վայրկենին կենդանացաւ, ոտքի ելաւ և իր մօրը քով դնաց :

«Անոր նման շատ հրաշքներ ալ գործեց, կոյրերուն աչքը բացաւ, բորոտները, կաղերը, դիւահարները բժշկեց, ջուրերը դէնիի փոխեց, քիչ մը հացով և երկու ձուկով մեծ բազմութիւն մը կշտացուց, ևն. :

«Բայց մարդիկ դարձեալ չէին ուզեր հաւատալ որ Յիսուս Աստուծոյ որդին է և անկէ ղրկուած, վերջապէս անոր քարոզութիւններէն ձանձրանալով, որ անդադար կը կրկնէր թէ իրենք չար մարդիկ են և պէտք է մոլորութենէ դառնալ և բարի ըլլալ, այս բռնած խաչիս ձեւովը խաչ մը շինեցին, Աստուծոյ որդւոյն ձեռքերն ու ոտքերը անոր վրայ տարածեցին, փուշերու նման բայց աւելի կածր և աւելի զօրաւոր բեւեռներով գամեցին և չարչարելով մեռցուցին զՅիսուս... Թէեւ բնաւ մէկու միաստ տուած չէր, այլ ընդհակառակը իրեն ղիմողներուն բարիք ըրած էր»:

— Ո՛հ, մարդիկ ի՛նչպէս չարսիրտ են եղեր. պօռաց Յաւակ. ստուգիւ կը ստկալցնեն զիս, բայց երկնային Հայրը թողո՞ւց զանոնք որ ուզածնին ընեն, ինչո՞ւ իր կայծակը և փայլակները անոնց վրայ չի տեղացուց, ես անոր տեղը ըլլայի բոլորն ալ կ'ոչնչացնէի:

— Ո՛հ, սիրելի՛ դաւակս, Աստուծոյ որդին խաչին վրայ անտանելի ցաւերուն մէջ եղած ատենն իսկ՝ Հօր Աստուծոյ անոնց համար ներում խնդրեց, և հոգին աւանդելու ատեն ըսաւ. «Հայր իմ ներէ անոնց, քանզի չեն գիտեր ըրածնին»։ Աստուծոյ որդին ամէն մարդոց, նոյն իսկ զինքը մեռցնողներուն սիրոյն համար մեռաւ։ Այո՛, որդեակս, եթէ Յիսուս չի մեռնէր՝ բնաւ մէկը արքայութիւն պիտի չկրնար մտնել, ո՛չ դուն և ոչ ես, ուրեմն մեր սիրոյն համար իսկ կեանքը զոհեց։

Զգայուն մանուկը անշարժ նստած խիստ մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր, իր վարդապետն այտերէն վար արտասուած կաթիլներ կը հոսէին. քանզի առաջին անգամ Յիսուսի պատմութիւնը լսելուն համար իր սիրտը չափազանց փղձկեր էր։ «Ո՛հ, բարի Յիսուս, կ'ըսէր իր արտասուքը մորթէ զգեստովը սրբելով, որ մեզի համար մեռար։ Ըսէ ինծի մայր իմ, Յիսուս ալ հիմա երկինքն է։

— Այո՛, սիրելի դաւակս, Յիսուսի անչնչացեալ մարմինը խաչէն վար առնելով մեր քարայրին նման գերեզմանի մը մէջ դրին, ու մեծ քարով մը անոր դուռը գոցեցին։ Բայց երեք օրէն Յիսուս գերեզմանէն յարութիւն առաւ ու իր սակաւաթիւ հաւատացեալներուն երեւցաւ և ըսաւ. «Մի՛ վշտանաք ինձ համար, ես կ'երթամ Հօրս քովը ձեզի համար տեղ պատ-

րաստելու։ Իմ ամէն ձեզի պատուիրածներս կատարեցէք և մի վախճաք, քանզի ես ձեր մէջ եմ մինչեւ աշխարհիս վերջը»։ Այս ըսելով օրհնեց զանոնք և անոնց աչաց առջեւէն երկինք համբարձաւ և աներեւոյթ եղաւ։

— Մինչեւ հիմա զմեզ կը յիշէ՞ արդեօք. գիտե՞ որ մենք այս անապատին մէջ կը բնակինք. և պիտի կարենանք օր մը տեսնել զիրենք երկինքը։

— Անշուշտ որդեակս, զմեզ ամէն տեղ կը տեսէ, և ուր որ ըլլանք մեր քովն է. նա կը սիրէ զմեզ, կը խնամէ, մեր սիրտը բարի զգացումներով կը լեցնէ, և կ'օգնէ մեզի բարիք գործելու։ Սիրելի դաւակս, դուն ազնիւ խոհեմ և բարի տղայ մըն ես, ու քու բարի վարքովդ ինծի մեծ մխիթարութիւններ տուիր. բայց կատարեալ բարի ըլլալու համար այդչափը բաւական չէ. պէտք է բարիք գործել, Աստուծոյ հետքը քու նմանդ սիրել, և մեղք չգործել։ Պէտք է ամէն վայրկեան ջանալ անոր արժանի ըլլալ և անոր նմանիլ. նայէ, եթէ մարդիկ քեզ սպաննել ուզէին, դուն անոնց համար բաբելսութիւն պիտի չընէիր, ինչպէս ըրաւ Որդին Աստուծոյ, վասնզի հիմա ըսիր որ եթէ կարենայիր՝ ամէնքն ալ պիտի սպաննէիր. կը տեսնես որ Աստուծոյ Որդւոյն չափ բարի և սիրելի ըլլալու համար ո՛րչափ զոհողութիւն ընելու է։ Այսու սիրելի ըլլալու համար եթէ կ'ուզենք անոր երկնային Հօր հաճելի ըլլալ ամենայնիւ եթէ կ'ուզենք անոր երկնային Հօր հաճելի ըլլալ և օր մը երկնից արքայութեան արժանանալ, պարտինք Յիսուսի պէս բարի և մարդասէր ըլլալ, որուն համար ինքը աշտուսի պէս բարի և մարդասէր ըլլալ, որուն համար ինքը աշխարհք եկաւ և խաչին վրայ մեռաւ։

«Հիմա ղիւրութեամբ պիտի հասկնաս թէ ինչո՞ւ այս փոքր խաչը ձեռքս բռներ եմ. այս նշանը Յիսուսի յիշատակն է, որ մեր սիրոյն համար չարչարուեցաւ և մեռաւ խաչին վրայ, և կը յիշեցնէ մեզի որ երկնից արքայութիւնը մտնելու համար մենք ալ փորձութեանց հանդիպելու և մեռնելու վիճակուած ենք։ Ահա այս պատճառաւ մեծ յարգ կ'ընծայենք այս նշանին որ աշխարհ պարզ կ'երեւի։

«Ափսո՛ս, սիրելի՛ դաւակս, այս խաչէն դատ ուրիշ բան չունիմ որ քեզի յիշատակ թողում. չարունակեց ժէնըվիէվ արտասուած թոր աչքով Յաւակին երեսը նայելով. բայց երբ մեռնիմ պաղած ձեռքերուն մէջէն քաշէ առ և պահէ զայն ու երբ

մեծնաս ու հարստանաս, մի ամէնար մօրդ այս յիշատակը բնականութեանդ ամենափառաւոր անկիւնը դնելու, որպէսզի միշտ յիշեցնէ քեզի Յիսուսի մեր սիրոյն համար անոր վրայ մեռնելը, և թէ մայրդ ալ այս վայրկեանիս զայն գրկած կը մեռնի: Սիրէ քու նմաններդ, անոնց բարիքը բռնէ, և զոհէ քու անձդ անոնց օգտակար ըլլալու համար: Անմեղ և անստգիւտ կեանք մը վարէ և վերջապէս աւելի յարգէ քու մօրդ քեզի թողուցած այս փոքր ժառանգութիւնը՝ քան թէ այն անբաւ հարստութիւնները որ կրնայ հայրդ օր մը քեզի թողուլ:

Այսչափ երկար խօսելէն ետքը՝ ժէնըվիէվ ստիպուեցաւ վայրկեան մը հանգչելու:

«Աստուած զքեզ անվտանգ հօրդ քովը տանի, կրկնեց, քանզի թանձրախիտ և անապատ անտառներէ, սեպացեալ ժայռերու և խորին գահավէժներու վրայէ պիտի անցնիս, և դու, խեղճ զաւակ, խիստ տկար ես այս երկար և վտանգաւոր ճամբորդութիւնը ընելու: Սակայն կը յուսամ որ Աստուած պիտի օգնէ քեզ երկնային հօրդ քովը երթալու, ինչպէս որ այս աշխարհիս աւելի վտանգաւոր պանդխտութեան մէջ կ'օգնէ մեզ իր քով հասնելու: Մի մոռնար դրամամանները կաթով լեցնելու և հետդ առնելու, որպէս զի ճամբան ծարաւդ անցընես, գաւազան մըն ալ առ որպէս զի ինքզինքդ վայրի դադաններէն պաշտպանես: Անմեղ զաւակ, դուն անտարակոյս տկար ես, բայց Աստուած որ այն սոսկալի գայլին գլուխը ջախջախելու կարողութիւն տուաւ ինձ, անշուշտ զքեզ ալ պիտի պաշտպանէ կատաղի դադաններու յարձակումէն: Ով որ յոյսը Աստուծոյ վրայ կը դնէ՝ ամենեւին վախճալու վտանգ մը չունի»:

Իրիկուան մութին հետ ժէնըվիէվի տկարութիւնն ալ չափազանց աւելցաւ, չնչառութիւնը այնչափ դժուարացաւ որ երեսը ցուրտ քրտինքով թրջուեցաւ: Այն ատեն վերստին իր բոլոր ոյժը ժողովելով մամռային անկողնոյն վրայ նստաւ, իր ցաւագին և հանդարտ նայուածքը վշտալից որդւոյն վրայ դարձուց, և սրտաշարժ ձայնով ըսաւ անոր. «Յաւակ, ծնկան վրայ եկու որ օրհնեմ զքեզ, ինչպէս որ իմ մայրս զիս օրհնեց իր մեռնելու ատենը: Կը կարծեմ որ վերջին վայրկեանս հասած է»:

Ողորմելին Յաւակ հեծկլտանօք ծնկան վրայ եկաւ, խորին տրտմութեամբ նկարուած դէմքը դէպի գետինը խոնարհեցուց, իր փոքրիկ դողդոջուն ձեռքերը միացուցած ջերմեռանդութեամբ վեր վերցուց. ժէնըվիէվ ձեռքը տղուն գրկաւն վրայ դրաւ և սրտաշարժ ձայնով ըսաւ. «Աստուծոյ օրհնութիւնը անպակաս ըլլայ քու վրայէդ, սիրելի՛ զաւակս, Յիսուս Քրիստոս միշտ հետդ ըլլայ, և Հոգին սուրբ առաջնորդէ քեզ ու շնորհքովը լեցնէ զքեզ՝ որպէսզի առաքինի մարդ մը ըլլաս, երբէք մեղաց մէջ չիյնաս, և ես կարող ըլլամ օր մը զքեզ երկինքը տեսնելու»:

Այնուհետեւ իր գրկացը մէջ առաւ զայն, խանդաղատանօք համբուրեց և աւելցուց. «Սիրելի՛ զաւակս, եթէ մարդոց մէջ մտնես, անոնց մէջ չատ գէշ օրինակներ պիտի տեսնես, չըլլայ որ անոնց նմանիս, և մոլութեանց մէջ իյնաս: Երբ պատուոյ և հարստութեանց հասնիս, չըլլայ որ սին փառքեր՝ ողորմելի մօրդ յիշատակը մոռցնել տան քեզի: Յաւակ, եթէ մոռնաս խանդաղատանքս, մայրական արտասուքս և կենաց վերջին կէտին վրայ եղող մօր մը խօսքերը, ու մոլի մարդ մը ըլլաս, ո՛հ, յաւիտեանս իրարմէ պիտի զատուինք հանմը ըլլաս, ո՛հ, յաւիտեանս իրարմէ պիտի զատուինք հանդերձեալ աշխարհին մէջ, կ'աղաչեմ, որդեակս, որ քու առաքինութիւնդ և բարեպաշտութիւնդ միշտ պահես»:

Ժէնըվիէվ չկրցաւ խօսքը առաջ տանիլ, ու իր ցաւոց անկողնոյն վրայ իյնալով աչքը գոցեց:

Յաւակ չէր գիտեր թէ արդեօք մայրը մեռած էր թէ կը քնանար: Անոր քովը ծունր իջած կուլար և հեծկլտանօք անդադար աղօթք կ'ընէր. «Ո՛վ Տէր, կ'ըսէր, Աստուած իմ բարերար, մի թողուր որ մայրս մեռնի, ո՛ր Յիսուս Քրիստոս, կը պաղատեմ, արթնցուր զայն նորէն»:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ՍԿԻՍՄՈՆՏ ԽԻՂՃԷՆ ԿԸ ՏԱՆՁՈՒԻ
ԿՕԼՕ ԱԼ ԺԷՆԵՎԻԷՎԻ ԱՆՄԵՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ

Կօլօյի ամբաստանութեամբը Սիկիմոնտ կոմսը իր դիւրադրդիւ բարկութենէն յաղթուելով, ժէնըվիէվի դատա-

պարտութիւնը ստորագրելէն և զրկելէն ետքը՝ սիրաբեր կարեւոր խոցուած և մտազբաղ իր վրանը քաշուեր էր։ Այն միջոցին իր զինակից Վուլֆ ասպետը բանակէն քանի մը մղոն հեռու գտնուելէն՝ վերադարձին Սիկիսմոնտի վրանը մտաւ, անոր որպիսութիւնը իմանալու համար։

Այն ատեն կոմսը իր տրամուրդները ու բոլոր եղածները պատմեց անոր. ծերունի ասպետը կայծակնահար եղած գոչեց. «Ո՛վ սիրելի իշխանս, ի՞նչ ըրիր. կ'երդնում որ կինդ անմեղ է՝ անանկ բարեպաշտ և բարեկերթ աղջիկ մը այդպէս շուտով մը չմոլորիր, հաւատա ինձ, ես փորձով գիտեմ։ Նաեւ ներէ համարձակութեանս՝ եթէ ըսեմ թէ Կօլօն նշանաւոր չարագործ մըն է, գիտեմ որ շողոքորթութեամբ քու վստահութիւնդ չա՛հած է, բայց հաւատա իմ սա խօսքիս որ շատ անգամ համարձակեր եմ քեզի կրկնելու. «Այն որ կը շողոքորթէ և միշտ քեզի իրաւունք կուտայ՝ քու թշնամիդ է, իր սրտէն կ'անարգէ քեզ և միայն իր անձին օգուտը կը փնտռէ. իսկ այն որ քեզի անհաճոյ երեւալէն չվախնալով ճշմարիտը կը խօսին՝ քու բարեկամդ է»։ Հետեւաբար մտիկ ըրէ ինձ, սիրելի իշխանս, աճապարէ իսկոյն տուած այդ անխոհեմ վճիռդ ետ առնելու։ Ո՛վ Աստուած իմ, ի՞նչպէս բարկութենէն սխալեցաւ մեր բարեմիտ իշխանը։ Դու որ քու հպատակներէդ մէկը առանց դատաստանի դատապարտած ատենդ՝ կը մտածէիր թէ ի՞նչ մեծ մեղք գործեցիր, հիմա ի՞նչպէս առանց հարցուփորձի առաքինի կինդ դատապարտեցիր։ Ե՛րբ պիտի կրնաս այդ բարկութիւնդ սանձել։ Քանի՞ անգամ բարկութեանդ վրայ զղջացիր, և ես այս անգամ կը վախնամ որ սոսկալի դժբաղդութիւն մը չպատճառէ։

Այս խօսքերուն հետեւանքը սա եղաւ որ Կոմսը իր սխալմունքը ճանչցաւ անխոհեմութեամբ աճապարելուն համար, սակայն տակաւին կը տարակուսէր թէ արդեօք ժէնըվիէվ կի՛նն է յանցաւորը թէ ոչ իր մտերիմ Կօլօն. ըստ որում այս տեսուչին իրեն գրած նամակը անանկ սուտերով լեցուն էր՝ և խորամանկ նամակաբերը իր ճարպիկ խօսքերովը նամակին պարունակութեանը այնպիսի հաստատութիւն կուտար, որ նախանձոտ իշխանը իր բարկութենէն բոլորովին ինքզինքէն ելաւ։ Այսու ամենայնիւ իր մտերիմ Վուլֆին յորդորենքէն

չարժեալ նոյն վայրկեանին երկրորդ սուրհանդակ մը ղրկեց Կօլօյին, հրամայելով որ մինչեւ իր վերադարձը ժէնըվիէվ կոմսուհիին չդպչի, այլ զայն իր բնակութեան մէջ պահէ առանց անոր ամենաթեթեւ նեղութիւն մը իսկ պատճառելու։ Իր ամենէն ընտիր ձին սուրհանդակին տուաւ և հրամայեց որ կարելի եղածին չափ շուտով ելլէ, մեծ գումար մը խոստանալով անոր՝ եթէ ժամանակին իր բերդը հասնի, և անկէ հաճելի պատասխան մը բերէ։

Մինչեւ սուրհանդակին վերադարձը Կոմսը մտաւանջութեամբ կը տառապէր, երբեմն ժէնըվիէվ անմեղ կ'երեւէր իրեն, և երբեմն ալ «Անհնար է, կ'ըսէր, որ Կօլօ իմ այնչափ երախտիքս վայելելէն ետքը՝ ասանկ սոսկալի կերպով զիս խաբել համարձակի»։ Այս անտանելի անստուգութիւնը անդադար կը տանջէր զինքը, ու օրը անգամ մը իր մտերիմ Վուլֆը կը ղրկէր ճամբան նայելու թէ արդեօք պատգամաւորը ետ կը դառնայ, ու ամբողջ գիշերներ վայրկեան մը չէր կրնար աչքը գոցել։

Վերջապէս պատգամաւորը հասաւ և իմացուց որ ժէնըվիէվ և իր որդին գիշեր ժամանակ անտառը տարուելով, կոմսին հրամանին համեմատ գլխատուեր են։ Այս քստմնելի լուրին վրայ Կոմսը գրեթէ կայծակնահար գետինը ինկաւ։ Ընդհանրապէս Կոմսը ելաւ վրանէն, և կոմսին ասպետները Վուլֆ տրտմած՝ դուրս ելաւ վրանէն, և կոմսին ասպետները գտնելով խնդիրը անոնց պարզեց, որոնք Կօլօն անիծեցին և երդում ըրին որ ի դարձին զայն սպաննեն։

Կոմսը պատերազմին մէջ վէրք մը առած ըլլալով ամբողջ տարի մը հիւանդ անցուց. վասն զի իր մտաւանջութիւնը և խիղճը իր առողջութիւնը կ'ուշացնէին, ու երբ քիչ մը առողջացաւ մեկնելու հրաման խնդրեց։ Հակառակորդները բոլորով լին յաղթուած ըլլալով, և անոնց կողմէն երկիւղ մը չմնալով իշխանը հրամայեց անոր որ մեկնի։ Կոմսը իր հաւատարիմ Վուլֆին և իր քաջ զինակիցներուն ընկերութեամբ իսկոյն ճամբայ ելաւ դէպի երկիրը։

Իրիկուն մը ուշ ատեն՝ իր կոմսութեան առաջին գիւղակը հասնելով, անոր բարի բնակիչները, այր, կին և տղաք իրենց խրճիթներէն դուրս ելան և զայն դիմաւորեցին բարձրաձայն լալով. «Բարի եկար, բարի յարգելի իշխան, ո՛հ, սոսկալի

դժբաղդութիւն մը պատահեցաւ : Ո՞ւր է մեր բարի կոմսուհին , անիծեալ ըլլայ այն անօրէն Կօլօն» : Կոմսը ձիէն իջնելով մարդասիրութեամբ բոլոր ժողովուրդը բարեւեց , և իր բացակայութեան ժամանակ երկրին մէջ պատահածներուն վրայ հարցունքներ ընելու տեղեկութիւն առաւ : Ամէնքը միաբերան ժէնըվիէվի առաքինութիւնները կը գովէին և Կօլոյի չարութիւնները կը պատմէին :

Կոմսը տրտմութեամբ և սիրտը վիրաւորեալ՝ իր դղեակը գնաց : Երբ բերդին մօտերը հասաւ , բոլոր պատուհանները լուսաւորեալ տեսաւ , և աւելի մօտենալով երաժշտութեան ձայներ լսեց : Կօլօ ըստ սովորութեան այն իրիկունն ալ իր բարեկամացը փառաւոր խնջոյք մը կուտար , քանզի կը կարծէր որ Կոմսը իր ընդունած վէրքէն պիտի չազատի . արդէն ինքզինքը բոլոր կոմսութեան տէրը կը կարծէր , և այսպէս չարունակ զօսանքով և խնջոյքով իր խղճմտանքը կ'ուզէր հանդարտեցնել :

Կոմսը իր ընկերներուն հետ բերդին դուռը հասնելով , հրամայեց որ փողերը հնչեցնեն : Բերդին պահապանն ալ իր փողովը պատասխանեց . Կօլօ և բոլոր կոչնականները անմիջապէս ոտք ելան և «Կոմսը եկաւ , Կոմսը եկաւ» պօռալու ձայները ամբողջ բերդը հնչեցուցին : Կօլօ , որ Կոմսին այսպէս յանկարծ վերադարձը չէր յուսար , աճապարեց վար իջնալ և խոնարհութեամբ Կոմսին ասպատանը բռնել , քանզի Կոմսը դեռ ձիուն վրայէն վար իջած չէր :

Սիկիսմոնտ սուր նայուածքով մը անոր նայեցաւ՝ առանց խօսք մը արտասանելու , և Կօլօ գունատեալ և երկիւղալից կ'երեւէր իբր յանցաւոր իր դատաւորին առջեւ : Իր խղճին խռովութիւնը դէմքին վրայ յայտնի կ'երեւէր և անստոյգ ու երերուն քայլելով տիրոջը առջեւէն կը քալէր , ու իր դողդոջուն և ուժաթափ ձեռքովը բռնած աշտանակով Կոմսին ելլելիք սանդուղը կը լուսաւորէր :

Սիկիսմոնտ բերդին ամէն կողմը անկարգութիւն և խառնակութիւն տեսաւ , ամէն կողմ օտար դէմքերու հանդիպեցաւ , հին ծառաներէն մէկ քանիները մնացեր էին , որոնք արտասուալից աչօք Կոմսին գալուստը ողջունեցին : Զինուց սրահը մտնելով , իր սաղաւարտը և սուրը սեղանին վրայ դրաւ

և բոլոր բանալիները Կօլօյէն առնելով իր հաւատարիմ վաւրճիին տուաւ , հրամայելով անոր որ բերդին դռները աղէկ մը պահպանէ , որպէս զի մէկը չկարենայ դուրս ելլել . այնուհետեւ ծառաներուն հրամայեց որ յոգնած ընկերներուն պէտքերը հոգան , և ձեռքովը նշան ըրաւ ամենուն որ մեկնին և զինքը մինակ թողուն :

Կոմսը ամենէն առաջ ուղեց իր ամուսնոյն սենեակը մըտնել : Կօլօ ժէնըվիէվը բանտարկելէն ետքը անոր սենեակին դուռը կղպեր և ալ ամենեւին հոն ոտք կոխած չէր , քանզի իր խղճմտանքը կը տանջէր զինքը : Ուստի ամէն բան ժէնըվիէվի անկէ մեկնած ատենը ձգած վիճակին մէջ կը գտնուէր : Անկիւն մը տակաւին անոր ձեռագործը կը կենար , որուն վրայ կիսկատար ասղնագործ մը կը տեսնուէր , որ կը ներկայացնէր մարդարիտներով բանուած դափնեայ պսակ մը սա վերնագրով .

ՆՈՒԷՐ ՍԻՐՈՅ

ԱՌ ԳԻՒՅԱԶՆ ՍԻԿԻՍՄՈՆՏ

ԻՐ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԱՍՈՒՍԻՆ ԺԵՆԵՎԻԷՎԷՆ

Ուրիշ անկիւն մը ժէնըվիէվի վինը երաժշտական տետրակի մը վրայ գրուած էր , որու մէջ շատ մը պարզ և բարեպաշտական երգեր և տաղեր կային մեծ մասամբ իրմէ շարադրեալ , ամուսնոյն բացակայութեանը ժամանակ : Գրասեղանին գործոցներուն մէջ իրեն ուղղուած քանի մը նամակներու օրինակները գտաւ , որոնք խիստ ազնիւ և առաքինի զգացմունքով , և սիրոյ ու հաւատարմութեան հաւատարմութեան լեցուն էին , բայց այս նամակներէն և ոչ մէկը իր ձեռքը հասեր էր : Ժէնըվիէվի գրեր էր թէ ամեն օր իրեն համար աղօթք կ'ընէր , որպէս զի Աստուած ողջ առողջ իր երկիրը վերադարձնէ , և գիշեր ցորեկ իրեն համար կը մտածէր , թէ Կոմսին պահած երկար և անիմանալի լուսութեան համար՝ շատ գիշերներ լացերով առանց քնանալու անցուցեր էր :

Կոմսուհւոյն զրկած նամակները , ինչպէս նաեւ Կոմսէն ժէնըվիէվի գրուածները Կօլօ գրաւեր և անյայտ ըրեր էր :

Կոմսը բոլորովին շուարած՝ մինչեւ կէս գիշեր իր կնոջ սենեակը մնացեր էր , ձեռքը կուրծքին վրայ և սիրտը անձայն տրտմութեամբ լցուած : Երբ յանկարծ բանտապետին Պէրթա

աղջիկը ներս մտնելով ստորերկրեայ բանտին մէջ ժէնըվիէվի գրած նամակները յանձնեց. իրեն նուիրած մարդարտեայ ման-
եակը ցուցուց, (զոր կոմսը անմիջապէս ճանչցաւ), և կոմսուհի-
ւոյն վրայ իր ամէն գիտցածը ու դատապարտուած գիշեր ա-
նոր իրեն ըսածները մի առ մի իրեն պատմեց: Այն ատեն կոմ-
սին վիշտը սաստկացած սկսաւ լալ. բոլոր տեսածները և ըս-
ածները, նա մանաւանդ այն նամակը՝ ժէնըվիէվի անմեղու-
թեան յայտնի ապացոյցներ եղան, ա'յնչափ արտասուք թա-
փեց որ ժէնըվիէվի նամակը բոլորովին թրջեցաւ, ու իր հա-
ռաչանքներու և հեծեծանքներու մէջ կը պօռար. «ժէնըվիէվի,
միթէ կարելի՞ էր որ ես զքեզ ու իմ որդիս սպաննել տայի:
Ո՛հ, ի՛նչ թշուառ մարդ եմ եղեր»:

Իր հաւատարիմ Վոլֆ ասպետը անոր հառաչանքը լսե-
լով վազեց եկաւ և աշխատեցաւ զայն մխիթարել:

Կոմսը երկար ատեն լալէն ետքը՝ յանկարծ աշխուժով
ոտքի ելաւ, իր սուրը ուղեց՝ երթալ անօրէն Կօլօն սպաննելու
համար: Բայց Վոլֆ չթողուց, ըսելով որ զայն ալ լսելէն
առաջ պէտք էր դատապարտել: Այն ատեն կոմսը հրամայեց
որ անօրէնը նոյն վայրկենին բռնեն. շղթաներու զարնեն, ու
այն ստորերկրեայ բանտը նետեն, ուր ժէնըվիէվի այնչափ եր-
կար ատեն տառապեցաւ: Կօլօյի բարեկամներն ալ առ ժա-
մանակեայ կերպով բանտարկուեցան:

Հետեւեալ առտու կոմսը հրամայեց որ Կօլօն իր առջեւը
բերեն, և մինչեւ անոր գալը՝ ժէնըվիէվի վերջին նամակը
անգամ մը եւս կարդալով սիրտը չափազանց փղձկեցաւ իր
կնոջ այս խօսքերուն վրայ. «Ներէ անոր, սիրելի ամուսինս,
ինչպէս որ ես կը ներեմ, չըլլայ որ բարկութեանդ մէջ սպան-
նես, կը լսեմ, կ'աղաչեմ քեզի, քանզի չեմ ուզեր որ իմ
պատճառաւ կաթիլ մը արիւն անգամ հոսի»:

Երբ Կօլօ ներս մտաւ, կոմսը լալէն կարմրեցած աչքերը
անոր վրայ դարձնելով հարցուց. «Կօլօ, ի՛նչ ըրի ես քեզի
որ ինծի ասանկ անդարմանելի ցաւ մը պատճառեցիր: Ի՛նչ
ըրին քեզ իմ կինս ու զաւակս, որ զանոնք սպաննեցիր: Դեռ
տղայ էիր, երբ այս բերդը եկար, ուր այնչափ բարիք գտար-
ո՛հ, ինչո՞ւ ուրեմն այս կերպով վարձատրեցիր զանոնք:

Կօլօ կը կարծէր որ կոմսին անմիջական բարկութեանը զո՞ն

պիտի ըլլայ, բայց անոր այս անյուսալի քաղցրութիւնը իր
սիրտը վերաւորեց. ուստի հառաչելով ըսաւ. «Ափսո՛ս, տէր
իմ, չար կիրքս զիս կուրացուց, կինդ երկնային հրեշտակի մը
պէս անարատ է, ու ես անոր սատանան եղայ, ուղեցի զայն
հրապուրել, բայց կինդ բոլորովին կամացս դէմ կեցաւ. այն
ատեն կատղեցայ և միտքս դրի որ վրէժս լուծեմ, ու միւսնոյն
ժամանակ իմ կեանքս ազատեմ, որովհետեւ կը վախնայի որ
չըլլայ թէ ձեզի իմացնելով զիս սպաննել տայ. ահա այս
պատճառաւ սուտ տեղը ամբաստանեցի զայն»:

Կոմսը մխիթարուեցաւ քիչ մը տեսնելով որ Կօլօ՝ կոմ-
սուհիւն անմեղութիւնը խոստովանեցաւ, ուստի նշան ըրաւ
որ զայն նորէն բանտը տանին, ու ինքը երեսը երկու ձեռ-
քերուն մէջ առած՝ սկսաւ լալ, անիծելով իր բարկասիրտ
բնաւորութիւնը:

Այն օրէն սկսեալ կոմսը այնպիսի խորին մեկամաղձու-
թեան մէջ ինկաւ, որ չատերը սկսան անոր ապրելէն վախնալ.
վիշտերը երբեմն զինքը մինչեւ յիմարութեան կը տանէին:
Բոլոր մերձաքնակ ասպետները կուգային զինքը մխիթարելու.
բայց անոնց խօսքերը ամենեւին ազդեցութիւն մը չէին ըներ
իրեն ու ժէնըվիէվի սենեակէն դուրս չէր ուղեր ելլել, և
միայն բերդին մատուռը կ'երթար:

Իր ամենէն մեծ հոգը եղաւ ժէնըվիէվի գերեզմանը փրն-
տուել տալ, որպէս զի փառաւոր շիրիմի մը մէջ փոխադրէ
զայն, ու անոր վրայ լալով իր սիրտը մխիթարէ. բայց ամե-
ղան, ու անոր անոր թաղուած տեղը գտնել. որովհետեւ
նեւին մէկը չկրցաւ անոր թաղուած տեղը գտնել. որովհետեւ
ժէնըվիէվի երկու դահլիճները վախերնէն աներեւոյթ եղեր էին
և մարդ չէր գիտեր ինչ ըլլալին: Այն ատեն կոմսը ննջեցե-
լոց հոգւոյն համար փառաւոր պաշտօն մը մատուցանել տուաւ
բերդին եկեղեցիին մէջ, ուր ժողովուրդ էին իր մարդիկը, երկ-
րին բոլոր ասպետները իրենց ընտանիքովը, և անթիւ բազ-
մութիւն: Կոմսը աղքատաց առատ ողորմութիւն բաշխեց, և
նոյն եկեղեցիին մէջ փառաւոր շիրիմ մը կանգնել տուաւ ի
յիշատակ իր կնոջ:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԿՈՄՍԵ ԻՐ ԿԻՆՆ ՈՒ ԶԱԽԱԿԸ ԿԸ ԳՏՆԷ

Քանի մը տարիներ անցան և տակաւին կոմսը բերդէն դուրս չէր ելլեր. իր բարեկամ ասպետները և հաւատարիմ Վուլֆ ամէն ջանքերնին ի գործ կը դնէին զայն ափօրեկու և մխիթարելու համար: Մէկը խնջոյք մը կուտար, որու մէջ հռչակաւոր երաժիշտ մը անոր ուղղեալ մխիթարական եղանակներ կը նուագէր ու կ'երգէր, ուրիշ մը զայն կը հրաւիրէր ասպետական և պատերազմական կրթութեանց ներկայ գըտնուելու, երրորդ մը որսորդութեան երթալու առաջարկութիւն կ'ընէր:

Զբօսանքի այս երրորդը՝ որսորդութիւնը, զոր Սիկիսմոնտ մանկութենէն ի վեր շատ կը սիրէր, իր մեղամաղձութիւնը փարատելու խիստ յարմար երեւցաւ: Ասպետները այս բանը դիտելով, յաճախ կը պատրաստուէին եղջերուներու և վարազներու, կամ գայլերու և արջերու որսի երթալ, որոնցմէ այն ատեն Գերմանիոյ ընդարձակ անտառները լեցուն էին, և կոմսը կը պարտաւորեր ամէն անգամ անոնց առաջարկութիւնը ընդունելու: Վուլֆին աղաչանքը Սիկիսմոնտ ևս օր մը մեծ որսի պատրաստութիւն տեսնելով, իր բոլոր բարեկամները հրաւիրեց ընկերանալու:

Զմեռուան վերջերը զեղեցիկ օր մըն էր, և ձիւնը նոր իջած ըլլալով, որսորդութիւնը կը դիւրացնէր, առտուն կանուխ բոլոր աղնուական ասպետներուն և բազմաթիւ ծառաներուն հետ մեկնեցաւ: Ամէնքն ալ ձի հեծած էին, մէկ քանի ջորիներ իրենց պէտք եղածը կը տանէին, Փողին ուրախալի ձայնը անտառը կը հնչեցնէր: Բազմաթիւ եղջերուներ և վարազներ որսալէն ետքը կոմսը եղնիկ մը տեսնելով, իր ձին մտրակեց և անոր ետեւէն վազեց. կենդանին ժայռերուն վրայէն և մացառներուն մէջէն փախչելով, դնաց ապաստանեցաւ ժէնըվիէվի քարայրը. այս այն եղնիկն էր որ ժէնըվիէվը ու զաւակը սնուցաներ էր իր կաթովը:

Կոմսը ձիէն վար իջաւ, կապեց զայն ծառի մը, և ձիւնին վրայ եղնիկին քայլերուն հետքին ետեւէն երթալով, մինչեւ քարայրին բերանը հասաւ, ու ներս նայելով գունատեալ

և ձիւրած մարդկային կերպարանք մը տեսաւ: Ժէնըվիէվ իր վերջին հիւանդութիւնը անցընելով, այնչափ նիւարցեր էր որ այս անապատին մէջ առողջանալու յոյս չկար, և ամէն օր իր մահուանը կը սպասէր:

«Եթէ մարդկային էակ մըն ես, դուրս ելիր և դէպի լոյս եկուր» պոռաց կոմսը: Ժէնըվիէվ ոչխարի մորթովը ծածկուած, խաբտեալ մազերը ուսերուն վրայ թափած, թեւերը և ոտքերը մերկ պաղէն դողդղալով և մահատիպ դէմքով դուրս ելաւ:

նութեանս մէջ հոգւոյս փրկութիւնը շահեցայ :

Այս խօսակցութեան վրայ հապաւ Յաւակ՝ կաշիէ հագուստով, ձիւնին վրայ բոկոտն քալելով՝ իր թեւին տակը աղբիւրին բոլորտիքէն հաւաքած թարմ խոտեր առած ու ձեռքը արմատ մը բռնած էր, զոր մեծ ախորժակով կ'ուտէր :

Երբ Յաւակ ասպետի փառաւոր հագուստով և սաղաւարտին վրայ շքեղ փետուր մը ունեցող կոմսը տեսաւ, վախցաւ ու կանգ առնելով պոռաց. «Մայր իմ, ո՞վ է այս մարդը՝ արդեօք այն չարագործ մարդոցմէն մէկն է, զոր դուն յիշեցիր, և զմեզ սպաննելու համար հոս եկած է : Ո՛հ մի լար մայր իմ աւելցուց իր մօրը քով վաղելով, ես զքեզ կը պաշտպանեմ, մինչեւ ոտքերուդ տակ մեռնիլս պիտի չթողու՞մ որ քեզի չարութիւն մը հասցնեն :

— Սիրելի զաւակս, պատասխանեց ժէնըվիէվ, մի վախ՝ նար. աղէկ նայէ անոր ու գնա ձեռքը համբուրէ, նա քու հայրդ է. տե՛ս ի՛նչպէս կուլայ. Աստուած զայն հոս զրկեց՝ որ զմեզ իր տունը տանի :

Յաւակ իր գոռը մաղբրովը ճիշդ հօրը կը նմանէր. անոր կենդանի պատկերն էր :

Երբ կոմսը իր սիրելի և մատղաշ զաւակը այս խեղճ վիճակին մէջ տեսաւ, սկսաւ դառն արտասուք թափել, ու զայն իր բազկացը մէջ առնելով, սիրով կը համբուրէր, անդադար կրկնելով. «Ո՛վ սիրելի զաւակս, սիրելի զաւակս» :

Այնուհետեւ սրտի խորին յուզմամբ աչքը դէպի երկինք վերցնելով ու զաւակը և կինը դրկացը մէջ առած՝ պոռաց. «Ո՛վ Աստուած իմ, օրհնեալ ըլլայ անունդ. որ արժանի ըբիր զիս գտնելու իմ զաւակս, զոր առաջին անգամ կը տեսնեմ, ինչպէս և իմ պաշտելի կինս, որ գերեզմանէն յարութիւն առած կը թուի ինծի» :

Ժէնըվիէվ ալ ջերմեռանդութեամբ իր ձեռքերը միացուց, ու բարեպաշտ նայուածքը դէպի երկինք վերցնելով գոչեց. «Այո, ո՛վ Տէր, քու բարերարութիւններդ անսահման են, և վայրկենի մը մէջ կարող ես երկար տարիներու տառապանքները մոռցնել տալ մարդուս, փառք երկնային նախախնամութեանդ» : Յաւակ ալ իր ծնողաց հետեւելով փոքրիկ ձեռքերը դէպի երկինք վերցուց և իր մօրը վերջին խօսքը կրկնեց.

«Փառք երկնային նախախնամութեանդ» : Երեքնին ալ երկար ատեն անշարժ ու լուռ մնացին :

Վերջապէս ժէնըվիէվ խօսիլ սկսելով. «Սիրելի ծնողքս կենդանի՞ են տակաւին, հարցուց, ինչպէ՞ս են, գիտե՞ն արդեօք որ ես անմեղ եմ. աւա՛ղ, եօթը տարիէ ի վեր անշուշտ իմ մահուանս վրայ կուլան, և ես ալ այսչափ ատենէ ի վեր անոնց վրայօք լուր մը առած չեմ :

— Այո, կենդանի են, պատասխանեց կոմսը. առողջ վիճակի մէջ են, ու քու անմեղութեանդ վստահ են : Հիմա անմիջապէս պատգամաւոր մը պիտի ղրկեմ անոնց քու դռնուիդ աւետելու համար :

Ժէնըվիէվ նորէն ձեռքերը միացուցած՝ դէպի երկինք վերցուց, երախտագիտութեան արտասուք թափելով գոչեց. «Օրհնեալ ըլլայ անունդ, ո՛վ Տէր, որ իմ աղաչանքս ընդունեցիր և սրտիս ամէն բաղձանքները կատարեցիր. ամուսինս պատերազմէն դարձուցիր, անմեղութիւնս յայտնեցիր, զիս ամէն փորձանքներէ, բանտէ և մահուանէ ազատեցիր, սիրելի զաւակս իր հօրը բազկաց մէջ յանձնելու երջանկութիւնը պարգեւեցիր ինծի, և ահա իմ պաշտելի ծնողքս ալ տեսնելու արժանի կ'ընես» :

Աս ըսելէ ետքը իր ամուսինը քարայրին մէջ տարաւ, քանզի իր մերկ ոտքերը ձիւնին մէջ ըլլալուն, ցուրտին չէր կրնար զիմանալ : Կոմսը ներս մտնելու ատեն պարտաւորուեցաւ կծկուիլ ու քարայրին չոր պատերը մամուռով ծածկուած փոքր խաչը, անոր առջեւ դրուած քարը, որ ժէնըվիէվի յաճախ ծնորադրեաներէն յղկուեր էր, մամուռային անկողինը, ճախակի ծնորադրեաներէն շինուած փոքր կողովները աչքէ դժամամանքներ և եղէգներէ շինուած փոքր կողովները աչքէ անցընելով, որոնք ողորմելի իշխանուհւոյն բնակութեան բոլոր անցընելով, որոնք ողորմելի իշխանուհւոյն բնակութեան բոլոր կարասիքն էին. սիրտը փղձկեցաւ, իր կնոջ քովը նստաւ ու զաւակը ծնկացը վրայ առաւ. Գարայրին մէջէն դուրսի սեղաւակը ծնկացը վրայ առաւ. Գարայրին մէջէն դուրսի սեղաւակը ծնկացը վրայ առաւ. Գարայրին մէջէն դուրսի սեղաւակը ծնկացը վրայ առաւ և տխուր եղեւնիներուն ձիւնապատ պատկերները կը տեսնուէին :

— Ժէնըվիէվ, ըսաւ այն ատեն կոմսը. Աստուած իր ամենակարող զօրութեան ո՞ր հրաշքովը զքեզ այս անուշիկ նապատին մէջ պաշտպանեց. արդեօք երկինքէն հրեշտակ մը ղրկեց քեզ սնուցանելու և խնամելու համար : Աւա՛ղ, մը ղրկեց քեզ սնուցանելու և խնամելու համար :

ինչպէս անցուցիր այն եօթը երկար տարիները առանց պատառ մը հացի, առանց կրակի, առանց անկողնոյ, առանց կարեւոր զգեստներու, մերկ ոտքերդ ձիւներուն մէջ... մանաւանդ քեզի պէս իշխանուհի մը և դուքսի մը աղջիկը, որ ատենօք ոսկի և արծաթ ամաններով կ'ուտէր կը խմէր, որ ծիրանի և մետաքսեայ զգեստներ կը հագնէր և փափկութեամբ մեծցեր էր: Այսչափ փորձութեանցդ և տառապանացդ պատճառը ես ըլլալէս ետքը՝ տակաւին կը սիրե՞ս զիս ո՛վ խանդակաթ և հաւատարիմ կ'իմս. ո՛հ, ի՛նչ անգին դանձ մըն ես եղեր դուն ինծի համար և ես աւա՛ղ քու յարգդ չեմ գիտցած:

Ժէնըվիէվ հրեշտակային ժպիտով անոր խօսքը ընդմիջեց. «Լռէ՛ սիրելի Սիկիսմոնտ լռէ՛, ատոր վրայօք չխօսինք, հաւատա ինձ թէ այս անտառին մէջ չատ դուարձութիւններ ունեցայ: Միթէ չքեզ դղեակներն ալ վիշտերէ աղա՛տ են, միթէ երջանկութիւնը միշտ հոն կը գտնուի՞, դուն ալ վիշտեր չունեցա՞ր: Հիմա թողունք այս խօսքերը և ուրիշ աւելի կարեւոր նիւթերու վրայ խօսինք: Տե՛ս, ինչպէս զաւակդ վարդի պէս մեծցած է պարզ սնունդով և բաց օդին շարունակ սովորելով խիստ քաջառողջ եղած է, մեր բերդին մէջ թերեւս փափկութեամբ մեծնալով՝ տոգոյն և անզօր պիտի ըլլար մեծ գերդաստաններու տղոցը նման, և մենք՝ անոր թէ՛ բնական և թէ՛ բարոյական վիշտեր պիտի պատրաստէինք, ուստի ուրախացիր. և փառք տուր Աստուծոյ:

Այնուհետեւ պատմեց կոմսին թէ ի՛նչ հրաշալի կերպով Աստուած զինքը և իր որդին պահպաներ էր այն անապատին մէջ: Սիկիսմոնտ անձկութեամբ մօտիկ ընելէն ետքը գոչեց. «Նախախնամութեան բարիքները անվախճան են, զաւակս, չըլլայ որ ամենեւին մոռնաս զԱստուծոյ, քանզի դուն երբ անզօր մանուկ մըն էիր հօրմէդ զրկուած և մայրդ զքեզ սնուցանելու համար անկարող, Աստուած զձեզ երկուքնիդ ալ պահպանելու համար այս բարի անասունը զրկեց ձեզի և երբ մայրդ կրած այս տառապանքներէն մեռնէր, դուն վայրենի գազաններով լեցուն այս անապատին մէջ պիտի կորսուէիր, ու մէկը պիտի չկրնար քու թշուառութիւնդ ինձ իմացնելու. սոյն այս անասունը իմ առաջնորդս եղաւ և զիս ձեր բնական տեղը բերաւ: Ահա Աստուած այսպիսի պարզ, դիւրին և հը-

րաշալի միջոցներով մեզ օգնութեան կը հասնի ճիշդ պէտք եղած ժամանակը: Ուրեմն, որդեակս, որչափ ժամանակ որ ապրիս, փառաբանէ զԱստուած:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ԺԵՆԸՎԻԷՎ ԴՂԵԱԿԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Սիկիսմոնտ իր կի՛նն ու զաւակը առած քարայրէն դուրս ելլելով քովը կախուած արծաթեայ որսի փողը հնչեցուց իր մարդիկը կանչելու համար: Ծրջակայ անտառներն ու հովիտները փողին ձայնին արձագանգը կրկնեցին, և Յաւակ որ այսպիսի ձայն մը լսած չէր, ուրախութենէն կը ցատկէր և իր հօրը ըրածին պէս փողը հնչեցնել կ'աշխատէր, իսկ մայրը անոր մանկական հետաքրքրութեանը վրայ կը ժպտէր:

Անմիջապէս կոմսին ասպետները և ծառաները՝ ոմանք ոտքով ամէն կողմերէն վազելով եկան, և ապշեալ մնացին երբ կոմսը տոգոյն և նիհար կնոջ մը ձեռքէն բռնած ու անոր քով շնորհադեմ մանուկ մը կեցած տեսան. ուստի լուռ և ակնածութեամբ անոնց բոլորտիքը շարունեցան, վասն զի տեսան նաեւ որ կոմսը, կի՛նն ու մանուկը կուլային:

Այն ատեն կոմսը խռովեալ ձայնով մը ըսաւ. «Ազնիւ ասպետներս և հաւատարիմ ծառաներ, ահա իմ Ժէնըվիէվ կի՛նս և ահա իմ Յաւակ զաւակս»:

Այս խօսքերուն վրայ ամէնքն ալ զարմացան և ուրախութեան ձայներ հանեցէն. «Ո՛վ Աստուած, ի՛նչ կը տեսնենք, խոթեան ձայներ հանեցէն է. ուրեմն չսպաննեցին զայն, թէ մեր յարգելի կոմսուհին է. ուրեմն չսպաննեցին զայն, թէ ոչ՝ գերեզմանէն յարութիւն առաւ: Ոչ, անկարելի է, բայց այո՛, նոյն ինքն է, այս ի՛նչ թշուառ վիճակի մէջ է, տեսէք այո՛, նոյն ինքն է, այս ի՛նչ թշուառ վիճակի մէջ է, տեսէք ի՛նչպէս գունատեալ է և ի՛նչպէս սիրելի և գեղեցիկ է իր զաւակը»: Այսպէս ուրախութեան, վշտակցութեան, և հիացման և հետաքրքրութեան ձայներով անդադար հարցումներ կ'ընէին,

կոմսը իր կնոջ պատմութիւնը համառօտիւ անոնց պատմելէն ետքը՝ մէկ քանի հրամաններ տուաւ, երկու ասպետ զըրկեց որ երթան բերդէն կոմսուհեոյն համար զգեստներ ու գա-

հաւորակ մը բերեն, և անոր ընդունելութեանը համար մեծ պատրաստութիւններ տեսնեն: Քանի մը ուրիշ ասպետներու ալ հրամայեց որ բեռնակիր ջորիներն ու ձիերը ճամբայ հանեն, ծառաներուն ալ պատուիրեց փայտ ժողվել, ժայռի մը տակ կրակ վառել ու ճաշ մը պատրաստել: Կրակին քովը օթոց մը տարածեց, ուր ամուսինը նստեցուց և իր վրայ ունեցած գեղեցիկ ծիրանի վերարկուով անոր ուսերը ծածկեց, գլուխը ծածկելու համար ալ աղնիւ կերպաս մը տուաւ անոր: Այն ատեն բոլոր ասպետները, զորոնք ճանչցած էին Ժէնըվիէվը, մի առ մի ակնածութեամբ մօտեցան ու բարեւեցին զայն և իրենց վշտակցութիւնը և ուրախութիւնը յայտնեցին:

Ատոնցմէ վերջը աղնիւ Վուլֆ մօտենալով կոմսուհւոյն ձեռքը համբուրեց և զայն արտասուօք թրջելով ըսաւ. «Սիրելի տիկին, գոհ եմ որ մահը իմ ձերմակ մաղերուս ինչայեց ու մինչեւ հիմա չմեռայ, որով այս երջանիկ օրը տեսնելու բարեբաղդութիւնն ունեցայ, այսուհետեւ գոհ սրտով պիտի մեռնիմ»:

Ապա Յաւակը գրկելով, անոր գեղեցիկ այտերը համբուրեց և ըսաւ. «Բարի եկար, սիրուն զաւակ, հօրդ կենդանի պատկերն ես: Երանի թէ անոր պէս քաջ և աղնիւ ըլլաս, մօրդ պէս քաղցր և գթասիրտ, ու երկուքին պէս՝ առաքինի և բարեպաշտ»:

Յաւակ որ ի սկզբան վախցեր էր ինքզինքը յանկարծ այնչափ բաղմոնութեան մէջ տեսնելով՝ քիչ քիչ համարձակութիւն առած անոնց մօտեցաւ: Ամէն կողմ անթիւ նորանոր առարկաներ տեսնելով, հետաքրքրական և ծիծաղաշարժ հարցումներ կ'ընէր, և բոլոր բաղմոնութիւնը մասնաւորաբար ծերունի Վուլֆ՝ աշխոյժ մանկան միամիտ դիտողութեանց և խելացի հարցումներուն վրայ կը զուարճանային:

Ամէն բանէ աւելի զինքը զարմացնողն էր ձիաւորներուն երեւոյթը, քանզի ինչպէս որ առաջին անգամ ձիաւոր տեսնող քանի մը ժողովրդոց պատահեցաւ, Յաւակ կը կարծէր թէ ձին և վրայի մարդը միայն մէկ հոգի ունին: «Հայր իմ, ըսաւ, վեց ոտք ունեցող մարդիկ կան աշխարհիս մէջ»:

Այն ատեն կոմսին առաջարկութեամբ ձիաւորներէն մէկը ձիէն իջաւ և կենդանին Յաւակին քովը տարաւ. «Հայր իմ,

ըսաւ մանուկը, այս կենդանին ո՞ւրկից բռնեցիր, մեր անտառին մէջ ասոր նման կենդանի մը տեսած չեմ»: Ձին աւելի մօտէն քննելով և անոր բերանը դրուած արծաթէ գեղեցիկ սանձ մը տեսնելով հարցուց. «Ուրեմն ձիերը ոսկի և արծաթ կ'ուտեն»:

Երբ կրակին բոցը տեսաւ. «Մայր իմ, ըսաւ, միթէ մարդիկ այս նիւթը ամպերուն մէջի փայլակներէն առած են, թէ՛ այս ալ Աստուծոյ մէկ պարգեւն է: Ո՛հ, ի՛նչ գեղեցիկ պարգեւ մըն է այս, շարունակից կրակին տաքութիւնը զգալով, եթէ գիտնայինք, մենք ալ բարի Աստուծոյ կ'աղաչէինք որ մեզի ալ տար, որպէս զի սաստիկ ձմեռուան մէջ տաքնայինք»:

Ճաշը ընելու ատեն՝ գեղեցիկ պտուղները, մանաւանդ ծիրանները իր ուշադրութիւնը գրաւեցին. որոնցմէ հատ մը առնելով. «Հայր իմ, ըսաւ, անշուշտ ձեր երկրին մէջ ձմեռ չկայ, որ ասանկ գեղեցիկ պտուղներ ունիք. ի՛նչ երջանիկ էք որ անանկ երկրի մը մէջ կը բնակիք»:

Երկար ատեն ուշադրութիւնը իր առջեւը դրուած բաժակին վրայ դարձուցեր էր և չէր համարձակեր անոր դպչելու, վերջապէս զգուշութեամբ զայն բռնելով, «Ո՛հ, ես կը կարծէի թէ պիտի հալի. ուրեմն սառ չէ եղբ»», ըսաւ: Երբ իրեն հարցուցին ի՛նչ բանով շինուած ըլլալը, «Բարի Աստուած ի՛նչ գեղեցիկ և զարմանալի բաներ ստեղծեր և մարդոց տուեր է», յարեց. այնուհետեւ չափազանց զուարճուած մը զգաց երբ ապակիին մէջէն իր մայրը՝ հայրը և ճաշի նստող բոլոր բաղմոնութիւնը տեսաւ:

Ծառային մէկը իր առջեւը արծաթի պէս փայլուն պնակ մը դրաւ: Յաւակ զայն դիտելու ժամանակը իր պատկերը անոր մէջը տեսնելով, այնչափ վախցաւ որ ձեռքէն ձգեց զայն. նոր մէջը տեսնելով, այնչափ վախցաւ որ ձեռքէն ձգեց զայն. և իր ձեռքը պնակին տակը դրաւ որ իր տեսած տղան բռնէ, բայց երբ զինքը վստահեցուցին և ինչ ըլլալը բացատրեցին, աւերակիւ՛ պնակին մէջ նայեցաւ, ուր իր դէմքը զուարթ աներկիւլ՝ պնակին մէջ նայեցաւ, ուր իր դէմքը զուարթ կամ տխուր ձեւացնելով կը զրօսնուէր. որով և բոլոր սեղանակիցներուն զուարճանալուն պատճառ կ'ըլլար: Կոմսը և նակիցներուն զուարճանալուն պատճառ կ'ըլլար: Կոմսը և նակիցներուն անդադար լալու ատեննին իսկ չէին կրնար իրենց ծիծաղը զսպել:

լու՝ բոլոր զանգակները կը հնչեցնէին. բազմութիւնը ճամբուն վրայ խոնուելէն զատ՝ ոմանք երկու կողմի ծառերուն վրայ ելեր, և ոմանք պատուհանները և մինչեւ տանիքները լեցուեր էին, որպէս զի իրենց սիրելի կոմսուհին տեսնեն, որուն մահուանը համար այնչափ երկար ատեն լացեր էին: Ընդհանուր խնդակցութեան և գովաբանութեան ձայները խիստ եռանդուն էին:

Ժողովրդեան այնչափ յարգանաց վրայ ժէնըվիէյլ ամբշնարով՝ պարկեշտութեամբ աչքերը՝ կը խոնարհեցնէր: Յաւակ իր մօրը ծնկան վրայ նստած էր՝ տակաւին կաշիէ զգեստը հագած և քարայրին փոքր խաչելութիւնը ձեռքը բռնած: Գահաւորակին աջ կողմը Սիկիսմոնտ կոմսը կը յառաջանար ձիով, ձախ կողմը անոր հաւատարիմ Վուլֆը, եղնիկը փոքր շան պէս ետեւէն կ'երթար. իսկ ասպետները և կոմսին ընկերները երկու խումբ եղած գահաւորակին բոլորտիքը շրջապատած՝ անոր անցնելու ճամբան կը բանային:

Այս անհամար բազմութեան մէջէն որչափ կը յառաջանային այնչափ ուրախութեան և յուզման ձայները ընդհանուր կ'ըլլային: Մայրերը իրենց մանկանց կը ցուցնէին այն կոմսուհին որուն համար այնչափ ժամանակ լացեր էին, հայրերը իրենց զաւակներն վեր վերցնելով, իրենց մանկութեան բարերարը կը ճանչցնէին անոնց: Ծերերն անգամ իրենց գաւազանին կռթնած՝ ուրախութենէն կուլային և սրտի յուզմունքէն կը դողային:

Երբ ժէնըվիէյլ այսպիսի մեծ պատուով բերդին բակը հասաւ, ներքին մեծ դրան առջեւ բոլոր շրջաբնակ ասպետաց տիկիները և օրիորդները տեսաւ, որոնք զինքը պատուով ընդունելու և իրենց յարգանքը մատուցանելու համար հոն ժողովուրդ էին:

Ամէնքն ալ կոմսուհուն անմեղութիւնը ճանչցած՝ և հրաշքով մը ազատելուն համար խիստ ուրախ կ'երեւէին: Ամէնքն ալ իրենց ամենէն բնորդ զարդերով զարդարուած էին, և իրենց գլուխը կեցեր էր սպիտակներ հագած և պարանոցը չքեղ մարգարտեայ մանեակ մը դրած նորաստի և՛ գեղեցիկ օրիորդ մը, որ յառաջ անցնելով մրտենեայ պսակ մը ներկայացուց ժէնըվիէյլին ի նշան անոր անմեղութեանը և հաւա-

տարմութեանը. «Ընդունեցէք այս պսակը, աղնիւ տիկին, ըսաւ անոր, զոր ձեզ կը նուիրեմ ի դիմաց ամէն տիկնանց. Աստուած աւելի գեղեցիկը պահած է ձեզ երկինքը»:

Կոմսուհին այս ծաղկահասակ օրիորդը չճանչնալուն, իմացուցին իրեն թէ Պէրթան է. նոյն օրիորդը որ բանտին մէջ իրեն այցելութիւն ըրեր էր, և հիմա հաղիւ տաճարը տաքեկան կար. «Աղնիւ տիկին, ըսին միւս կիները, միայն Պէրթան էր գեղեցիկութեան ցաւակից ըլլալու արժանի եղաւ, թա ձեր դժբաղդութեան ցաւակից ըլլալու արժանի եղաւ, ուստի և մենք արժանի համարեցինք որ դարձեալ ինքը առաջինը ըլլայ ձեր բարօրութեանը խնդակից»:

Ժէնըվիէյլ այն սոսկալի գիշերը յիշելով. «Ո՛վ Աստուած, ըսաւ, իբր թշուառ մեղապարտ այն պատերէն դուրս ելած միջոցիս՝ ո՛վ կը կարծէր թէ օր մը այսպիսի փառաւոր կերպով նորէն պիտի վերադառնամ: Դուն միայն գիտէիր, ո՛վ Աստուած, և ինձ համար սոյն գեղեցիկ օրը պատրաստեր էիր: Եթէ առաքինութիւնը, շարունակեց կոմսուհին (առաքինութեամբ պարկեշտութեամբ պսակը ընդունելով և Պէրթան մօթիւսած այսպիսի պատիւներով և այսպիսի ուրախութեամբ իրենցներով կը պսակես երկրի վրայ, արգեօք երկինքը ի՞նչ բարօրութիւններով պիտի վարձատրես:

— Իրաւունք ունիս տիկին, ըսաւ Վուլֆ, թէեւ ամէն անգամ անմեղութիւնը երկրի վրայ այսպէս չպսակուիր, և այսպիսի փառաւոր յաղթութիւն մը չընդունիր, սակայն Աստուած երբեմն այսպէս կ'ուզէ որ ըլլայ, որպէսզի նախաճաշակ մը տայ մեզ թէ ի՞նչպէս պիտի վարձատրէ երկինքը: Տէր կոմս աւելցուց դէպի անոր դառնալով, գրեթէ ութսուն տարի է որ կ'ապրիմ, այսպիսի մեծաշուք ուրախութեան օր մը ամենեւին չեմ տեսած:

— Աղնիւ բարեկամս, պատասխանեց կոմսը, պատճառը այն է որ Աստուած այն օրը պատրաստեց՝ մոլութեան վրայ առաքինութեան յաղթութիւնը հռչակելու համար:

Ասպետները և տիկիները այս խօսքերուն վրայ զայն ծափահարեցին: Օրիորդները այն ատեն որոշեցին որ մշտադաւար և մշտածաղիկ մրտենին այնուհետեւ հարսանեկան պսակներու համար պահուի ի նշան կուսական անմեղութեան և հաւատարմութեան: Այս սովորութիւնը մինչեւ ցայսօր կը պահուի շատ երկիրներու մէջ:

Այս խնդակցութիւնները և սրտի յուզմունքները ժէնը-վիէզի վրայ ա՛յնչպի աղղեցութիւն ըրին որ հանգստանալու խիստ պէտք ունենալով՝ իր սենեակը տարին զինքը, ուր այն-չպի տարինքէ ի վեր ոտք կոխած չէր: Վերստին Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալէն և թշուառ ու հաւատարիմ Տրադոյի այրի կիներ ու որբ զաւակները մխիթարելէն և իր պաշտպանու-թիւնը անոնց խոստանալէն ետքը՝ աղաչեց որ զինքը առան-ձին թողուն որպէս զի հանգստանայ:

Այն օրէն թէ՛ Տրադոյի և թէ՛ մտերիմ Պէրթայի ընտա-նիքը կոմսին բերդին մէջ երջանիկ կեանք մը անցուցին:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Ժէնըվիէվի ԾՆՈՂՔԸ

Սիկիսմոնտի բերդը այսպիսի ուրախութեան մէջ եղած միջոցին՝ Պրապանտի դուքսին բերդը խորունկ սուգի մէջ էր: Ժէնըվիէվի բերկրաւիթ լուրր անոր ծնողացը տանելու համար Վուլֆ ճամբու դժուարութեան, իր ծերութեան և կոմսին խօսքերուն չնայելով, տաններկու ձիաւոր ընկերներով մեկ-նեցաւ. բայց յանկարծական ուրախութեամբ մը անոնց վտան-գաւոր աղղեցութիւն մը չտալու համար՝ որոշեց որ նախ այն եպիսկոպոսը դտնէ, որ Սիկիսմոնտի և Ժէնըվիէվի ամուս-նութեան արարողութիւնները կատարեւ էր. քանզի գիտէր որ այն եպիսկոպոսը Պրապանտի դուքսին խիստ մտերիմ բա-րեկամներէն մէկն էր, և անոր միջոցաւ կրնար առանց վտան-գի այն երջանիկ լուրը կոմսուհւոյն ծնողացը հաղորդել:

Գրեթէ կէս ճամբան իմացաւ որ այն եպիսկոպոսը իր ճամբուն աջ կողմը քանի մը մղոն հեռու քաղաքի մը մէջ նորակառոյց եկեղեցիի մը օծման հանդէսը կը կատարէր, ան-միջապէս իր ճամբէն շեղելով՝ դնաց գտաւ զայն և նպատակը իմացուց: Եպիսկոպոսը ուրախութեամբ լցուած փառք տուաւ Աստուծոյ որ վերջապէս այնպիսի բարեպաշտ և պատուաւոր ընտանիքի մը տառապանքներուն վերջ տուաւ: «Անհոգ եղիր, բարեկամ, ըսաւ անոր. այս երջանկաւիթ լուրը անոնց հա-ղորդելու անվտանգ միջոց մը կը գտնեմ. վաղը այն վշտակիր

ծնողացը տունը գործով երթալու միտք ունէի, և հիմա կըր-նանք միատեղ մեկնիլ»: Անմիջապէս Վուլֆ և ձիաւորները ճամբայ ելան,

Պրապանտի դքսուհին իր սիրելի աղջկան ի մահ դատա-պարտուելուն գոյժը առած օրէն ի վեր ամէն տարի իրենց բերդին եկեղեցւոյն մէջ անոր յիշատակին տարեդարձը կը կա-տարէին: Եթերորդ տարեդարձի առտուն՝ խոր տխրութեամբ տանձին իրենց սենեակը քաշուեր էին: Ա՛լ վիշտերնէն ծե-րացեր և մազերնին ժամանակէն առաջ ճերմկեր էին. բերդը միշտ սգոյ մէջ էր. ամենեւին ուրախութիւն մը չէր լսուեր հոն: Ժէնըվիէվի մահուան տարեդարձին հանդէսը կատարելու ժամը հասեր էր և միայն եպիսկոպոսին կը սպասէին, այն ե-պիսկոպոսին, որ Ժէնըվիէվի ու Սիկիսմոնտի ամուսնութեան հանդէսը կատարեւ էր:

Դուքսը տրամուլթեամբ լեցուած՝ «Ի՛նչ ամօթ, կ'ըսէր ինքնիրեն, որ մեր ընտանիքը այս կերպով անհետ ըլլայ... սակայն, ո՛վ Աստուած իմ, թող քու կամքդ կատարուի»: Ափսո՛ս, կ'ըսէր դքսուհին ալ հառաչելով, մեր միակ աղջիկը, մեր սիրոյն արժանի այն անմեղ զաւակը դահիճներու զո՛ւ ըլ-լայ, ո՛հ, ինչ սոսկալի բան. ո՛վ Ժէնըվիէվի, մխիթարիչ հրեշ-տակի մը պէս զքեզ մեր մահուան անկողնոյն քովը տեսնել-նիս կը յուսայինք, որպէսզի մեր աչքերը դոցէիր...: Բայց, ո՛վ Տէր, կ'աւելցնէր անմիջապէս, թող քու կամքդ ըլլայ»:

Նոյն վայրկենին եպիսկոպոսը ներս մտաւ, որուն դէմքը երկնային ուրախութեամբ մը կը փայլէր: «Փարատեցէք ձեր տրամուլթիւնը, ըսաւ, և ուրախացէք Աստուծով...: Ու սկսաւ նախախնամութեան զարմանալի տնօրէնութեանց վրայ խօսիլ, իրենց սիրելի աղջկան պատճառաւ զգացած տրամու-լթիւնին՝ Յակոբ նահապետին իր Յովսէփ որդւոյն կորստեան վրայ ունեցած վշտին նմանցուց, ու նկարագրեց անոնց թէ-ի՛նչպէս ուրախացաւ Յակոբ երբ իր որդին նորէն գտաւ: Ե-

Յակոբին ուրախութեանց պատկերը և մարդուս բաղդէն Աստուծոյ կամքէն կախեալ ըլլալուն մտածութիւնը՝ զիրենք ուրախութեամբ լցուց և տրամուլթիւնին փարատեց:

— Ո՛րչափ երջանիկ պիտի ըլլայինք, ըսաւ դքսուհին,

եթէ Յակոբին ուրախութիւնը մենք ալ ունենայինք :

— Այս կեանքին մէջ իսկ պիտի տեսնէք զայն, կրկնեց եպիսկոպոսը, Աստուած կարող է նոյն հրաշքները այսօր ալ գործել, եթէ Աստուած մեզի վէրք մը կուտայ, զայն բժշկելու սպեղանին ալ կը չնորհէ, եթէ զմեզ թշուառութեան կը տանի, անկէ աղատելու ալ կարող է. Յակոբին և Յովսէփին Աստուածը միշտ կենդանի է: Նա որ ձեր սիրտը զօրացուց և չթողուց որ չափազանց տրամուլթենէ խորտակուի, նոյն պէս պիտի զօրացնէ հիմա ալ, սրպէս զի չափազանց ուրախութենէն չվտանգուի: Փոխանակ ցաւագին ողբեր երգելու՝ երթանք ուրեմն մատուռը, գոհանանք Աստուծոյ քանզի ժէնըվիէվ կենդանի է և պիտի տեսնէք զայն):

Երկու ծերունիները հիացմամբ եպիսկոպոսին կը նայէին և կը դողային, յոյսն ու երկիւղը իրենց սիրտը կը յուզէր, ու լսած խօսքերնուն չէին կրնար հաւատալ:

Այն ատեն եպիսկոպոսը դուռը բացաւ և վուլֆը կանչեց. որ նախասենեակին մէջ կը սպասէր, և ըսաւ, «Ահա պարոնը աւելի ընդարձակ տեղեկութիւն կրնայ տալ մեզի»:

«Այո տէր իմ, ստոյգ է ըսաւ վուլֆ, ժէնըվիէվ կոմսուհին կենդանի է տակաւին, իմ աչքովս տեսայ զայն, և իր ձեռքը սեղմեցի»:

Այս լուրը անմիջապէս բոլոր բերդը լեցուց, մարդիկը և դքսուհւոյն մտերիմ բոլոր տիկիները հիացմամբ անոնց սենեակը վազեցին եկան:

Վուլֆ ժէնըվիէվի պատահած երեւելի դէպքերը մանրամասն պատմած ատեն՝ աչքերը արտասուօք կը լեցուէին, և շատ անգամ ձայնը կը խեղդուէր: Բազմութիւնը մեծ ուշադրութեամբ և անձկութեամբ մտիկ կ'ընէր, և դուքսը ու դքսուհին հազիւ կը հաւատային:

Վերջապէս դիպուածներուն ճշմարտութեանը վրայ ա'լ չի տարակուսելով կենդանութիւն մը առին և երկուքնին մէկտեղ պոռացին. «Ուրեմն ժէնըվիէվ մեր սիրելի զաւակը կենդանի է, երթանք գրկենք զայն»:

Ամէնքնին ալ հանդիսաւոր կերպով Աստուծոյ փառք տալէ ետքը առանց ժամանակ կորսնցնելու եպիսկոպոսը, վուլֆ իր ձիաւոր ընկերներովը և կոմսն ու կոմսուհին իրենց բաղձաթիւ ծառաներովը ճամբայ ելան:

Այս միջոցին ժէնըվիէվ՝ եղած խնամքներէն անդգայաբար առողջացեր էր. իր այտերը սկսեր էին իրենց վարդի գոյնը ստանալ: Աշխարհի մէջ ունեցած իր ամենէն մեծ բաղձանքն էր իր սիրելի ծնողքը տեսնել: Յանկարծ անոնք եկան յուսացածէն աւելի շուտ: Անկարելի է զիրար տեսած ատեննին զգացածնին նկարագրել: «Այսօրհետեւ թող մեռնիմ, դոնին զեռ կենդանի ես և անմեղութիւնդ ճանչցուեցաւ»: Բարի ծնողքը փոփոխակի իրենց աղջկան պարանոցին իյնալով, երկար ատեն լացին:

Երբ սիրելի Յաւակը տեսան, «Այո է մեր թոռը ըսին, ո'հ, եկո՛ւր օրհասուն զաւակ, եկո՛ւր մեր գրկացը մէջ»:

— Աստուած օրհնէ զքեզ, սիրելի որդեակ, ըսաւ Պրապանտի դուքսը զայն իր գրկաց մէջ առնելով և համբուրելով:

— Աստուծոյ աջը վրադ ըլլայ, սիրուն զաւակ, կրկնեց հանին, Յաւակը հաւին գրկէն առնելով և լալով համբուրելով զայն: Անկէ ետքը երկուքնին մէկտեղ խիստ ջերմեանաւ դուրսեմբ գոչեցին. «Ո՛վ Աստուած, չնորհակաւ ենք քու անբաւ բարիքներէդ, մենք որ մեր սիրասուն աղջկան կուրսեանը վրայ կուլայինք և ամենեւին չէինք յուսար մէկ մըն ալ զինքը աշխարհիս վրայ տեսնելու, ահա դուն զայն մեր գիրկը վերադարձնելէդ զատ՝ զաւակ մըն ալ կը պարգեւես»:

Այն միջոցին եպիսկոպոսը անոնց մօտեցաւ. Սիկիսմոնտ և իր ամուսինը ուրախութենէն յափշտակուած՝ զայն չէին տեսներ: Ժէնըվիէվ երբ զայն տեսաւ, երկինքէն իջած հրեշտակ մը կարծեց. կրօնաւորը իր խնդակցութիւնը յայտնելէն ետքը՝ աղդու ձայնով մը ըսաւ.

— Ձեր հարսանեաց հանդէսին օրուան իմ նախադուշակութիւնս ահա այսօր կատարուեցաւ, սիրելի աղջիկս, Աստուած քեզի մեծ փորձութիւններ զրկեց. որպէս զի այս աշխարհիս երջանկութիւններէն շատ աւելի մեծ երջանկութիւն մը պատրաստէ երկինքը, անանկ տնօրինեց դիպուածները՝ որ վերջապէս մեր ակնկալութեանը հակառակ զմեզ վերստին միացուց. ուրեմն ուրախութեան արտասուօք փառք տանք

դուժիւններ պիտի գայ: Եթէ զիս Աստուծոյ երկիւղին մէջ
չմեծցնէր և չի սորվեցնէր որ երկնային սուրբ նախախնամու-
թեանը ապաւինելու եմ, անշուշտ դժբաղդութեան մէջ պի-
տի կորսուէի, և ո՞վ գիտէ անապատին մէջ յուսահատու-
թենէ ի՞նչ պիտի ըլլայի: Եթէ Աստուծոյ, Յիսուսի և մեր
հոգւոյն անմահութեանը չհաւատայինք, մեր աշխարհային
կեանքը իր բոլոր վիշտերովը և թշուառութիւններով խիստ
անտանելի և յուսահատական պիտի ըլլար: Արդ սիրելի բա-
րեկամուհիս, աշխատէ զաւակացդ սրտին մէջ անոնց մատաղ
հասակէն կենդանի հաւատոյ սկզբունքները ցանել, որոնք
անոնց երջանկութեան միակ պատճառը պիտի ըլլան:

Ժէնըվիէվի սենեակը մտնող ամէն փոքր տղաք մէկ մէկ
ընծայ ընդունելով դուրս կ'ելլէին, և այս ընծաները Յաւա-
կին ձեռքովը կը բաշխուէին:

Կոմսուհիին բարի խրատները իրեն այցելոթեան եկող-
ներուն վրայ ա՛յնչափ ազդեցութիւն կ'ընէին, որ ամենէն
խստասիրտ մարգերուն անգամ սիրտը կը շարժէր: Շատեր
իրենց չար սովորութիւններէն ետ կեցան և Կոմսուհիին խը-
րատներուն հետեւելով առաքինի մարդիկ եղան:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ԿՕԼՕ ԻՐ ՊԱՏԻԺԸ ԿԸ ԳՏՆԷ

Այցելութեան եկողներուն ամենքն ալ Կոմսուհիին քովէն
մեկնելով, կ'ուզէին Կօլօն ալ տեսնել, Կօլօ իւր զրպարտիչ,
հարստահարիչ և մարդասպան ի մահ դատապարտուած էր,
իւր դատաւարանէն անմիջապէս ետքը թէեւ զինքը պիտի պատ-
ժէին, բայց Ժէնըվիէվի թախանձանքներուն վրայ մահուան
պատիժը մշտնջենաւոր բանտի փոխուեցաւ: Բանտապետը ա-
նօրէն Կօլօն տեսնելու եկող բազմութեան ցուցնելու համար
գրեթէ ժամ մը հանգստութիւն չուներ. բայց յօժարութեամբ
բանտին դուռը բանալով, «Եկէք, կ'ըսէր, վերը Կոմսուհիին
սենեակը՝ առաքինութեան և անմեղութեան օրինակը տեսէք,
հոս ալ մոլութեան և մեղաց պատկերը պիտի տեսնէք»:

Երբ բանտապահը ձեռքը լապտեր մը ու բանալիներու

տրձակ մը բռնած ստորերկրեայ բանտը տանող քարէ սանդու-
ղէն կ'իջնար, և երկաթեայ ահագին դուռը կը բանար, բան-
տին մթութիւնը, խոնաւութիւնը ու Կօլօյի ահռելի կերպա-
բանքը սոսկում կը պատճառէին ներկաներուն: Բանտարկեա-
լին ժազերը տալնուվրայ եղած, անկուած էին, մօրուքը եր-
կընցած և տգեղցած, դէմքը գունատեալ և նիհարցած, նայ-
ուածքը վայրենի և սոսկալի էր: Խղճմտանքը ա՛յն աստիճան
կը նեղացնէր զինքը որ շատ անգամ սոսկալի ձայներ հանելով,
կը կատաղութեամբ իր շղթաները կը շարժէր, ու գլուխը պա-
տին կը զարնէր: Հանդարտած ատենն աֆղամայանդակ խօս-
քերով լսողները կը սոսկացնէր:

«Ի՛նչ անմիտ եմ եղեր ես, կ'ըսէր, վա՛յ անոր որ Աս-
տուծոյ ճանապարհէն կը զարտուղի, սիրտը մոլութեամբ կը
լեցնէ, և խղճմտանաց ձայնը չլսեր: Եթէ ի սկզբան քիչ մը
խաբուսիկ ուրախութիւն զգայ, բայց վերջապէս իր բաժինը
տառապանք և թշուառութիւն է: Վա՛յ անոր որ ապօրինա-
ւոր ցանկութեանց կուտայ ինքզինքը: Խնայողութեամբ ան-
ծաղկեալ վարդը քաղելու յուսով ձեռքը երկնցուցած ատե-
նը՝ յանկարծ օձ մը կը յարձակի, անոր մարմնոյն կը փաթ-
թուի, կը խեղդէ, կը սպաննէ զայն»:

Թէեւ Կոմսուհիին դէպքերը շատ անգամ պատմեր էին,
սակայն միշտ կը հարցնէր. «Ըսէք կ'աղաչեմ, սաո՞յգ է որ
Կոմսուհին իր զաւակին հետ գտնուեցան. ճշմարիտ է այս թէ
երազ, Ո՛չ, ո՛չ, երազ չէ տեսածս, ստուգիւ զայն դտան,
քանզի, Աստուած ահաւոր վրէժխնդիր է, սոյն այս բանտէն
ազատեց զայն, ուր ես բանտարկեղ էի, և զիս նետեց հոս:
Այո՛, այո՛, հոս ահա այս տեղը նստած էր, ուր ես հիմա կը
դտնուիմ: Հիմա հաւատացի՞ք որ Աստուած իրաւարար է...»:

Երբեմն ալ կ'ըսէր. «Զիս տանելով համար եկած էք,
երթանք ուրեմն, տարէք զիս կառավարանը, յօժարակամ
կ'երթամ, վառն զի ես առաքինի մայր մը ու անոր զաւակը
սպաննեցի, ուստի պէտք է որ մեռնիմ»:

Երբեմն՝ բանտին դուռը բացուած ժամանակը՝ զինքը
տեսնելու եկող մարդիկը ուշադրութեամբ դիտելով և բարձ-
րաձայն ծիծաղելով կ'ըսէր. «Զձե՞զ ալ հոս բերին ինձ
ընկեր ընելու համար. դժուր ալ անմեղը մոլորեցուցիք: Տես-

նեմ ձեռքերնիդ, մօր մը և խեղճ մանկան մը արտասուօքը և արեամբը շաղախուած են: Ինչո՞ւ կը պահէք, ինչո՞ւ չէք համարձակիր ցուցնել, իմ արժանաւոր ընկերներս էք, ուստի ներս մտէք, հոս ձեզի համար բաւական տեղ կայ...: Անոնք որ ինծի կը նմանին՝ պէտք են ինծի ընկերանալ»:

Ահա այսպէս յուսահատ վիճակի մէջ Կօլօ իր խղճի տագնապէն տանջուելով քանի մը տարի չարաչար տառապելէն ետքը իրեն դատաւիճիւր գործադրուեցաւ:

ԳԼՈՒԽ Ի.

ԱՌԱՆՁՆԱՐԱՆ

Պզտիկ տղաքները ժէնըվիէվի Յաւակը և Կօլօն տեսնելէն ետքը իրենց հասակին հետաքրքրութեամբը կը փափաքէին հաւատարիմ եղնիկն ալ տեսնել, Կոմսը բերդին պարտէզին մէջ գեղեցիկ ախոռ մը շինել տուաւ անոր համար. կենդանին պարտէզին և բակին մէջ բերդին ներքին կողմը համարձակ կը պարտէր:

Օրը քանի մը անգամ ժէնըվիէվի սենեակը կ'ելլէր և մինչեւ քր կոմսուհիին գգուանքը չընդունէր վար չէր իջներ: Ամենուն հետ այնպէս ընտանեցած էր որ, իրեն ուտելիք տուողներուն ձեռքին մէջէն կ'ուտէր. որսական բարակներն (որսի շուն) անգամ անոր հետ ընտանեցած՝ չէին դպչեր: Փոքր տղաք մեծ հաճոյք կը զգային այն գեղեցիկ կենդանին տեսնելու, զայն շոյելու և անոր հաց տանելու համար: «Ո՛վ Աստուած, կ'ըսէին մայրերը, առանց այս հաւատարիմ եղնիկին՝ մեր պաշտելի կոմսուհին և սիրելի կոմսը անապատին մէջ պիտի կորսուէին»:

— Ամենեւին պէտք չէ որ կենդանի մը նեղենք, կ'ըսէր եղնիկին պահապան ծառան, եթէ մեր սայլը քաշող եղները և մեզի կաթ տուող կովերը չըլլային, անապատին մէջ կոմսուհիին վարած կեանքին պէս մենք ալ տխուր կեանք մը պիտի վարէինք աշխարհիս մէջ: Այո՛, երկիրը առանց կենդանիներու մեզի համար ճշմարիտ անապատ մը պիտի ըլլար: Խիստ քիչ դաշտեր մշակուած պիտի ըլլային, և ամենէն ըն-

տիր մարդագետիները բանի մը պիտի չծառայէին: Ուրեմն մեր ընտանի կենդանիները նեղելէն զգոյշ կենանք և փառք տանք Աստուծոյ որ զանոնք մեզի տուեր է:

Ստոյգ չգիտցուի թէ ժէնըվիէվ մինչեւ քանի՛ տարեկան ապրեցաւ, բայց միշտ առաքինութեամբ և բարեպաշտութեամբ երջանիկ ու հանգարտ կեանք մը անցուց: Իր կենաց վերջին օրը անվտանգ անցաւ, մորկայոյզ փոթորիկէ մը ետքը դարնան գեղեցիկ իրիկունի մը կը նմանէր, և իր մահը՝ մարը մտնող արեւուն հետ կրնայ բաղդատուիլ, որ կը լուսաւորէ զմեզ մինչեւ որ աներեւոյթ կ'ըլլայ մեր աչքէն, որպէս զի լաւագոյն աշխարհի մը մէջ աւելի պայծառ կերպով ծագի:

Անթիւ բաղմութիւն մը անոր յուղարկուողութեանը ներկայ գտնուեցաւ. մարդ չկար որ անոր մահուանը վրայ չ'իլար. Սիկիսմոնտ և Յաւակ իրենց արտասուօքը անոր գերեզմանը թրջեցին, իսկ եղնիկը անոր գերեզմանին քովէն ամենեւին չի զատուեցաւ, և ոչ իսկ իրեն տրուած ուտելիքը կ'ուտէր: Առտու մը զայն ժէնըվիէվի գերեզմանին վրայ մեռած գտան: Կոմսը ժէնըվիէվի համար մարմարոնէ փառաւոր գերեզման մը շինել տուաւ, վրան ալ եղնիկին պատկերը նկարել տուաւ:

Ժէնըվիէվի աղաչանքովը կոմսը անապատին մէջ քարայրին ձախ կողմը առանձնարան մը և աջ կողմը փոքրիկ մատուռ մը շինել տուաւ, որուն պատերուն վրայ վարպետ պատկերահաններու ձեռքով ժէնըվիէվի պատմութեան գլխաւոր պարագաներուն պատկերները նկարուեցան: Ժողովուրդը հոն շատ անգամ այցելութիւններ ընելով, նոյն տեղը յարգելի եղաւ, և առանձնարանի կրօնաւորը ամէն երկու տարուան ժէնըվիէվի մանրամասն պատմութիւնը ընելով, անոր բնակած քարայրը, խաչը և գծուած պատկերները կը ցուցնէր:

ԳՐԱՏՈՒՆ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Զամաֆնըլար, թիւ 20

Ալմաստ, զէպ 2 հատոր, Ատրպետ	7, 500
Ապսիլ Համիս եւ Շերլոֆ Հօլմս, 3 հատոր	100
Ասուլիս Հայաստանի, Տ. Զիթունի	50
Ասեւիա, զէպ, Յ. Պօղոսեան	15
Գաղսնիք Բարիզի, 4 հատոր	400
Երեմ Հրացանակիրներ, 5 հատոր	200
Թաղականին Կնիկը, Ե. Օտեան	130
Իմամաթ, զէպ, 2 հատոր	100
Լուռ Յաւեր, Գ. Զօհրապ	50
Խիւլաձաթ, զէպ, Ատրպետ	50
Կարմիր ժամուց, Արփիար	20
Կեանքն ինչպէս որ է, Գ. Զօհրապ	50
Հայունին, Ս. Պարթեւեան	30
Յարուրին, 3 հատոր, Թոլստոյ	300
Նանթա, Է. Զօլա	10
Նուարդ, զէպ, Սարաֆեան	35
Պատերազմ եւ խաղաղութիւն, 6 հատոր	300
Պատերներ, Ատրպետ	100
Սասունէն ետք, Ս. Բիւրատ	100
Վիւնետալի գաղտնիք, Ատրպետ	100
Տասներկու տարի Պոլսէն դուրս, Ե. Օտեան	130
Տեղեման, աշխ. պտկիչ	250
Յաւին խուր, Լ. Շաթրեան	25

Գրասանս գրացուցակը փափաքողաց ձրի կը տրուի:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0167163

